

АДСВЯТКАВАЛА

КАСТРЫЧНІК

Ад Брэста да Уладзівастока, ад Белага да Чорнага мораў адшумела чырвонымі сцягамі, адзвінела песнямі вялікае свята Кастрычніка.

Разам з усімі народамі краіны радасна адсвяткаваў 55 гадыну Вялікай Кастрычніцкай рэвалюцыі беларускі народ. На здымках нашага фотакарэспандэнта Ул. Крука святочная дэманстрацыя працоўных у Мінску.

ВЫСОКАЯ ЁЗНАГОДА ЁРУЧАНА

У цёплай, сардэчнай абстаноўцы прайшло ўручэнне ордэна Леніна і залатога медала «Серп і Молат» Героя Сацыялістычнай Працы народнаму паэту Беларусі П. У. Броўку. Ён удасцоены гэтага высокага звання за выдатныя заслугі ў развіцці савецкай літаратуры і плённую грамадскую дзейнасць.

Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР тав. Ф. А. Сургану, уручаючы ўзнагароду ад

імя Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР, паждаў Пятру Усцінавічу добрага здароўя, вялікіх творчых поспехаў на карысць вялікай справе камуністычнага будаўніцтва ў нашай краіне.

Народнага паэта Беларусі сардэчна павіншавалі з высокай ўзнагародай кандыдат у члены Палітбюро ЦК КПСС, першы сакратар ЦК КПБ тав. П. М. Машэрэў, Старшыня Савета Міністраў БССР тав. Ц. Я. Кісялёў.

П. У. Броўка ў сваім выступленні гарача падзякаваў партыі і ўраду за высокую ацэнку яго працы, запэўніў, што будзе ястамна працаваць на карысць любімай Радзімы, натхнёна адлюстроўваць слаўныя здзяйсненні савецкага народа.

На ўрачыстай цырымоніі ўручэння ўзнагароды прысутнічалі таварышы А. Н. Аксёнаў, А. Т. Кузьмін, У. Е. Лабанок, У. Ф. Міцкевіч, М. Н. Полазэў, І. Я. Палякоў, М. І. Лагір, Я. П. Нікулкін, У. І. Падрэз, І. М. Трацяк.

БЕЛАРУСЬ УШАНОЎВАЕ СВАЙГО ПЕСНЯРА

ПАКЛОН АД РОДНАЙ ЗЯМЛІ

У золаце асенняга ўбрання прыйшло на беларускую зямлю вялікае свята літаратуры і культуры — 90-годдзе з дня нараджэння народнага паэта Беларусі Якуба Коласа. У памяці яшчэ свежыя нядаўнія ўрачыстасці, прысвечаныя юбілею друга і таварыша Коласа — Янкі Купалы. Юбілей зачынальнікаў сучаснай беларускай літаратуры адзначаюцца ў год, калі ўсе народы шматнацыянальнай і Краіны Саветаў, вялікае брацтва і непарыўнасць дружалюбных узязяў так страсна ўслаўлялі класікі беларускай літаратуры, рыхтуюцца да вялікага свята — 50-годдзя ўтварэння СССР.

Вязмежная народная любоў да сваіх паэтаў. Раніцай 2 лістапада да іх магіл прыйшлі сотні мінчан, прадстаўнікі партыйных і савецкіх органаў, грамадскасці горада, пасланцы нашай шматнацыянальнай вялікай савецкай літаратуры — пісьменнікі брацкіх рэспублік, якія прыбылі на коласаўскія ўрачыстасці.

На магілу Якуба Коласа ўскладаюцца вянкi і кветкі ад Цэнтральнага Камітэта КП Беларусі. Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР і Савета Міністраў БССР, ад Саюза пісьменнікаў СССР, Міністэрства культуры СССР, пісьменнікаў Беларусі, Акадэміі навук БССР, Беларускага прафа, ЦК ЛКСМБ, Міністэрства культуры БССР, мінскіх абкома КПБ і аблвыканкома, гаркома КПБ і гарвыканкома, ад пісьменніцкіх дэлегацый саюзных рэспублік і абласцей Беларусі, Літаратурнага музея Якуба Коласа.

Кветкі ўскладзены таксама ад дэлегацыі ЮНЕСКО, якая прыбыла ў Мінск на святкаванне 90-годдзя з дня нараджэння Якуба Коласа, ад генеральных консульстваў ПНР у Мінску і ГДР у Мінску.

Мінутай маўчання ўшанавалі прысутныя памяць Якуба Коласа. Жывыя кветкі былі ўскладзены і на магілу Янкі Купалы.

У гэтыя дні грамадскасць рэспублікі шэрока адзначае юбілей народнага паэта. У школах, бібліятэках, калгасных і саўгасных дамах культуры, на прадпрыемствах арганізаваны выстаўкі, якія расказваюць аб яго жыцці і творчасці. Праводзяцца літаратурныя

вечары, на якіх з успамінамі аб Якубу Коласу дзеляцца тыя, хто разам з ім жыў і ствараў, хто адчуваў на сабе бацькоўскія клопаты і падтрымку вялікага майстра слова.

І лістапада аддзяленнем грамадскіх навук АН БССР была арганізавана навуковая сесія, прысвечаная 90-годдзю з дня нараджэння народнага паэта Беларусі, акадэміка АН БССР К. М. Міцкевіча. Уступнае слова аб значэнні творчасці Коласа зрабіў акадэмік АН БССР К. П. Буслаў. Былі заслуханы таксама даклады кандыдата філалагічных навук У. М. Казберука — «Сабыяльныя праблемы ў творчасці Якуба Коласа», члена-карэспандэнта АН БССР М. В. Бірылы — «Якуб Колас і развіццё сучаснай беларускай літаратурнай мовы», доктара філалагічных навук А. М. Адамовіча — «Якуб Колас і сучасны беларускі раман», кандыдата філасофскіх навук А. С. Майхровіча — «Эстэтычныя погляды Якуба Коласа», кандыдата філалагічных навук М. І. Мушынскага — «Якуб Колас — крытык», кандыдата мастацтвазнаўства С. А. Пятровіча — «Якуб Колас у мастацтве». На сесіі з успамінамі аб рэдактарскай рабоце Коласа над выданнем на беларускай мове Збору твораў У. І. Леніна выступіў акадэмік АН БССР В. А. Сяюбента.

Вучоныя гаварылі аб вялікіх заслугах Якуба Коласа, які шмат гадоў быў віцэ-прэзідэнтам Акадэміі навук Беларусі, і яго друга і саратніка Янкі Купалы, творчасць якіх адыграла велізарную ролю ў стварэнні сучаснай беларускай літаратуры, у яе развіцці на аснове прыпынку сацыялістычнага рэалізму.

Удзень 2 лістапада ў вялікай канферэнц-зале Акадэміі навук адбылася навуковая сесія АН БССР, прысвечаная коласаўскаму юбілею. Тут сабраліся вядомыя вучоныя, грамадскія дзеячы, пісьменнікі і госці. Уступным словам юбілейную сесію адкрыў прэзідэнт Акадэміі навук Беларусі, акадэмік АН БССР М. А. Барысевіч. З дакладам «Народ у творчасці Якуба Коласа» выступіў вядомы пісьменнік, акадэмік АН БССР М. Ц. Лынькоў. Ён падкрэсліў, што пасяянае ў жыватворную глебу, узараную

Вялікім Кастрычнікам, залатое зерне Коласа — яго прасякнутыя пафасам гуманізму, патрыятызму і інтэрнацыяналізму творы, яго навуковыя працы далі цудоўныя ўсходы. На беларускай зямлі вырасла плеяда таленавітых паэтаў, празаікаў і літаратурнаўцаў, творчасць якіх памнажае багацці шматнацыянальнай савецкай літаратуры, працягвае і развівае коласаўскія традыцыі.

Доктар філалагічных навук Ю. С. Пшыркоў у сваім выступленні, прысвечаным ролі творчасці Якуба Коласа ў станаўленні сацыялістычнага рэалізму ў беларускай літаратуры, адзначыў, што вялікая сіла і прыгажосць коласаўскай паззіі дакладна вызначаюць грамадзянскую значнасць таго шляху, які паэт разам з Янкам Купалам вызначыў роднай літаратуры.

У навуковай сесіі, прысвечанай 90-годдзю з дня нараджэння народнага паэта Беларусі Якуба Коласа, 2 лістапада прымалі ўдзел адказныя партыйныя і савецкія работнікі рэспублікі, прадстаўнікі шэрагу міністэрстваў, акадэмікі АН БССР, беларускія пісьменнікі, госці коласаўскіх урачыстасцей з брацкіх рэспублік.

У другой палавіне дня 2 лістапада госці, якія прыбылі ў Мінск, наведалі памятныя месцы Беларусі. Пісьменніцкая дэлегацыя ў састве прадстаўнікоў нацыянальных літаратур Краіны Саветаў пабывала на 21-м кіламетры пашы Мінск — Магіла, дзе ўзвышаецца велічны Курган Славы. Падыхаючыся па яго прыступках да вяршыні, многія з пісьменнікаў успомнілі даўно мінулыя суровыя ваенныя дні, калі яны з бацькамі вызвалілі ад фашыстаў гарады і вёскі Беларусі. Іх родныя з нашай рэспублікай не толькі творча садружнасць, але і моцныя вязы дружбы, змацаванай крывёю і загартаванай у горне грозных бітваў.

Літаратары брацкіх рэспублік наведалі мемарыяльны комплекс Хатынь. Як удзячнасць жывых да памяці загінуўшых кладуцца да Вечнага агню мемарыяльнага комплексу жывыя кветкі ад пісьменнікаў, у радах якіх палымным словам паэта змагаўся супраць нарычывай чумы і Якуб Колас.

БЕЛТА.

Шырока і ўрачыста адзначае беларускі народ 90-годдзе з дня нараджэння аднаго з заснавальнікаў беларускай савецкай літаратуры, песняра дружбы і брацтва савецкіх людзей Якуба Коласа. Гэта падзея стала сапраўдным святам сацыялістычнай культуры рэспублікі. Раніцай 3 лістапада, у дзень нараджэння Якуба Коласа, у сталіцы рэспублікі адбылося ўрачыстае адкрыццё помніка вялікаму беларускаму паэту.

Тысячы мінчан і іх гасцей — пісьменнікаў і дзеячаў культуры Масквы і ўсіх саюзных рэспублік, якія прыехалі на коласаўскія ўрачыстасці, сабраліся на плошчы імя Якуба Коласа.

На адкрыццё помніка вялікаму песняру прыйшлі адказныя партыйныя работнікі, члены ўрада рэспублікі, сваякі Якуба Коласа.

Будаўнікі Мінска, скульптары, архітэктары і азелініцелі, патхнёныя любоўю да свайго народнага паэта, пераўтварылі плошчу, стварыўшы на ёй уражлівы скульптурна-архітэктурны комплекс. Сябры-ленінградцы ўвасобілі твор беларускіх скульптараў у вечную бронзу...

Мітынг прадстаўнікоў працоўных і грамадскасці сталіцы адкрыў першы сакратар Мінскага гаркома КПВ М. М. Слонькоў.

У кожнага народа, сказаў ён, у кожнай нацыянальнай культуры ёсць пісьменнікі, чымі імёнамі ганарыцца суайчыннікі, чья творчасць найбольш поўна выражае духоўную сутнасць народа, яго імкненні, спадзяванні, надзеі. У беларускай літаратуры такімі сталі імёны Якуба Коласа і Янкі Купалы.

Праз усю паэтычную творчасць Я. Коласа праходзіць галоўная тэма — тэма Радзімы, тэма народа. Коласаўскія вершы і прозу наскрозь прапізае грамадзянскі пафас, высокае пачуццё павагі да іншых народаў. Інтэрнацыяналізм і грамадзянскасць Я. Коласа асабліва патхнёна гучаць у год 50-годдзя ўтварэння СССР, шматнацыянальнага і магутнага, дружнага і мэтанакіраванага саюза брацкіх рэспублік.

Услед за паэтам усе мы, савецкія людзі, сёння гаворым:

І я ў захапленні, радасны і горды за свой край, народ, убіраю ў сэрца дзіўныя акорды, творчай сілы ўзлёт...

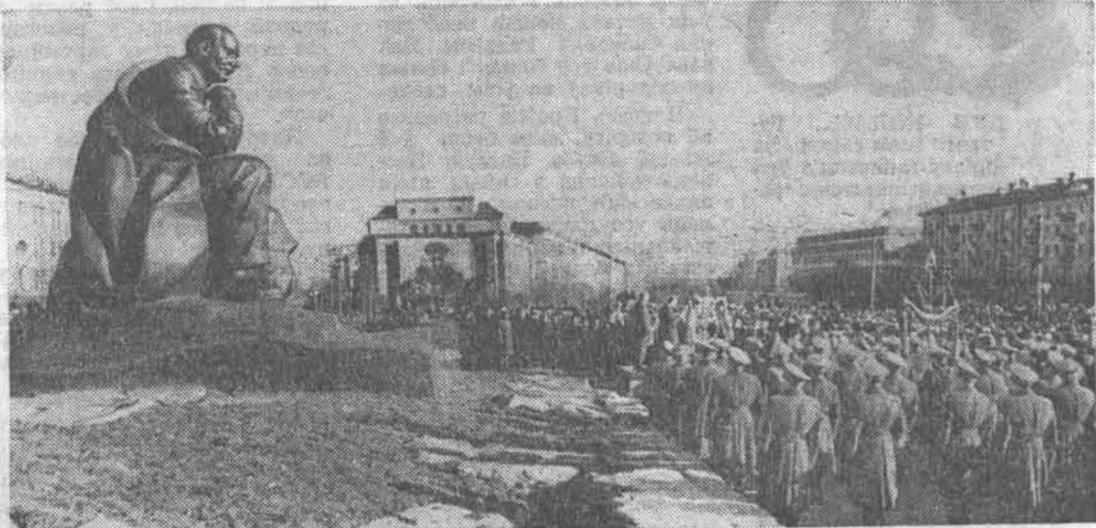
Збудаванне помніка Якубу Коласу ў сталіцы нашай рэспублікі з'яўляецца яшчэ адным выражэннем велізарнай любові народа да свайго паэта.

Мітынг адкрыты. Першае слова атрымлівае папчечнік Якуба Коласа, народны пісь-

меннік Беларусі, акадэмік АН БССР М. Ц. Лынькоў.

— Дарагія таварышы, дарагія госці! — гаворыць ён. — Мы сабраліся на гэту плошчу, каб выказаць нашу глыбокую любоў і павагу да аднаго з самых любімых, самых выдатных сыноў народа — выдатнага пісьменніка Якуба Коласа.

Ён — чалавек вялікага і чыстага сэрца, якое ў далёкія ўжо ад нас дзевяццятыя гады ўвабрала ў сябе ўвесь боль прыгнечанага народа, усе пакуты яго і нянавіць да ворагаў. Слова паэта дапамагала народу ператвараць гэту нянавіць у вострую зброю барацьбы з царызмам, з насільнікамі і прыгнятальнікамі. Сіла коласаўскага слова заключалася ў тым, што яно было па-народнаму простае, па-народнаму да-

Мітынг, прысвечаны адкрыццю помніка Якубу Коласу.

Фота Ул. КРУКА.

ПЕСНЯРУ САВЕЦКАГА БРАЦТВА

ступнае, па-народнаму мудрае.

Пасля Кастрычніка Якуб Колас сваёй творчасцю — глыбока народнай і партыйнай, усёй сваёй дзейнасцю актыўна дапамагаў партыі ў вялікай гістарычнай справе сацыялістычнага пераўтварэння краіны, у камуністычным будаўніцтве. Не было ніводнай важнай падзеі ў жыцці беларускага народа, у якой не ўдзельнічаў бы паэт — і мастацкім словам, і непасрэднай асабістай работай.

Назаўсёды з'яўляўшы свой лёс з ленинскай справай, з камунізмам, Якуб Колас стаў выдатным прыкладам для пісьменнікаў, вучоных і ўсіх прадстаўнікоў нашай савецкай культуры.

Звяртаючыся да вялікага песняра роднай зямлі, быццам да жывога друга, Міхась Лынькоў усхвалявана працягвае:

— Не раз, дарагі Канстанцін Міхайлавіч, ты гаварыў аб месцы і ролі пісьменніка ў жыцці народа. І мы не можам не ўспомніць адно з тваіх апошніх выступленняў — артыкул «Сучаснасць і пісьменнік», апублікаваны ў газеце «Правда» ў 1956 годзе. Ты пісаў тады, што вышэйшае пачасце і прызвание для майстроў слова — верна стаць ля чырвонага сцяга эпохі. «Гэта не гучныя словы і не якоесці пераўвядзеныя ўяўленне аб значэнні пісьменніцкай работы, а непасрэдны сэнс яе наватарства, — гаварыў ты. — Савецкай літаратуры патрэбны творы, якія нясуць у сабе яркія,

жывыя рысы сучаснасці і заглядаюць у будучыню. Нават да гістарычнай тэмы звяртаемся мы як сучаснікі, каб разгледзець у мінулых рысах эпохі, жыцці і барацьбы народа вачыма савецкага грамадзяніна».

Сам Колас заўсёды быў ля чырвонага сцяга эпохі.

Дарагі і незабыўны Канстанцін Міхайлавіч! У дзень урачыстага адкрыцця помніка табе мы, пісьменнікі, клянемся: заўсёды і ўсюды быць у першых радах барацьбітоў за лепшую будучыню ўсяго свету, за камунізм!

Няхай жа жыве ў вяках светлы вобраз вялікага песняра і яго бессмяротнае мастацкае слова! Па даручэнню ўрада Беларускай Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікі помнік народнаму паэту Якубу Коласу аб'яўляю адкрытым!

М. Ц. Лынькоў разам з народнымі паэтамі і пісьменнікамі БССР Героем Сацыялістычнай Працы П. У. Броўкам, Максімам Танкам, І. П. Шамякіным, народным артыстам СССР Р. Р. Шырмай, паэтам Максімам Лужаніным, Героем Сацыялістычнай Працы машыністам трэста № 15 «Спецбуд» С. М. Місуньковым і калгасніцай калгаса «Радзіма Якуба Коласа» З. С. Ермаковай пад бурныя апладыменты ўдзельнікаў мітынгу здымаюць з васьміметровай статуі пакрывала.

...На велізарным камені-валуне, якіх нямала раскідана па лясх і долях зямлі Беларускай, сядзіць, задумаўшыся, бронзавы «дзядзька

Якуб». З правага і левага боку ад Коласа — героі яго твораў, якія прыйшлі ў кнігі з гушчын народнай, увабралі народны розум і кемліваць, дабрату і сардэчнасць, сілу і мужнасць.

Аўтары скульптурна-архітэктурнага комплексу — народны мастак БССР, лаўрэат Дзяржаўных прэмій З. І. Азгур і лаўрэаты Ленінскай прэміі Ю. М. Градаў і Л. М. Левін — добра ведаюць аб любові Якуба Коласа да роднай прыроды. І ў цэнтры Мінска шагнул да свайго песняра з беларускіх лясоў стройныя бярозкі і маладыя дубкі, кусты бэзу і ніцая вярба... Паэт любіў кветкі, сам вырошчваў іх. Ад гэтага часу, з вясны да позняй восені, яркія бутоны заўсёды будуць акружаць паэта. Імі расквітае ўся плошча новага комплексу.

Паміж бронзавай фігурай паэта і скульптурнымі групамі яго літаратурных герояў зазлялі два маленькія возы — рукатворныя сястры Нарачы, Свіцязі і многіх нёманскіх старых рэчышчаў паблізу роднай вёскі паэта. А па абодва бакі ад гэтых скульптурных груп, паралельна Ленінскаму праспекту, працягнуліся фантаны — сімвалы жывой іскрыстай сілы роднай зямлі.

Яшчэ адна цікавая дэталёвая скульптурна-архітэктурнага комплексу адкрыцця пасажыраў і пілотаў авіялайнераў, якія пралятаюць над сталіцай. З вышыні нябеснага падарожніка адкрыюцца два велізарныя збожжавыя каласы, якія ўт-

варае ўся кампазіцыя. Як ад роднага сцябла, дзягнупца гэтыя каласы ад помніка паэту. Бо ён з усіх імён выбраў сабе на ўсё жыццё простае і яснае імя — Колас...

Калі змоўклі гукі аркестра, які выканаў Дзяржаўныя гімны СССР і БССР, — гімны вялікай Краіны Савецкай і вернай яе дачкі Беларусі, якім Якуб Колас служыў усёй сілай свайго таленту, да ўдзельнікаў мітынгу звярнуліся з пранікнёнымі словамі аб любімым паэце рабочы завода імя У. І. Леніна, дэпутат Вярхоўнага Савета БССР В. К. Калтовіч і цялятніца калгаса імя Іданава Пухавіцкага раёна Г. І. Дабрыцкая.

— У нас, рабочых, — гаворыць В. К. Калтовіч, — ёсць асабліва важкія паставы любові і ўшаноўвання Якуба Коласа. Бо сярод яго твораў вялікае і ганаровае месца займае вобраз рабочага чалавека — стваральніка новага сацыялістычнага грамадства.

— Я прыехала сюды, — сказала Г. І. Дабрыцкая, — каб выказаць вам думкі і пачуцці хлебаробаў да нашага вялікага паэта, які выбраў сваім літаратурным імем наш хлебаробскі колас, напоўнены спелым зернем. Глыбокі сэнс у гэтым слове: расці на мірнай зямлі.

Мітынг закончаны. Дзяўчаты беражліва ставяць ля падножжа помніка кошыкі з жывымі кветкамі роднай зямлі. А побач схіляюць свае вочкі да ўзгорка, на якім думае думу любімы песняр, кветкі неабсяжнай Расіі і Узбекістана, Малдавіі і Літвы, казахскіх стэпаў і паднябесных гор Цінь-Шаня і Каўказа... Кветкі вялікай Савецкай Айчыны — дары ўсенароднага прызнання і брацтва — гараць на суровым камені ля ног паэта-патрыёта, які навікі ўвасоблены ў бронзе ў родным, услаўленым ім Мінску.

БЕЛТА.

Пастанова ЦК КПСС і Савета Міністраў СССР

АБ ПРЫСУДЖЭННІ ДЗЯРЖАЎНЫХ ПРЭМІЙ СССР У ГАЛІНЕ ЛІТАРАТУРЫ, МАСТАЦТВА І АРХІТЭКТУРЫ 1972 ГОДА

Цэнтральны Камітэт КПСС і Савет Міністраў СССР, разгледзеўшы прапанову Камітэта па Ленінскіх і Дзяржаўных прэміях СССР у галіне літаратуры, мастацтва і архітэктурны пры Савецкай Міністраў СССР, пастаўляюць прысудзіць Дзяржаўныя прэміі СССР 1972 года:

1. **Албергу Валдзісу Карлавічу**, заслужанаму дзеячу мастацтваў Латвійскай ССР, скульптару, **Дрыбе Дзінгарсу Янавічу**, архітэктару, **Луціс-Грынбергу Гунарсу Рудольфавічу**, архітэктару, — за музей-помнік латышскім чырвоным стралкам у г. Рызе.

2. **Алескераву Ганіфе Аліскендэравічу**, заслужанаму будаўніку Азербайджанскай ССР, архітэктару, **Гу-**

сейнаву Алескеру Нур алі аглы, архітэктару, **Зейналаву Ібрагіму Ісмаіл аглы**, скульптару, **Мамедаву Ніджату Мір Юсіф аглы** (пасярэотна), скульптару, — за Мемарыяльны ансамбль паміці 26 банінскіх камісараў у г. Баку.

3. **Алікаву Юрыю Іванавічу**, аўтару сцэнарыяў, **Собалеву Феліксу Міхайлавічу**, заслужанаму дзеячу мастацтваў Украінскай ССР, рэжысёру, **Прадкіну Леаніду Фёдаравічу**, аператару, — за навукова-папулярныя фільмы «Мова жывёл» і «Ці думаюць жывёлы?» вытворчасці Кіеўскай кінастудыі навукова-папулярных фільмаў.

4. **Бабаджану Рамзу** (Бабаджанаву Рамзу Насыравічу), пісьменніку, — за паэму «Жывая вада».

5. **Яфімаву Барысу Яфімавічу**, народнаму мастаку СССР, — за палітычныя плакаты і карыкатуры 1970—1971 гг.

6. **Карыму Мустаю** (Карымаву Мустафе Сафічу), народнаму паэту Башкірыі, — за кнігу вершаў «Гадам услед».

7. **Курбету Уладзіміру Козьмавічу**, народнаму артысту Малдаўскай ССР, мастацкаму кіраўніку і галоўнаму балетмайстру ансамбля, **Усач Таццяне Давыдаўне**, народнай артыстцы Малдаўскай ССР, салістцы балета, **Фурніке Івану Дзмітрыевічу**, народнаму артысту Мал-

даўскай ССР, салісту балета, **Філіпчуку Барысу Васільевічу**, заслужанаму артысту Малдаўскай ССР, салісту балета, — за канцэртную праграму 1970—1971 гг. заслужанага калектыву Малдаўскай ССР Дзяржаўнага ансамбля народнага танца «Жок».

8. **Равенскіх** (Ровенскіх) **Барысу Іванавічу**, народнаму артысту СССР, рэжысёру, **Шапоруліну Васілю Георгіевічу** (Юр'евічу), мастаку, **Локцеву Аляксею Васільевічу**, заслужанаму артысту РСФСР, выканаўцу ролі Паўла Карчагіна, — за спектакль «Драматычная песня»

ў Маскоўскім драматычным тэатры імя А. С. Пушкіна.

9. **Сац Наталлі Ільінічне**, народнай артыстцы РСФСР, рэжысёру, — за спектаклі «Тры таўстуны», «Хлопчыч-волат», «Сёстры» ў Маскоўскім дзяржаўным дзіцячым музычным тэатры. (За творы літаратуры і мастацтва для дзяцей).

10. **Шварцбрэйму Юліану Львовічу**, архітэктару, кіраўніку аўтарскага калектыву, **Эдэскай Валянціне Якаўлеўне**, архітэктару, **Таніліну Мікалаю Васільевічу**, інжынеру-канструктару, **Карпаву Пятру Усцінавічу**, заслужанаму будаўніку РСФСР, інжынеру-будаўніку, — за архітэктурную будынка цырка ў г. Сочы.

11. **Шчадрыну Радзісону Канстанцінавічу**, заслужанаму дзеячу мастацтваў РСФСР, кампазітару, — за араторыю «Ленін у сэрцы народным» і оперу «Не толькі каханне» (новая музычна-сцэнічная рэдакцыя).

Сакратар Цэнтральнага Камітэта КПСС
Л. БРЭЖНЕЎ.

Старшыня Савета Міністраў Саюза ССР
А. КАСЫГІН.

Я КУБ КОЛАС... Гэтым імем сёння па праву ганарыцца ўся наша шматнацыянальная савецкая літаратура.

Плоць ад плоці, кроў ад крыві народнай, Якуб Колас з юнацкіх гадоў і да апошніх дзён жыцця непадзельна аддаваў свой званік галас паэта-трыбуна, веды вучонага і мудрасць дзяржаўнага дзяця свайму народу, вялікай партыі камуністаў, якая пры вяля Краіну Саветаў праз усе выпрабаванні да шчасця, інтэрнацыянальнага брацтва савецкіх людзей.

Святая нацыянальная па форме, сацыялістычнай па зместу беларускай культуры і адначасова святая сацыялістычнай культуры ўсёй Краіны Саветаў стаў юбілей вялікага беларускага песняра. Яго ж імя разам з імем Янкі Купалы па праву і гонару стаць у шэрагу выдатных талентаў Расіі, Украіны, усіх народаў краіны, якія стваралі творчасцю сваёй найвялікшы духоўны скарб чалавечтва — літаратуру сацыялістычнага рэалізму.

«Дарога партыі — мая дарога...», — з горадасцю гаворыў Якуб Колас. І таму не гаснуць з гадамі, жывуць у народзе цудоўныя дзіві паэта — кнігі мастака-ленінца. Яны гучаць сёння на ўсіх мовах народаў СССР, як гімн вялікаму брацтву будаўнікоў камунізму. З новай сілай і свежасцю ўспамінаюцца творы Якуба Коласа цяпер, у год 50-годдзя ўтварэння СССР — успамінаюцца ім саюз братоў.

Юбілею народнага паэта Беларусі быў прысвечаны ўрачысты сход, які адбыўся 3 лістапада, у дзень яго нараджэння, у Дзяржаўным акадэмічным Вялікім тэатры оперы і балета БССР.

Перапоўнена глядзельная зала, на сцэне якой — велізарны партрэт Якуба Коласа. Тут — рабочыя прамысловых прадпрыемстваў і будоўляў Мінска, пасланцы працоўных калектываў рэспублікі. У зале — беларускія пісьменнікі і іх калегі са сталіцы Радзімы — Масквы і ўсіх брацкіх рэспублік, якія прыехалі на родную зямлю Коласа на юбілей вялікага майстра слова. На коласаўскае свята прышлі дзеячы навукі, культуры і мастацтва, воіны Савецкай Арміі, студэнты вышэйшых навучальных устаноў, педагогі, што працягваюць справу Коласа-настаўніка, якой аддаў ён нямала гадоў...

У прэзідыуме ўрачыстага сходу — П. М. Машэраў, Ф. А. Сурганав, Ц. Я. Кісялёў, А. Н. Аксёнаў, А. Т. Кузьмін, У. Е. Лабанок, У. Ф. Міцкевіч, М. Н. Полазаў, І. Я. Палікоў, М. І. Лагір, Я. П. Нікулкін, У. І. Падрэз, І. М. Траціак, намеснік Старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР І. Ф. Клімаў, намеснік Старшыні Савета Міністраў БССР П. Л. Коханав, Н. Л. Сяжжкова, член Ваеннага савета — начальнік Палітупраўлення ЧВВА генерал-лейтэнант А. В. Дзёбалок, кіраўнікі і члены дэлегацый пісьменнікаў і грамадскіх Масквы і ўсіх саюзных рэспублік, паэты і пісьменнікі Беларусі, вядомыя дзеячы культуры, мастацтва і навукі, знатныя рабочыя і калгаснікі, грамадскія дзеячы.

Кароткім уступным словам урачысты сход адкрыў народны паэт БССР, Герой Сацыялістычнай Працы, акадэмік АН БССР Пятрусь Броўка.

— Імя аднаго з выдатных сыноў беларускага народа, вялікага яго песняра Якуба Коласа сёння на вуснах кожнага беларуса, — сказаў П. У. Броўка. — Яго твор-

часць любяць і шануюць ва ўсіх кутках нашай неабсяжнай Савецкай Радзімы. Яна заваўвае ўсё больш і больш прыхільнікаў ва ўсім свеце.

Пятрусь Броўка расказвае аб подзвігу, якім было ўсё жыццё Якуба Коласа. Здолець узяцца з самых нізін сляянскага жыцця, пераадолець усе цяжкасці — матэрыяльныя і маральныя, звязаныя з бяспраўным становішчам беларусаў у дарэвалюцыйны час, і набыць такіх неабходных яму веды — ужо было подзвігам. Але двойчы

шчыні падзей, ішоў разам з роднай партыяй у авангардзе народа. І таму партыйнае слова Якуба Коласа свеціць людзям усё ярчэй, насуперак часу.

Пятрусь Броўка дае слова народнаму пісьменніку БССР, намесніку старшыні праўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі Івану Шамякіну.

— Ёсць глыбокі сэнс у тым, што напярэдадні вялікага свята ўсяго савецкага народа — 50-годдзя ўтварэння Саюза ССР як усена-

„ДАРОГА

подзвіг тое, што ўсё гэта Якуб Колас рабіў дзеля служэння свайму народу. Яго не сагнулі турэмныя казематы, не зламала насліде. Як сапраўдны змагар і трыбун, ён нястомна заклікаў народ да вызвалення. Такое дадзена толькі непакіснутым барацьбітам, якія прысвяцілі ўсё сваё жыццё народу.

Здзейснілася мара нашага Якуба, — гаворыць ён да-

роднае свята сацыялістычнай культуры адзначаюцца юбілей нацыянальных паэтаў, — сказаў ён. — Гэтым народ аддае даніну глыбокай папаны сынам і песнярам сваім, якія служылі яму ў бядзе і ў радасці, духоўна ўзбагацілі яго.

Паэзія Янкі Купалы і Якуба Коласа загучала на пераломе гісторыі, калі на арэну сацыяльнай барацьбы вый-

ПАРТЫІ

лей, — зорна Кастрычніка асвяціла жыццё Беларусі. І мы ўбачылі Якуба Коласа на самых перадавых пазіцыях сацыялістычнага будаўніцтва. Яго палымнае слова і яго прыклад натхняюць і будуць вечна натхняць новыя пакаленні будаўнікоў камунізму. У гэтым — працяг подзвігу вялікага песняра.

Пад рознымі псеўданімамі пісаў вялікі паэт. Але спыніўся ён на найбольш дарагім: Якубе Коласе. І гэта не выпадкова. Колас — носьбіт жыцця. Колас, сабраны на ніве, — вобраз блізкай прыгажосці. Гаманлівыя каласы на шырокіх нівах нагадваюць і сам народ за важнай гутаркай. Сёння мы бачым, які цудоўны ўрадавай падараваў неўміручы Колас свайму народу, ды і ўсяму свету. Зерні нашага Коласа — цудоўныя творы яго — леглі на узараную Вялікім Кастрычнікам глебу. З гэтых зярнят выраслі новыя выдатныя каласы — шматлікія творы беларускай савецкай літаратуры.

Якуб Колас любіў свой народ, да глыбіні спасцігнуў Колас душу працоўнага беларуса. Але ён быў і сапраўдным інтэрнацыяналістам. Ён аддава і гарача любіў вялікі рускі народ, усе брацкія народы, з якімі мы пабудавалі наш непарушны Саюз Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік. І калі б Якуб Колас яшчэ жыў, як бы ён парадаваўся сёння, што павіншаваць яго са слаўным 90-годдзем прыехалі пасланцы пісьменніцкай гвардыі з усіх брацкіх рэспублік.

Дзякуй вам, дарогія таварышы, нашы сябры, за тое, што вы разам з намі аддадце пашану ў Мінску вялікаму сыну Беларусі Якубу Коласу. Разам з нашым незалежным Янкам Купалам ён зрабіў для ўсіх нас столькі, што заваяваў права на неўміручасць ва ўдзячных сэрцах — нашых і ваших.

Якуб Колас быў не толькі вялікім паэтам. Ён быў вялікім грамадзянінам Краіны Саветаў Камуніст, член ЦК КПБ, ён заўсёды быў у гу-

шаў самы рэвалюцыйны клас — пралетарыят, калі набраў сілы яго авангард — партыя бальшавікоў, створаная Леніным.

У гоме першай рускай рэвалюцыі навуцы ўпершыню голас паэта. На мове свайго народа якая не прызнавалася царызмам, абвясціў ён аб гаротнай долі «забытага богам краю». Якуб Колас ад-

— МАЯ

разу заўважэ аб сабе, як аб барацьбіту супраць сацыяльнага і нацыянальнага прыгнёту. Вось што піша народны паэт у сваёй аўтабіяграфіі: «Першыя гады настаўніцтва прайшлі на Палесці — у Люсіне і Шыкавічах. Тут я першы раз пазнаёміўся з нелегальнай рэвалюцыйнай літаратурай... У 1905 годзе я

ДАРОГА“

быў ужо заўзятым ворагам самадзяржаўя і ў гэтым напрамку веў работу».

Такая работа патрабавала мужнасці. З першых жа вершаў ён выступае, як барацьбіт-трыбун, заклікаючы народ да актыўных выступленняў супраць намешчыкаў, супраць царызму.

Праз увесь дакастрычніцкі перыяд творчасці Якуба Коласа праходзіць вобраз селяніна-бедняка, напісаны з глыбокім веданнем яго псіхалогіі і палымным жаданнем абудзіць сацыяльную і нацыянальную свядомасць гэтага селяніна, паказаць, што далей так жыць нельга і што ў яго ёсць адзін шлях — барацьба з прыгнятальніка-

мі. Першая кніга паэта, якая выйшла ў 1910 годзе, называлася «Песні жалыбы». Але ў народзе ўжо жылі і коласаўскія песні барацьбы.

У гады сталынінскай рэакцыі, асуджаны царскімі ўладамі, паэт правёў тры доўгія гады ў мінскай турме. Але Якуб Колас не паў духам. Імяна ў турме, сярод іншых вершаў, быў ім напісаны і славуты «Мужык». Гэта — яркі прыклад мужнасці паэта і грамадзяніна. Гэта — подзвіг.

Вялікая Кастрычніцкая сацыялістычная рэвалюцыя, нараджэнне Беларускай дзяржавы рабочых і сялян, яе ўступленне ў Саюз ССР адкрылі новы перыяд у творчасці Коласа і Купалы, шырокі прастор для росквіту іх таленту. У першыя савецкія гады Якуб Колас працуе над завяршэннем пачатых яшчэ да рэвалюцыі паэм «Новая зямля» і «Сымон-музыка».

«Новая зямля» з'яўляецца сапраўднай жамчужынай творчасці Якуба Коласа і ўсёй беларускай літаратуры. Глыбокая рэалістычнасць твора дала падставы даследчыкам літаратуры зрабіць вывад, што «Новая зямля» — першы беларускі раман.

Творчая праца паэта ў 20-х гадах, яго грамадская дзейнасць сведчаць аб вялікім душэўным уздыме. Пісаў ён тады асабліва многа, і ўсё, што выходзіла з-пад яго пера, увайшло ў залаты фонд роднай літаратуры. Так можа працаваць толькі пісьменнік, які глыбока асэнсоўваў перамены ў жыцці народа, прынесеныя рэвалюцыяй, радаваўся гэтым пераменам.

У першым буйным пражаным творы — у палескай трылогіі — Якуб Колас пачынае новую тэму, якая арганічна вынікала з усяго, што было перажыта і перадумана паэтам, — тэму станаўлення характару маладога інтэлігента з народа, яго пошукі ідэала жыцця, якія прыводзяць яго на шлях рэвалюцыйнай барацьбы. Вобраз Андрэя Лабановіча — адзін з лепшых эпічных вобразаў беларускай прозы — адыграў

тызаны» К. Крапівы і іншыя падобныя па духу творы савецкай літаратуры адтрымалі немаляую ролю ў лёсе савецкіх людзей, якія апынуліся на захопленай ворагам зямлі. Яны дапамагалі ім адказаць на самае галоўнае пытанне: як дапамагчы Радзіме, Чырвонай Арміі ў цяжкі час фашысцкай навалы.

У гады Вялікай Айчыннай вайны, па гарацых слядах падзей, Якуб Колас стварае эпічныя творы аб усенароднай партызанскай барацьбе ў Беларусі — паэмы «Аплата» і «Суд у лесе», што з'явіліся першым укладам у стварэнне велічнага манумента на славу народа, які і сёння нястомна ўзводзіць беларуская літаратура і мастацтва.

Перадваенная і пасляваенная творчасць народнага паэта — гэта ўзнёслая, радасная лесня ўслаўлення савецкай эпохі, партыі, ратнай і працоўнай мужнасці будаўнікоў сацыялізму.

Нельга не падкрэсліць адметную рысу Якуба Коласа — яго інтэрнацыяналізм, нельга не выдзеліць тэму, якая займала пачэснае месца ва ўсёй яго творчасці — тэму дружбы народаў. Колас падкрэсліваў, што ён выхаваны на класічнай рускай літаратуры. Праз усё жыццё ён пранёс удзячнасць перадавой рускай культуры, якая духоўна сфарміравала ўсю беларускую інтэлігенцыю, увесь народ. Радасна вітаў паэт саюз савецкіх народаў. Гімнам савецкаму брацтву прагучалі словы Коласа:

Ніхто гэткай сілай яшчэ не валодаў,
І сілы такой не было.
Імя ёй свабода і дружба
народаў.

Друг верны праслаўленых
нашых паходаў
Варожаму свету на зло.

Мы, яго вучні і сучаснікі, памятаем, з якой цеплынёй і ўдзячнасцю расказваў Колас аб сваім жыцці ў Ташкенце, аб узбекскім народзе, аб узбекскіх пісьменніках. У паэтычнай практыцы інтэрнацыяналізм Якуба Коласа праявіўся ў яго выдатных перакладах на родную мову паэзіі Пушкіна, Лермантава, Шаўчэнікі, Мішкэвіча, Тагора, Тычыны, Рыльскага. Багатая эпістэлярная спадчына народнага паэта расказвае аб яго сардэчнай дружбе з многімі вядомымі рускімі, украінскімі, узбекскімі, літоўскімі паэтамі, перакладчыкамі і літаратуразнаўцамі.

Значэнне Якуба Коласа і яго равесніка і паплечніка Янкі Купалы ў развіцці беларускай літаратуры і ўсёй нашай нацыянальнай культуры немагчыма перабольшыць. З Якуба Коласа пачаліся ў Беларусі эпічная паэма і раман, грамадзянская лірыка і сацыяльная сатыра, апаваданне і драма, крытыка, літаратура для дзяцей, педагогіка і мовазнаўства. Якуб Колас — адзін з заснавальнікаў нашай сучаснай літаратурнай мовы.

Прадметам спецыяльных даследаванняў з'яўляецца шматгранная навуковая партыйная і грамадская дзейнасць Якуба Коласа — народнага паэта, віцэ-прэзідэнта АН БССР, дэпутата Вярхоўнага Савета СССР, члена ЦК КПБ.

Верная традыцыям Горкага і Маякоўскага, Купалы і Коласа, — гаворыць у заключэнне І. Шамякін, — верная метадзе сацыялістычнага рэалізму, прыніцпы партыйнасці і народнасці, беларуская літаратура дасягнула мастацкіх вышынь, якія ставяць яе ў рад з самымі развітымі літаратурамі свету. Сваімі дасягненнямі мы абавязаны партыі, яе бацькоўскім клопатам, яе прыніцпы і чуламу кіраўніцтву.

Цяперашнія юбілейныя ўрачыстасці, якія праходзяць з удзелам прадстаўні-

У прэзідыуме ўрачыстага сходу.

коў усіх брацкіх саюзных рэспублік, збудаванне велічных помнікаў Янку Купалу і Якубу Коласу ў Мінску, выданне іх збораў твораў — яшчэ адно яркае праяўленне клопатаў партыі аб развіцці нацыянальнай культуры, праяўленне вялікай любові і павагі да тых, хто заклікаў народ «з цемры да святла», хто ўславіў вялікі подзвіг краіны Кастрычніка.

На трыбуне — пасланец літаратараў РСФСР, вядомы савецкі паэт Роберт Радзественскі.

— Толькі вельмі цэласны і на рэдкасць бясстрашны чалавек мог у маладосці выбраць для сваёй творчасці да многага абавязваючы паэтычны псеўданім: Колас, — гаворыць ён. — Але толькі наймаверна таленавіты, надзвычай акрылены чалавек і паэт змог да канца апраўдаць сваё новае імя: Колас. Апраўдаць не толькі вершамі, якія загучалі на розных мовах народаў зямнога шара, увайшлі ў скарбніцу савецкай і сусветнай паэзіі. Якуб Колас апраўдаў сваё імя яшчэ і ўсім жыццём сваім. Кожным годам, кожным днём, кожнай гадзінай гэтага жыцця.

Колас... Ён увабраў у сябе ўсе жыватворныя сокі зямлі беларускай, усю яе магутнасць і распеў. Ён вырастаў разам з народам чарнаючы ў ім сілы і аддаючы яму свае. Толькі так можа жыць, толькі так і можа пісаць сапраўдны паэт.

Ён заўсёды заставаўся шчодрым Коласам, які жывіў душы людзей, звнёў на высокай ноце жыцця. Такі ён быў і ў дні вайны, і ў дні міру. Такі жыве ён цяпер не толькі ў бронзе і граніце, не толькі на кніжных паліцах, але ў сэрцах чалавечых.

Я гляджу на каласы ў гербе Савецкага Саюза, у гербе Савецкай Беларусі. Я гляджу на іх і ўспамінаю вялікага паэта. Справа тут не ў ігры слоў і не ў наўмысным паэтычным вобразе. Справа ў нашым ладзе жыцця. Сапраўдная паэзія стала

такой жа неабходнай савецкаму народу, як хлеб, які нараджаецца на гэтай зямлі. Такая паэзія Якуба Коласа. І мы, савецкія паэты, савецкія пісьменнікі, клянёмся зрабіць усё ў меру сваіх сіл і таленту, каб нашы вершы, каб наша слова было вартае народа, які мы прадстаўляем. Было вартае вялікага савецкага народа.

Услед за вядомым савецкім паэтам на трыбуну выйшаў знатны рабочы Мінскага маторнага завода, Герой Сацыялістычнай Працы І. Я. Парфёненка. Першымі словамі мінскага маторабудаўніка былі словы гарачай удзячнасці Якубу Коласу за ўсё, што зрабіў ён для працоўнага народа, які будзе камунізм у сваёй вялікай Айчыне — Краіне Саветаў.

— Цяжка знайсці сёння чалавека, які б не чытаў, не цаніў, не любіў усім сэрцам коласаўскіх твораў, — сказаў ён. — «Новая зямля» і «Сымон-музыка», «Дрыгва», «На ростанях» — гэтыя і многія іншыя кнігі аб барацьбе народа за шчасце блізка і дарагія ўсім нам. Якуб Колас і сёння ў нашым баявым страі. Мы чуем, як над мірнымі палямі, над нашымі гарадамі, у цэхах заводаў з новай сілай гучыць яго песня і кліча нас на вялікія справы.

За ўсё, што ты аддаў народу,
За шчодрасць сэрца,
За кліч свой горды шчырасць мар,
За кліч свой горды да свабоды
Паклон прымі ад нас, пясняры!

— Якуб Колас, — сказаў сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў РСФСР Сяргей Зальгін, — адносіцца да горкаўскага пакалення савецкіх пісьменнікаў, якім выпала шчасце ўдзельнічаць у падзеях велізарнага гістарычнага значэння. Ён быў поўны паэзіі і тады, калі быў сельскім хлопчыкам, і тады, калі стаў акадэмікам.

Мы, рускія людзі, успамінаем аб тым, што Якуб Колас настаўнічаў у рускай

сельскай школе, а будучы вучоным, складаў слоўнік беларускай мовы. Гэты чалавек працаваў на дзвюх мовах, аб'ядноўваючы іх разам. А сёння слова яго гучыць на ўсіх мовах нашага вялікага брацтва.

Дазвольце мне перадаць у гэты радасны ўрачысты дзень прывітанне ад рускіх людзей землякам Якуба Коласа, якога мы ў Расіі глыбока паважалі, паважаем і заўсёды будзем паважаць.

— Сярод пісьменнікаў ёсць зоркі першай велічыні, — гаворыць пасланец брацкай украінскай літаратуры Барыс Алейнік. — Думкамі такіх пісьменнікаў кіруе прага служыць народу, весці яго да светлай мэты. Беларускі народ можа ганарыцца тым, што ён даў свету выдатных паэтаў — Янку Купалу і Якубу Коласа, творчасць якіх вядома цяпер усім народам нашай шматнацыянальнай Радзімы. Сапраўды яны — зоркі першай велічыні на небе вялікай савецкай літаратуры.

Якуб Колас быў народным паэтам не толькі па званню, працягвае Барыс Алейнік. Ён народны ва ўсёй сваёй шматграннай творчасці, якая клікала людзей на шырокую дарогу шчасця. Мне асабліва прыемна адзначаць, што Якуб Колас адным з першых пракладаў масты дружбы паміж беларускай і украінскай літаратурамі. Дзякуючы яго таленту на беларускай мове загаварыў і наш вялікі Кабзар.

Напярэдадні вялікага свята — 50-годдзя ўтварэння СССР, аглядаючыся на пройдзены шлях, мы на кожным кроку сустракаем прыклады хваляючай дружбы, духоўнага адзінства нашых народаў. Многае зрабілі для ўмацавання брацтва людзей усіх нацый і вялікія нацыянальныя паэты, чые творы залатымі старонкамі увайшлі ў скарбніцу сацыялістычнай культуры. Сярод такіх пісьменнікаў мы па праву называем імя Якуба Коласа.

Удзельнічаў сходу сардэчна павіншаваў з юбілеем

Якуба Коласа пісьменнік Узбекістана Ібрагім Рахім.

— Шаноўныя беларускія сябры, — сказаў ён, — дазвольце мне перадаць вам прывітанне ад узбекскага народа, і асабліва — ад жыхароў ташкенцкай вуліцы імя Якуба Коласа, якія лічаць беларускага пясняра сваім ганаровым суседам і грамадзянінам.

У суровы ваенны час Якуб Колас жыў у Ташкенце. Там у 1942 годзе было адзначана яго 60-годдзе. Да гэтай даты ў сталіцы Узбекістана выдалі два зборнікі яго вершаў.

— Мы, узбекі, гаворым, што Якуб Колас і наш паэт, і не толькі таму, што ён жыў з намі, палюбіў наш народ, — гаворыць Ібрагім Рахім. — Галоўнае, што наш Колас выказаў думы і спадзяванні ўсіх працоўных людзей. Ён аскакаў усёй нашай савецкай паэзіі.

— На юбілей Якуба Коласа мы прыехалі ўдваіх з паэтам Кайратам Жумагалевым, — гаворыць пасланец Казахстана Хамід Ергаліев. — Нядаўна Прэзідыум Вярхоўнага Савета Беларускай ССР ўзнагародзіў майго таварыша Ганаровай граматай за актыўны ўдзел у Тыдні літаратуры народаў СССР у Беларусі. Усе нашы пісьменнікі ўспрынялі гэта як высокую ацэнку свайго ўкладу ў развіццё сяброўскіх сувязей нашых літаратур. Ад іх імя я выказваю вялікую падзяку за ўзнагароду.

Гэта маё другое наведанне Мінска. Упершыню я быў тут адразу пасля вызвалення горада ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Памятаю, як мы хадзілі па вуліцах, ахопленыя страшэнным жахам. З вялікай радасцю гляджу я на сённяшні Мінск, адроджаны з руін рукамі працавітага народа. Новыя вуліцы, жылыя кварталы — гэта велічны помнік і Якубу Коласу.

У нас у Алма-Ацінскім музеі захоўваецца безрукаўка з

аўчыны, у многіх месцах рабітая кулямі. Яна належыць казахскаму пісьменніку, беларускаму партызану Адаію Шарыпаву. Мы яго з гордасцю называем прамым нашчадкам коласаўскага дзеда Талаша.

Калі у бядзе мы разам дзялілі варожыя кулі, то цяпер дзелім радасць стваральнай працы. Сыны і дачкі беларускага народа разам з прадстаўнікамі іншых нацыянальнасцей унеслі дастойны ўклад у казахстанскі мільярд з лішнім пудоў збожжа, якое ўлілося ў засені нашай Радзімы ў гэтым годзе. Ад імя сваёй землякоў я прыношу народу Беларусі вялікі казахскі рахмет.

Гэта — прыклады вялікай і непарушнай дружбы ўсіх савецкіх народаў, якую услаўляў Якуб-ата, як яго любоўна называюць у Казахстане. Яго творчасць стала папулярнай у нашага чытача, а беларускія героі атрымалі пастаянную прапіску ў сэрцах казахскага народа.

Ад імя ўсіх працаўнікоў сельскай гаспадаркі вялікую падзяку і ўдзячнасць Якубу Коласу, які стварыў энцыклапедыю жыцця сельяніна, выказаў старшыня калгаса імя Леніна Клецкага раёна, Герой Сацыялістычнай Працы І. І. Плаўскі.

— Сваім творами народны паэт заклікаў да барацьбы, да дзеяння, — гаворыць ён. — У адным з вершаў Колас пісаў:

Выйдзем разам да работы,
Дружна станем, як сцяна,
І працнецца ад дрэматы
З намі наша старана.

І ён прагнуўся, наш родны край. Як бы радаваўся народны паэт, які так шчыра любіў свой родны край, сённяшнім калгаеным нівам, нашым высокім ураджаям. Як бы ганарыўся Якуб Колас нашымі поспехамі і непарушнай пчыграй дружбаю народаў нашай шматнацыянальнай

[Заканчэнне на 6-й стар.]

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 4—5.)

най Савецкай краіны, якая з году ў год мацнее і развіваецца.

Яго сэрца білася разам з сэрцамі народа. Таму і сёння Якуб Колас жыве сярод нас. Ён разам з намі на рыштаваных новабудовах, дзе на месцы рыбаковай хаты будуюцца прыгожыя дамы. Ён у полі — разам з былым бяспраўным селянінам водзіць па бязмежных прасторах магутныя трактары. Ён у інстытуцкай аўдыторыі і ў светлых класах школ, у палацах і дамах культуры.

Імя Якуба Коласа акружана вялікай народнай любоўю, бо ён быў яго славай, яго гонарам і сілай. Творы яго — вечная крыніца, з якой усе мы чэрпаем любоў да роднай зямлі, павагу да працы.

Ад імя хлебарабаў Міншчыны І. І. Плаўскі ўручае беларускім пісьменнікам залатыя каласы — сімвал багатай роднай зямлі.

Выступае грузінскі паэт і драматург Карла Каладзе. Госць з Тбілісі расказвае, што цяпер героі твораў Якуба Коласа на ўвесь голас загаварылі на мовах народаў Грузіі: выдавецтвы рэспублікі выпускаюць у перакладах многія кнігі паэта. Іх ведае і любіць у нашай рэспубліцы і рабочы ад станка, і чайвод, і школьнік горнага паселішча. Яны бліжэй сэрцу грузіна гэтак жа, як і сэрцу беларуса. Таму што вучаць любіць сяброў і ненавідзець ворагаў, заклікаюць да інтэрнацыянальнага братэрства, усяляюць камуністычныя ідэалы.

Вось чаму дзевяностагоддзе з дня нараджэння вялікага песняра нашай любімай сястры Беларусі не толькі яе нацыянальнае свята, але і свята Грузіі, — гаворыць Карла Каладзе.

Азербайджанскі паэт Хікмет Зія падзяліў сваім ўражаным ад сустрэч з беларускім краем. Ён адзначыў прыемныя змяненні, якія адбываюцца ў абліччы Мінска

і ўсёй рэспублікі. Гаворачы аб дабраце і гасціннасці беларускага народа, прадстаўнік літаратуры сонечнага Азербайджана сказаў, што іменна ў такога народа мог нарадзіцца і вырасці вялікі сын, якім могуць ганарыцца ўсе народы нашай шматнацыянальнай Савецкай Радзімы.

— У нас у рэспубліцы гавораць, што паэт-грамадзянін — гэта сумленне народа, — працягвае Хікмет Зія. — Такое сумленне ў беларусаў — Якуб Колас, якога па праву называюць народным паэтам і ў нас ў Азербайджане. Яго творы знайшлі шлях да сэрца нашага чытача. Гэта сведчанне непарушнай дружбы ўсіх народаў нашай вялікай Радзімы і іх літаратур.

Ад калектыву Навашынскага суднабудаўнічага завода ўдзельнікаў урачыста-

Удзельнікі пасяджэння — Арыадзье Кандрусевіч з г. Магілёва, Шатман Садыбакаў з Кіргізіі, беларускі драматург Андрэй Макаёнак, Кайрат Жумагаліев з Казахстана і Міхаіл Хонінаў з Калмыкі. Фота А. САСІНОЎСКАГА І Ф. БАЧЫЛЫ.

«ДАРОГА ПАРТЫ—МАЯ ДАРОГА»

га сходу горача і сардэчна вітаў дырэктар прадпрыемства С. П. Волкаў. Ён сказаў, што калектыву завода з гонарам выканаў дадзенае яму адназначнае даручэнне — у параўнаўча кароткі тэрмін пабудаваў марскія сухагрузныя судны «Янка Купала» і «Якуб Колас». Нядаўна цэлаход «Якуб Колас» спушчаны на воду. Цяпер ён накіроўваецца ў адзін з чарнаморскіх портаў. У дар музею народнага песняра С. П. Волкаў перадаў макет судна, якое носіць імя паэта.

На трыбуне — сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў Літоўскай ССР Альгірдас Поцюс.

— З імем Якуба Коласа, — сказаў ён, — звязаны многія старонкі гісторыі сталіцы нашай рэспублікі — бліжэйшай суседзі і друга Беларусі. У 1906 годзе ў Вільнюсе быў упершыню апублікаваны верш паэта. А неўзабаве і ён сам прыехаў сюды, пачаўшы работу ў газеце «Наша ніва». Аднак з-за праследванняў царскай жандармерыі паэт вымушаны быў пакінуць горад. Але і кароткае знаходжанне Якуба Коласа ў Вільнюсе пакінула глыбокі

след. Наш народ горача любіць і ўшаноўвае памяць вялікага песняра Беларусі. Побач з домам, дзе ён жыў, у бібліятэцы адкрыта вялікая экспазіцыя, якая расказвае аб яго жыцці і творчасці. Прамоўца гаворыць аб мацнейшых сувязях брацкіх савецкіх літаратур.

На трыбуне — малдаўскі пісьменнік Богдан Істру. Нядаўна ўся літаратурная грамадскасць краіны, увесь савецкі народ, гаворыць ён, адзначылі 90-годдзе з дня нараджэння народнага паэта Беларусі — Янкі Купалы. А сёння, напярэдні ўсенароднага свята — 50-годдзя ўтварэння СССР мы з вялікім хваляваннем адзначаем юбілей Якуба Коласа. Іх творы сталі неад'емнай часткай літаратурнага багацця ўсіх савецкіх народаў.

Агульнавядома, якое велізарнае значэнне мае творчасць Якуба Коласа ва ўсталяванні дружбы паміж народамі вялікай Краіны Саветаў. Сіла і разнастайнасць яго таленту, глыбокае веданне жыцця народа, непахісная во-

ля да барацьбы за лепшую будучыню і шчасце працоўнага чалавека служылі і будуць служыць школай высокай патрыятычнай накіраванасці творчасці многіх і многіх пакаленняў савецкіх пісьменнікаў.

Якуб Колас — пісьменнік-барацьбіт, які непадзельна звязаў свой лёс з лёсам сваіх герояў, свайго любімага народа. Ён застаецца для ўсіх нас прыкладам вернага служэння Савецкай Радзіме, вялікім ідэалам Камуністычнай партыі.

Ад імя генеральнага дырэктара Арганізацыі Аб'яднаных Нацый па пытаннях адукацыі, навукі і культуры пана Рэнэ Майо ўдзельнікаў урачыстага сходу вітаў прадстаўнік сакратарыята ЮНЕСКО В. А. Цюрын. Творчасць Якуба Коласа набыла шырокае міжнароднае прызнанне. Сведчаннем гэтага, паведаміў тав. Цюрын, з'яўляецца ўнясенне 90-й гадавіны з дня нараджэння Якуба Коласа ў міжнародны календар святкавання гадавін вялікіх людзей і гістарычных падзей.

Многія творы Якуба Коласа, сказаў ён, перакладзены на мовы народаў СССР і іншых краін. Іх чытаюць у Польшчы, Балгарыі, ГДР, Чэхаславакіі, Румыніі, Карэйскай Народна-Дэмакратычнай Рэспубліцы, Фінляндыі і іншых дзяржавах. Творчасць Якуба Коласа — гэта неад'емная частка прагрэсіўнай культуры ўсяго чалавецтва і, перш за ўсё, славянскай культуры. У праграме дзейнасці ЮНЕСКО значнае месца зойме праект, які ставіць сабе на мэце ўсебаковае і глыбокае вывучэнне славянскіх культур. У пляндзе многіх вялікіх дзялячоў культуры славянскіх народаў адно з пачасных месцаў займае Якуб Колас.

Якуб Колас нястомна выступаў за ўмацаванне дружбы паміж усімі народамі, дружбы, заснаванай на давер'і і ўзаемаразуменні. Ажыццяўляючы праект вывучэння славянскіх культур, мы можам з поўнай упэўненасцю сказаць, што ЮНЕСКО ўнясе свой дастойны ўклад у шырокую папулярнасць творчасці народнага паэта Беларусі Якуба Коласа.

Якуб Колас з трупай Другога БДТ у Віцебску пасля прэм'еры спектакля «Вайна вайне».

Якуб Колас чытае калектыву Другога БДТ п'есу «У пушчах Палесся», 1937 год.

ТЭАТРАЛЬНЫЯ СТАРОНКІ

ТЭАТРАЛЬНЫЯ СТАРОНКІ ў жыцці і творчасці Якуба Коласа даследчыкі і практыкі сцэнічнага мастацтва пачынаюць гартваць з васьмага нумара «Нашай нівы» за 1912 год. Там апублікаваны водгук паэта на прадстаўленне Віленскага музычна-драматычнага гуртка.

«Мне прыходзілася, — пісаў тады Я. Колас, — бачыць беларуса пры ўсіх выпадках яго жыцця. Бачыў яго ў беднай абстаноўцы дамашняга жыцця, бачыў у радасці і ў горы, у нлшчасці, у астрозе. На тэатральных падмостках мне давялося ўгледзець беларуса першы раз...» Яго захапіла ўмельства і тэмперамент актёра-аматараў, ён радаваўся, што кожны з выканаўцаў роляў у спектаклі «Пашыліся ў дурні» М. Крапіўніцкага «...паказаў нямала ведання душы простага чалавека і так увайшоў у яго аблічча, што можна смела сказаць: гэтак, і толькі гэтак трэба рабіць, гаварыць і трымаць сябе...» Зразумела, што Я. Коласа перш наперш прывабіла праўда жыцця, якая стала праўдай мастацтва. «Гэты вечар паказаў мне, што, канешне, трэба шырыць ідэю тэатра, несці яго ў вёскі і мястэчкі, у самыя нізны, а беларус, як мне здаецца, мае вялікую здольнасць да тэатра», — такая была прарочая выснова з ўражанняў і роздуму народнага песняра, якія абудзіў у ім прагледжаны ў 1912 годзе спектакль.

Яшчэ не было ў нас прафесійнага тэатра, беларускае слова толькі правідала сабе шлях на сцэнічных падмосткі, а Янка Купала і Якуб Колас не толькі падтрымлівалі творчыя шуканні такіх піяне-

раў беларускага тэатра, як Ігнат Буйніцкі, Фларыян Ждановіч і Уладзіслаў Галубок, яны стваралі драматургічныя творы, адрасаваныя сапраўднаму рэжысуры і сапраўднаму артыстычнаму мастацтву. І тут значэнне зробленага для сцэны Я. Коласам мае асаблівае каштоўнасць.

Калі мы чытаем прозу і паэзію, што належыць яму гэтага знаўцы народнага жыцця, то адчуваем, як натуральна і арганічна бачыў ён драматызм сучаснай яму рэчаіснасці. Такое бачанне не магло не адбіцца на жанравых інтарэсах пісьменніка. Ён сваімі паэмамі, апавяданнямі, вершамі як бы «абяцаў» і драму. Спачатку Я. Колас пісаў невялікія па памерах п'есы — «Антось Лата» і «На дарозе жыцця». У 1925 годзе на падставе сваіх уражанняў ад арганізацыі і працы першага з'езда беларускіх на-

стаўнікаў, які адбыўся ў 1906 годзе ў Мікалаеўшчыне, ён напісаў «Забастоўшчыкаў». На думку даследчыкаў творчасці Я. Коласа, ужо тут, фактычна на дакументальным матэрыяле, мастак паказаў высокае майстэрства «жывалісаць словам», даваць дакладную моўную характарыстыку дзейным асобам.

Проз год пасля «Забастоўшчыкаў» пісьменнік пачынае працу над драмай «Вайна вайне», якая спачатку мела назву «Вайна да пабеднага канца». Канчатковая рэдакцыя п'есы стваралася аўтарам разам з калектывам Другога БДТ (цяпер Беларускі дзяржаўны драматычны тэатр імя Якуба Коласа). «Ідэйны змест гэтай драмы — пратэст супроць вайны імперыялістычнай у імя вайны грамадзянскай», — так вызначыў пафас твора там драматург.

Так «чытаў» драму і тэатр — рэжысёр

В. Дарвішаў, мастак А. Буслаеў, выканаўцы галоўных роляў М. Звездачотаў, А. Ільінскі, М. Бялінская, Л. Мазалеўская, П. Малчанаў, І. Катовіч, Ц. Сяргейчык. Цікава, што на сцэне Другога БДТ тады ўпершыню так маштабна была паказана масавасць рэвалюцыйнага руху на Беларусі, свабодалюбства беларускіх працоўных, якія змагаліся за нацыянальнае і сацыяльнае вызваленне пад кіраўніцтвам большавіцкай партыі, партыі Леніна. Рэжысура спектакля вызначалася эпічным размахам і дамагалася гранічнай рэальнасці ў адлюстраванні нядаўняга мінулага. Дакладна была перададзена атмосфера падзей з іх вялікай гістарычнай перспектывай (са сцэны важна і выразна гучала слова Я. Коласа: «...Вайна за нашу волю, за наша шчасце не скончана, яна толькі тачынаецца...»). Гледачы горача віталі выканаўцаў і апладзіравалі многім сцэнам спектакля, а рэспубліканская газета «Рабочий» раіла грамадскім арганізацыям выкарыстоўваць пастаноўку драмы «Вайна вайне» ў разгортванні культурна-палітычнай работы сярод працоўных мас.

ДАРАГІЯ ІМЁНЫ

Колас.
Купала.
У гэтых імёнах калыханку я чую,
Якую мне маці над светлай калыскай
спявала,

Колас.
Купала.
Мелодыю мовы славянскай я чую,
Той мовы, якую
Агнямі палілі, ды з попелу Феніксам-
птахам яна паўставала, —

Колас.
Купала.
Падобны на шэпт збажыны
І на плёскат азёрны імёны,
Якія пэтам сваім Беларусь
даравала, —

Колас.
Купала.
А ў дні ліхалецця званілі званы,
І слова змаганьня і помсты,
Як гром навальніцы, у гэтых імёнах
гучала, —

Колас!
Купала!
І слова любові, братэрства, свабоды,
Над імі, як сцяг, палымяны лунала, —
Колас.
Купала.
На вечныя векі вятры намялі
Курган вашай славы
На Новай зямлі,
Паэзія...
Колас.
Купала.

На стыку трох рэспублік
— Латвіі, Літвы і Беларусі —
насыпаны высокі курган —
памяць аб падвігу партызан
трех гэтых рэспублік у гады
Вялікай Айчыннай вайны.

Латвійскі пісьменнік Юлій
Ванаг раскажаў, што мужная
барацьба беларускага народа
супраць нямецка-фашысцкіх
захопнікаў была прыкладам
для латышоў.

— Вялікае дзякуй адваж-
ным народным месціцам Бе-
ларусі за дапамогу ў раз-
віцці партызанскага руху ў
Латвіі, за ратнае брацтва з
латвійскім народам, — ска-
жаў ён. — Радасна ўсведам-
ляць, што сёння мы знаход-
зімся на зямлі Беларусі, у
гасцях у народа — ветэрана
гераічнай барацьбы за сва-
боду Савецкай Радзімы, чья
мужнасць жывілася вялікімі
ідэямі патрыятызму, якія
напаўнялі палымяныя вершы
Якуба Коласа.

Ад імя пісьменнікаў і ўсіх
працоўных Кіргізі брацкае
сардэчнае прывітанне і нізкі
паклон роднай зямлі Коласа
перадаў паэт Суёнбай Эра-
ліеў. Ён падкрэсліў у сваёй
прамове, што Якуб Колас ад-
крыў усяму свету багатую
душу беларускага народа,
яго спадзяванні і імкненні,
бяспрыкладны гераізм у дні
будаўніцтва новага жыцця і
абароны заваёў Кастрычніка.

— Усё, чым жыві белару-
скі народ, блізкае і зразуме-
лае кіргізам, — працягвае
Суёнбай Эраліеў. — Вось
чаму Якуб Колас стаў і на-
шым родным паэтам. Яго
вершы шмат разоў выдавалі-
ся на кіргізкай мове.

Палымяная паэзія Якуба
Коласа, прасякнутая гумані-
змам, светлымі ідэямі дружбы
паміж народамі, вялікай лю-
боўю да Радзімы, выходзіць
патрыятызм, гордасць за са-
вецкі народ і сваю краіну.
Такая паэзія бессмяротная.

Слова — народнаму арты-
сту СССР, лаўрэату Дзяр-
жаўнай прэміі БССР Л. Р.
Рахленку. Ён гаворыць аб
тым, які жыватворны ўплыў
аказала творчасць Якуба
Коласа на развіццё ўсіх ві-
даў мастацтва, як яго паэ-
тычнае слова, грамадзянскі
пафас, шчодрое сэрца і мудо-
ры думкі ўзбагачалі акцё-
раў і рэжысёраў, жывапісцаў
і скульптараў, музыкантаў і
кампазітараў.

— Якуб Колас — класік
беларускай літаратуры, —
гаворыць Л. Р. Рахленка, —
класік усёй шматнацыяналь-
най савецкай літаратуры.
Але ён і самы жывы і родны
наш сучаснік. Служэнне на-
роду, вялікім Ідэалам каму-
нізму было яго святым абавяз-
кам, святым прызначэннем.
Ён пісаў, што мастак абавяз-
аны заўсёды стаць ля рэвалю-
цыйнага ўстава эпохі.
Гэта заклік да ўсіх нас, дзея-
чаў мастацтва.

Якуб Колас, раскрываючы
працоўнае жыццё, барацьбу
беларускага народа за ісці-
насць, з такім жа натхненнем
успраўляў брацтва ўсіх савец-
кіх народаў, якія дзялілі
адзін лёс, жылі адным жыц-
цём, — сказаў таджыкскі
пісьменнік Фацех Ніязі. —
Таджыкскія пісьменнікі, ра-
бочыя, калгаснікі прыслалі
нас у Мінск, каб ад глыбіні
душы падзякаваць белару-
скаму народу, які даў нам
такога таленавітага, такога
блізкага ўсім народам паэта,
што ўславіў нашу цудоўную
Радзіму, яким быў Якуб
Колас.

Як сказаў адзін таджыкскі
паэт, добры чалавек падоб-
ны да магутнага дрэва, якое
ў летнюю спёку ўкрывае лю-
дзей сваім ценем, сарвае
агнём сваіх паленняў у зімо-
вую сцюжу, а ў дарозе, стаў-
шы кіем, становіцца апорай.
Яго высокая крона — маяк
для падарожнікаў. Такім доб-
рым чалавекам быў і за-
стаецца Якуб Колас.

Фацех Ніязі перадае ў дар
беларускаму народу дыван-
партрэт заснавальніка Саюза
Савецкіх Сацыялістычных
Рэспублік У. І. Леніна, сатка-
ны таджыкскімі майстрыхамі.

У выступленні армянска-
га паэта Ашота Грашы пра-
гучала вялікая ўдзячнасць
народа Арменіі таленту і май-
стэрству Якуба Коласа, які
ўсёй сваёй творчасцю ўслаў-
ляў вялікую дружбу нацыя-
нальных літаратур і народаў
Краіны Саветаў.

Пераадолеўшы тысячы кі-
ламетраў, у зале ўрачыстага
сходу прагучала сардэчнае і
брацкае прывітанне з далё-
кай Туркменіі. Яго прывёз ад
імя свайго народа, у сэрцы
якога жыве імя вялікага бе-
ларускага майстра мастацка-

га слова, туркменскі паэт
Анаберды Агабаеў. Ён ад-
значыў, што створаныя на бе-
ларускай зямлі і акрыленыя
сотнямі выданняў на розных
мовах і гаворках, песні Ко-
ласа, нібы птушкі, разляце-
ліся па неабсяжнай Савецкай
краіне.

— Жывучы на «новай зям-
лі», пераадолюючы шляхі
«на прасторах жыцця», за-
глядваючы ў «хату рыбака»,
слухаючы вечарамі «голас
зямлі», — сказаў паэт — мы
вучымся сёння ў Якуба Кола-
са любіць і ўслаўляць нашу
Айчыну.

Перадаўшы гарачае пры-
вітанне працоўных Эстоніі
землякам вялікага песняра,
эстонскі пісьменнік Ян Крос
сказаў:

— Мы, пісьменнікі Эсто-
ніі, гісторыя савецкай літа-
ратуры якой яшчэ вельмі карот-
кая, асабліва востра адчуваем
плённы ўплыў і значэнне
творчасці вялікіх майстроў
сацыялістычнага рэалізму,
адным з якіх быў Якуб Ко-
лас. Яго выдатная паэзія і
проза натхняюць і будуць
натхняць эстонскіх пісьменні-
каў на стварэнне твораў, якія
ярка адлюстроўваюць вялікі
здзяйсненні савецкага наро-
да — народа-стваральніка.

Якуб Колас быў вялікім
сябрам і чутым настаўнікам
маладзі. Таму юная змена
плаціць свайму настаўніку
шчырай любоўю і павагай.
Аб гэтым дэпла гаварыла на
сходзе студэнтка Беларуска-
га дзяржаўнага ўніверсітэта
імя У. І. Леніна Аня Дашко.

— Мы добра памятаем
слова паэта, — заявіла яна,
— выказаны юнакам і дзяў-
чатам у дзень свайго сямі-
дзесяцігоддзя:

«Ідзіце ў нагу з жыццём,
не адставайце, а апырэджайце
яго. Не закапайце ў зямлю
ваших талентаў, а па-
мнажайце і аддайце іх наро-
ду. Камуністычнай партыі,
якія росцяць і выходзіць
вас».

Мы, студэнты, будучыя на-
стаўнікі літаратуры, з пацу-
дём высокай грамадзянскай
адказнасці выконваем яго
наказ — нястомна штурмуем
вышыні навукі, авалодваем
вольтам бацькоў-камуністаў,
каб стаць высокасьведомымі і
самаадданымі патрыётамі
сваёй Радзімы — Саюза Са-
вецкіх Сацыялістычных Рэ-
спублік.

Вера вялікага песняра ў
нашы здольнасці, у светлую
і шчаслівую будучыню савец-

кага юнацтва акрыліе нас.
Любоў і ўдзячнасць наро-
да да свайго песняра па-
цвердзіла прывітальная тэле-
грама, якая паступіла ў прэ-
зідыум сходу.

Яе прыслалі калгаснікі ор-
дэна Леніна калгаса «Асне-
жыцкі». «Мы ганарымся
тым, — гаворыцца ў ёй, —
што наш выдатны зямляк
Якуб Колас працаваў настаў-
нікам у вёсцы Пінкавічы га-
шага калгаса... Яго палымя-
ныя вершы і сёння натхня-
юць нас на працоўныя по-
дзвігі ў імя любімай Савец-
кай Радзімы».

Урачысты сход, прысве-
чаны 90-годдзю з дня нара-
джэння вялікага сына Бела-
русі Якуба Коласа, выліўся
ў яркую дэманстрацыю непа-
рушнай дружбы народаў
Краіны Саветаў і іх літа-
тур, трыумфу ленінскай на-
цыянальнай палітыкі КПСС.

У заключэнне адбыўся вя-
лікі святочны канцэрт май-
строў мастацтваў БССР.

□

Вечарам, 3 лістапада, у
гонар гасцей юбілейных ко-
ласаўскіх урачыстасцей быў
наладжаны прыём.

БЕЛТА.

Якуб Колас і рэжысёр В. Дарвішаў каля макета
дэкарацыі да спектакля «У пушчах Палесся».

Сцена са спектакля «Вайна вайне» ў ролі Па-
тапа заслужаны артыст БССР П. Іваню, у ролі Але-
ся — народны артыст БССР М. Звездачотаў.

«Навальніца будзе». У ролі Лабановіча заслужаны
артыст БССР М. Федароўскі, у ролі Аксёна Кіля —
народны артыст БССР Ф. Шманаў. Фота С. КОХАНА.

Паэзія Якуб Колас пазнаёміў
Другі БДТ з новай п'есай «У пушчах
Палесся», напісанай ім па матывах
вядомай аповесці «Дрыгва». Гэты дра-
матургічны вопыт можна, дарэчы,
лічыць першым у галіне дакументальна-
га жанру ў сцэнічным мастацтве Беларусі.
У цэнтры падзей п'есы — славыты партызанскі
дзеяч Васіль Талаш. Вельмі каларытная
фігура галоўнай дзейнай асобы надава-
ла твору выключна важнае значэнне
яшчэ і таму, што тады ў асяроддзі ра-
ботнікаў тэатра і крытыкаў вяліся дыску-
сіі адносна «станоўчага героя». Якуб Ко-
лас гэтым персанажам як бы праклама-
ваў сваё ўяўленне аб тым, якім павінен
і можа быць такі герой у сучаснай дра-
ме.

Спектакль паставіў таксама В. Дар-
вішаў. І на гэты раз ён выразна пабудав-
ваў масавыя сцэны, знайшоў па-мастацку
насычаную атмасферу падзей, якія нібы
ў вір уцягваюць новыя і новыя персана-
жы...

Самай выдатнай акцёрскай работай

было выступленне ў ролі дзеда Талаша
А. Ільінскага. Ён асабіста пазнаёміўся з
прататыпам свайго ролі, імкнучыся на-
блізіцца да непаўторнага характару гэ-
тага тыповага прадстаўніка беларускага
народа. І сцэнічны вобраз героя-парты-
зана стаў любімым для тысяч і тысяч
гледзачоў. «Вобраз Талаша, які стварыў
А. Ільінскі, нібы асветлены знутры ней-
кім цёплым, роўным і моцным святлом,
святлом розуму і глыбокага пацуцця. З
якой сціпласцю і, адначасова, чалавечай
годнасцю прымае дзед Талаш выбранне
яго камандзірам «партызанскага вой-
ска!» — адзначалася ў адной з шматлі-
кіх тады рэцэнзій на спектакль «У пу-
шчах Палесся» ў Другім БДТ.

Разам з А. Ільінскім поспехам кары-
сталіся і выканаўцы іншых роляў —
С. Скальскі (Мартын Рыль), Р. Кашэльні-
кава (Аўгіння), Ц. Сяргейчык (Саўка
Мільгун), П. Малчанаў (Дарвідошка). Сам
Якуб Колас гаворыць: «Артыст П. Малча-
наў, які выконвае ролю Дарвідошкі,
пайшоў далей задуманага мною вобра-
за. Ён дапаўняе яго характарыстыку, шу-
кае сваіх рысачкаў для паглыблення гэта-

га вобраза («Камунар Магілёўшчыны»,
10 красавіка 1938 г.).

Хоць п'есы Якуба Коласа і іх пастаноў-
кі карысталіся прызнаннем грамадскасці
і шырокага гледзача, сэм пісьменнік ста-
віўся да свайго драматургіі надзвычай
строга і патрабавальна. Варта, скажам,
разгарнуць XI том Збору твораў там,
дзе надрукаваны яго артыкулы «За дра-
матургічную крытыку» і «Пра сваю п'е-
су», каб мы пераканаліся, што яго неза-
давальняў узровень напісаных ім сцэніч-
ных твораў. Гэта — яшчэ адно свед-
чанне вялікай сціпласці народнага песня-
ра. Якуб Колас і тут даваў прыклад кале-
гам па п'яру, вучыў іх цяжка і крытыч-
на ацэньваць зробленае на літаратурнай
ніве.

Слушна піша даследчык драматургіі
Я. Коласа крытык А. Сабалеўскі:
«Абедзве драмы («Вайна вайне» і «У
пушчах Палесся») вельмі цесна звязаны
між сабою. Яны блізкія не толькі па
сваёй кампазіцыйнай пабудове, але і па
арганізацыі жыццёвага матэрыялу. І ге-
роі драмы «Вайна вайне» змагаліся
за народную ўладу, за волю, і героі «У

пушчах Палесся» абараняюць ад бела-
польскіх захопнікаў завабны мінулых год,
завабны рэвалюцыі...

...Той параўнальна невялікі астравок,
якім уяўляецца ў агромністай літаратур-
най спадчыне Коласа драматургія, не
губляецца ў цэлым архіпелагу яго твораў.
Гэты астравок мае свае выразныя
абрысы, непаўторнае аблічча».

Варта дадаць, што цяперашні бела-
рускі тэатр можа і абавязаны даслед-
ваць багацце і характава таго вострава,
які крытык умоўна назваў «аостравам
драматургіі Коласа». Пастаўлены ў 1959
годзе спектакль «Навальніца будзе» па-
водле рамана «На ростанях» прынёс за-
служаны поспех тэатру, які носіць
імя народнага песняра. Паэт А. Звонак
разам з рэжысёрам Ю. Шчарбаковым
здалелі перанесці на сцэну самыя істо-
тныя матывы і незабыўныя вобразы такой
чароўнай каласавыя прозы.

Наперадзе — новыя адкрыцці...

ПЕРШЫ РАЗ я меў шчасце спаткацца з Якубам Коласам у 1939 годзе, у векапомныя дні Народнага сходу ў Беластоку. Пазнаёміў нас Пётр Усцінавіч Броўка.

Востры зрок Якуба Коласа дапытліва, нібы вывучаючы, глядзеў на мяне. Перад такім зрокам нічога не ўтоіш, нічога не схаваш, нават на самым дне сваёй душы.

Колас сказаў мне многа добрага і ласкавага. Мне, чалавеку, якога сустрэў першы раз у жыцці, выказаў столькі цёплай ласкі і добрабычлівасці!

Пасля гэтага, у даваенным Мінску, я не раз сустракаўся з Якубам Коласам пры розных абставінах, найбольш у Саюзе пісьменнікаў. Ён пытаў — чаму мала пішу. Дапамагаў парада-

німаў магутны партызанскі рух, для ўсіх нас, пісьменнікаў было вялікай і знамянальнай падзеяй. Якуб Колас гэтым сваім крокам перад усім народам сведчыў сваю адданасць Камуністычнай партыі, нашаму ўраду і ўсяму савецкаму народу. І сам ён нібы ўзмацнеў і памаладзеў, стаў яшчэ больш добрым і ласкавым...

Наступны раз я сустрэўся з Якубам Коласам ужо на кавалачку вызваленай роднай зямлі.

14 сакавіка 1944 года ў Нова-Беліцы, мы, літаратары, хадзілі на вакзал сустракаць яго. Ён прыязджаў тады ў Нова-Беліцу на сесію Вярхоўнага Савета БССР, якая павінна была адбыцца тут, ужо на вызваленай роднай зямлі.

Дэпутаты, што запаўнялі залу пасяджэння, пераважна былі вайсковыя людзі — баявыя афіцэры Савецкай Арміі, з ардамі і медалямі на грудзях. Былі дэпутаты і ў цывільным уборы — партыйныя і дзяржаўныя дзеячы, вучоныя і партызаны з глыбокага варожага тылу. Яшчэ ішла вайна, і недалёка быў фронт, і гэта адчувалася на сесіі ў

ТОЕ ЛЕТА мне нікуды далёка не захацелася ехаць на адпачынак. Паехаў у свае Сабалі, на Брагіншчыну. Люблю гэтыя мясціны, хоць там няма ні лясоў, ні рэчкі і ніякай іншай дачнай выгоды. Люблю за прастор для назірання і думак, за нейкую ціхую радаць чалавечага быцця.

Праз усё жыццё я люблю і люблю ўставаць разам з сонцам. Вулічныя вокны бацькавай хаты ўглядаюцца акурат туды, дзе з-за бярэзавічых хмызнякоў (Бярэзавіч — так у нас завецца сенакоснае ўрочышча) ускочваецца на небасхіл вогненнае сонца.

Вокны бацькавай хаты гэтак густа былі затканы сонечнай пражай, што праз іх не відно было, што дзеецца на вуліцы. Я толькі што ўзняўся і прысеў за стол прапрацаваць. Рэпрадуктар быў выключаны. Я не стаў яго ўключаць — папскаваў святлую цішыню, кранальную, лагодную.

Раптам чую: бразнулі дзверы хаты. Хто так рана мог прыйсці? — падумалася. Бацька, стары нямоглы чалавек, спаў яшчэ. Расчыніліся дзверы, і ў пакой, у якім я сядзеў за сталом, уляцеў дзядзька Аляксей, хата якога стаяла праз вуліцу, наўснос бацькавай. Ён быў задыханы, як бы чым спалоханы.

— Ты радыё слухаў? — з парога спытаў ён мяне!

— Не чуў! А што?

— А тое, што ваш бацька памёр.

Я некалькіх хвілін кіннуўся да дзвярэй: паглядзець, як там бацька.

— Ды не гэты твой. А усіхны ваш бацька — Якуб Колас.

Я хуценька падбег да рэпрадуктара, уключыў яго, нібы хацеў тым самым выправіць свой недагляд. Акурат пачалі перадаваць з Палаца культуры прафсаюзаў жалобныя рэпартажы.

А я слухаў жалобную музыку па радыё і ў памяці паўставала ўсё тое, што мне даялося чуць пра Канстанціна Міхайлавіча. Як увачавіду, бацька ягонага грузнаватага постаці, яго нейкая пахмурнасць, незадаволенасць. Мо гэта было ад старасці?

— Тата, я паеду ў Мінск, — выказаў я сваё жаданне.

— Ты, сынку, не паспееш, — нібы астудзіў маю паспешнасць бацька.

— А я самалётам.

— Самалёт з нашага Брагіна ляціць толькі да Гомеля. А там хто яго ведае, калі другі вылятае ў Мінск. Яно амаль што заўсёды так бывае: калі чалавеку хутка трэба, ён абавязкова спозніцца, — як бы выказаў нейкую безнадзейнасць, асуджанасць бацька. Відно было, стары не хацеў, каб я, не дабыўшы адпачынак, паехаў з вёскі. І я застаўся... Усе дні хадзіў сам не свой. Чаго я толькі не перадумаў?

Я не буду сцвярджаць, што з Коласам быў на кароткай назе. Коласа я ведаў, але, у асноўным, як пісьменніка. Але як чалавек я яго мала ведаў. І пры сустрэчы з ім заўсёды саромеўся. І не набываўся ў прыяцелі.

...Для мяне, як мо і для ўсіх жыхароў Навагрудчыны, той сакавічні дзень быў чаканы і ўрачысты: да

Раман САБАЛЕНКА

НАШ БАЦЬКА

нас павінен быў прыехаць на сустрэчу кандыдат у дэпутаты Вярхоўнага Савета СССР Канстанцін Міхайлавіч Міцкевіч (Якуб Колас). Усюды былі расклеены афішы-плакаты з партрэтамі, з біяграфіяй кандыдата. І з кожнай глядзелі трохі прыжмурнага вочы нашага роднага Якуба Коласа. Усё гэта выклікала ў людзей настрой урачыстасці, асабліва ў моладзі: кожны з маладых людзей вучыўся ці вучыцца ў школе, і можна з пэўнасцю сказаць, што вершы ці апавяданні пісьменніка пакінулі ў душы чалавечыя немаленькія следы. Таму і любоў да Коласа ўсенародная.

А Коласу вунь як хацелася сустрацца са сваімі людзьмі. Былая Баранавіцкая вобласць была фактычна радзімай народнага паэта: тут ён нарадзіўся, тут прайшло яго дзяцтва, тут, непадалёк, у Нясвіжы ён вучыўся. Адсюль ён выправіўся ў вірлівае жыццё.

Невялічкай групкай мы, калеючы, стаялі на вуліцы перад будынкам баранавіцкай абласной газеты. Тапталіся, штурхаліся, каб сагрэцца. Сакавіцкая цяплыня была яшчэ зманліва, здрадліва. Вось-вось павінна прыскочыць Коласова машына. А мы ўжо хукалі на рукі, грэлі тупатнёй ногі, і калі чуўся нават выпадковы сігнал машыны, мы інстынктыўна выступваліся, як на камандзе. Потым зноў тупаліся. І нават не заўважылі, калі цуг машыны спыніўся ля рэдакцыі. Неўзабаве расчыніліся дзверцы адной з машын, і з яе выйшаў Якуб Колас. Ён ішоў да нас. Не адставаў ад паэта і Соцкі, адзін з абласных кіруючых работнікаў. Ён кожнага адрэкамендаваў Коласу.

— А гэта наш мясцовы паэт, — падышоўшы да мяне, сказаў Соцкі.

Колас падаў мне руку, зычліва ўсімхінуўся. Зірнуў на Соцкага і сказаў:

— Гэтага, браток, хлопца я ведаю даўно. — І Канстанцін Міхайлавіч назваў маё імя.

І ўсе, мабыць, у гэтай фамільярнасці Коласавых адносінаў да мяне ўгледзелі звычайную чалавечую блізкасць.

— Дык хто ў цябе паедзе з намі ў Навагрудак? — запытаўся ў рэдактара Соцкі.

— Паедзе ён! — паказаў вачыма на мяне рэдактар. — Наму ж ехаць, калі не яму!

Я любіў дарогу Баранавічы — Навагрудак. І васьм нашы машыны праскочылі ўжо Каленічы пераезд і памчаліся на трохі віхлястай брукаванцы. На голлі бязлістых дарож-

Міхась МАШАРА

ЗАПАВЕТНАЕ

мі, як наладзіць жыццё, каб мець магчымасць больш працаваць, як паэту.

— Кожны дзень стараўся пісаць хоць некалькі радкоў. Гэта дапаможа застацца на ўзроўні твайму паэтычнаму ўкладу, не дасць запалець і пакрыцца іржой набытаму майстэрству.

Словы народнага паэта засталіся для мяне запаветным наказам на ўсё жыццё.

Апошні раз бачыў я Коласа перад вайной недзе ў канцы мая або ў пачатку чэрвеня ў Саюзе пісьменнікаў, Я. Купала, Я. Колас, З. Ядуля, М. Лынькоў, П. Броўка і іншыя абмяркоўвалі і ўгадвалі планы мерапрыемстваў на развіцці роднай літаратуры на бліжэйшыя часы.

На такой размове я прысутнічаў упершыню. Мяне здзіўляла і захапіла глыбіня думак і па-дзяржаўнаму шырокія планы літаратурнага жыцця рэспублікі.

Пасля ўз'яднання Беларусі амаль удвая павялічылася насельніцтва рэспублікі. Заходнія вобласці пасля беларускага гаспадарання былі вельмі адсталыя. Асабліва заняўдбаным выглядала тут літаратурнае жыццё. Як узмаціць, пашырыць і паглыбіць яго — аб гэтым, пераважна, і гаварылася тут.

Сур'ёзна да гэтых пытанняў ставіўся Канстанцін Міхайлавіч. Яго прапановы і заўвагі выслухоўваліся ўважліва, і амаль заўсёды апошніе слова было за ім.

Праўда, вайна і фашысцкая нава-ла не далі ажыццявіць планы і задумы.

Не ведаю, як іншыя, яшчэ жывы ўдзельнікі гэтай біседы помняць яе, у мяне ж яна, з усімі дробязямі, засталася ў памяці на ўсё жыццё.

У час Вялікай Айчыннай вайны сустрэўся я з Коласам нешта ў лютым сорака трэцяга года, калі ён з далёкага Ташкента прыбыў у Маскву, каб спаткацца з кіраўнікамі партызанскіх атрадаў. У гэты прыезд у Маскву Канстанцін Міхайлавіч стаў камуністам. Прымаў яго ў партыю ў пярвічнай арганізацыі газеты «Савецкая Беларусь», якая размяшчалася пад той час у памяшканні рэдакцыі газеты «Известия», на плошчы Пушкіна.

Уступленне ў Камуністычную партыю Якуба Коласа ў час цяжкага выпрабавання для ўсёй нашай Радзімы, калі Беларусь была акупавана фашыстамі і наш народ у тыле ворага ўз-

кожнай дэпутацкай прамове і ва ўсім строгім настроі паслджэння.

22 сакавіка ў будынку, дзе адбывалася пасяджэнне Вярхоўнага Савета выступіў Якуб Колас. Дэпутаты і госці сустрэлі яго громам апладысмантаў і радаснымі воклічамі. Колас, відаць, хваляваўся і быў узрушаны сам у пачатку прамовы. Аднак хутка авалодаў сабой. І прамова загучала ўпэўнена і пераканальна. Перад сесіяй Колас пабываў у Гомелі, убацьку жахлівыя руіны «мертвага» горада. Наведаў іншыя вызваленныя раёны, мястэчкі і вёскі... Калісь ураджайныя калгасныя палеткі параслі непразлым хмызам. Зямлі трэці год аралася не плугам, а бомбамі і снарадамі, засявалася не янтарным важкім зернем, а жалезам куль і асколкаў. Гароды ўсе былі ў руінах, а на вясковых папалішчах буяў чортпалох і пустазелле. Людзі жылі ў падвалах і сляпых зямлянках. Аб гэтым і гаварыў Колас у сваёй прамове. Гаварыў пранікнёна, гарача і шчыра, з глыбокім смуткам, з сардэчнай цеплынёй спачування, праклёнам і пякучай нянавісцю да ворага.

Я упэўнены, што ўражанне ад прамовы Якуба Коласа жыве і дагэтуль у сэрцах тых людзей, хто яго слухаў у той час...

Апошняя мая сустрэча з Коласам была нязвычайная. У сакавіку і красавіку 1954 года мы разам знаходзіліся на стацыянарным лячэнні. Я ляжаў моцна хворы запаленнем лёгкіх; Канстанцін Міхайлавіч толькі што перанёс такое ж запаленне. Ачуньваў і ўжо хадзіў.

Тут мне даялося пазнаць яго добрае і чулае сэрца. Перананаца, як ён умеў адклікацца на чужую нягодую і бяду, як натуральна яму ўла-сціваць падтрымліваць людзей і дапамагаць ім.

Першыя два тыдні я ляжаў, як кажуць, аблогам, з высокай тэмпературай і бездапаможным стане. Якуб Колас па некалькі разоў у дзень заходзіў адведаць мяне, сказаць мне пару цёплых слоў, па-бацькоўску пацешыць. Пры кожным выпадку гаварыў з урачамі, як лепш дапамагчы мне, каб хутчэй паставіць на ногі. Часам падоўгу сядзеў у маёй палатцы і сваёй гаворкай адцягваў мяне ад хворых думак. А гаварыць, пацешыць чалавека, калі гэта было трэба, ён умеў, як ніхто.

Такі ўжо быў чалавек дзядзька Якуб пад сваім сур'ёзным і сухаватым абліччам — меў у грудзях шчодралюбое сэрца, поўнае дабраці і спагады да людзей.

НА УСЁ ЖЫЦЦЁ

Як цяпер, памятаю той дзень. Было гэта ў 1937 ці 1938 годзе. Бацька, які ездзіў па справах у Вільню, вярнуўся з ладным стосікам кніг беларускіх аўтараў, якія падарыў яму адзін знаёмы крамнік. Сярод іх былі «Выбраныя творы» і «Новая зямля» Якуба Коласа.

Чытаць па-беларуску я і шэсць маіх братаў і сяцёр тады не ўмелі, але чароўнае коласаўскае слова запаліла нашы дзіцячыя душы. Затаіўшы дыханне, мы слухалі суседа Васіля Паберскага. А ён чытаў і чытаў, і карцейшымі рабіліся зімовыя вечары. Роднае слова вяло нас у дзівосны, непэўторны свет.

Так прыйшоў да мяне Якуб Колас. Мой Колас, аўтар апавяданняў

«Выстагнаўся», «Малады дубок», «Казак жыцця», якія запалі ў сэрца з маленства.

Потым былі новыя сустрэчы з любімым пісьменнікам. І кожная з іх прыносіла штосьці новае, раней невядомае. Колас-лірык, Колас-публіцыст, Колас-чалавек. Я часта перагортваю старонкі дванаццацітомніка песняра. Працягваюцца сустрэчы з любімымі, знаёмымі героямі, з адчуваннем такога, быццам упершыню прыходзіш у гэты свет чараўніка беларускага слова, упершыню ступаеш у краіну хараста.

Такі мой Колас.

М. КОЗЕЛ,

супрацоўнік Мінскага гарадскога радыётрансляцыйнага вузла.

ных прысадаў граў сакавіці вецер. А дарога была, як калыханка: то машыны ўзбягалі на гару, то імчаліся ўніз. Я ўспомніў, як увосень ехаў гэтай дарогай. Яна нібы гарэла арабінамі. Восень паддаліла дрэвы, і яны, здавалася, вась-вась паляццэ, як вогненныя прывіды. А от і Гарадзішча. Цяжка разабраць, ці гэта гарадок ці беларускае сяло разлеглася абалал шашы. Адразу, нельга было адрозніць раённыя ўстановы: райком партыі, райвыканком. Мы пад'ехалі да раённага Дома культуры. Там ужэ, мусць, ведалі, што прыедзе Якуб Колас. Будыніна аж гула галасамі людзей: то ўспыхвала песня, то заходзіўся гармонік, і нават знадворку чуўся тупат ног.

Мы зайшлі ў нейкую прыбудовку, дзе ўсім нам знайшлося месца. Мы нішто сабе не расцеліся. Якуб Колас разгаварыўся. Расказаў жывыя абразкі, бывальшчыны і анекдоты, і цяжка было адрозніць, дзе от толькі што прыдуманая паэтам, а дзе народны анекдот. Шмат чаго, што я пачуў тады з вуснаў Коласа, пасля расказаў і пераказаў сваім слухачам. Аднаго разу нехта з маіх слухачоў сказаў:

— Дык я ж гэта чытаў у творах Коласа.

— Дык гэта ж я не сваё, а Коласава і пераказаў! — рабілася мне радасна і прыемна, што творчасць нашага паэта сапраўды народная не толькі таму, што паэт носіць гэтае ганаровае званне, а па самой сваёй сутнасці: яна як бы выйшла з гушчыні народнага жыцця і зноў пайшла ў народ.

У Навагрудку мы прыехалі ўжо ў другой палове дня.

Ехалі непадалёк ад Міцкевічавага Завосся. Вочы Якуба Коласа аж святліліся любасцю. Здавалася, ён імкнуўся да тае зямлі, да тых дарог, па якіх калісь хадзіў вялікі Міцкевіч. А калі празджалі паўз возера Свіцязь, стары, здаецца, не мог на месцы ўседзець.

— Глядзі! Глядзі! — крануў за плячо Якуб Колас свайго сакратара і папечніка Максіма Лужаніна.

— А што там? — спытаў Лужанін.

— Цяпер там лёд, а ўлетку, кажучы, па возеры ходзяць Міцкевічавы свіцязьнікі.

Максім усміхнуўся сам сабе, зірнуў на Коласа і сказаў:

— Няхай ходзяць.

— От каб скінуць з плячоў гадоў пятнаццаць — дваццаць, хатылёк бы за плечы і пайшоў бы. Чорт бы мяне ўтрымаў у тым Мінску. Паглядзеў бы, як цяпер людзі жывуць. Паказаў бы сябе...

У Навагрудку машыны ўскочылі нечакана. Праехалі паўз руіны старога замчышча, паўз Міцкевічаў курган, паўз магазіны і склады і сталі перад дзвярыма раённага Дома культуры. Людзей на плошчы было, як у кірмашовы дзень.

— Колас прыехаў!

— Колас прыехаў! — паляцела па ўсім Навагрудку вестка.

А на тратуары-памосце перад дзвярыма раённага Дома культуры стаялі першы сакратар райкома партыі Грыневіч і кандыдат у дэпутаты Вярхоўнага Савета СССР Герой Сацыялістычнай Працы знатная льнаводка Ганна Трафімаўна Кумец. Крысо яе зімовага паліто было трошкі адтулена так, што на грудзях жанчыны

віднелася залатая зорка. Яна быццам гарэла, святлілася, як самацвет. І Колас, выйшаўшы з машыны, пайшоў на святло тае зоркі...

А клуб, здаецца, аж стагнаў ад наведвальнікаў.

Першым выйшаў на сцэну сакратар Навагрудскага райкома партыі тав. Грыневіч. Гаварыў пра Якуба Коласа, як пра даўняга знаёмага і блізкага чалавека...

А Колас з добрай чалавечай зычлівасцю і з прэзідыума кідаў і кідаў позірк на Ганну Трафімаўну Кумец. Відань, ён бы з большай ахвотай сёння, сказаў бы не пра сябе, а пра гэтую жанчыну, якая не праходзіла ні Інстытутаў, ні ўніверсітэтаў і якую ўзяла на вяршыню славы Праца.

Якуб Колас гэтак задумаўся, што ледзьве пачуў, калі яму далі слова. Паволі ён падшоў да трыбуны і пачаў гаварыць:

«Дарагія таварышы, мае землякі, мае выбаршчыкі! Я выступаю перад вамі з пачуццём глыбокага хвалявання. Вялікі і цяжкі шлях пройдзены намі. Больш дваццаці год беларускі народ быў падзелены на дзве часткі. Мы ведалі, як цяжка вам жылося пры панскай Польшчы, як прыгняталі паны беларускі народ».

У заключэнне паэт з хваляваннем выгукнуў:

— Няхай жыве наша родная Савецкая Беларусь!

Зала загрымела воплескамі. Здавалася, што гэтым воплескам не будзе і канца. Урачыстая радасць аж падымала людзей з крэслаў.

То былі дні радаснага хвалявання для народнага паэта, для ўсіх нас, хто быў з ім поруч.

У 1934 годзе ў кнігарнях Беларусі з'явілася цудоўная навінка — «Дрыгва» Якуба Коласа. Усе, хто паспеў набыць і прачытаць кнігу, былі захоплены ёю. Невялікая колькасць экзэмпляраў «Дрыгвы» трапіла ў раённы цэнтр Лёзна Віцебскай вобласці, дзе я тады працаваў рэдактарам раённай газеты «Ленінскі сцяг». Вялікі пошук на кнігу не быў задаволены. Да нас у рэдакцыю пачалі прыходзіць пісьмы ад калгаснікаў з просьбамі памачыць набыць яе. Паколькі завезці ў раён больш кніг не было магчыма, мы, параіўшыся ў раённым камітэце партыі, вырашылі арганізаваць ва ўсіх калгасах, саўгасах і на прамысловых прадпрыемствах раёна калектыўнае чытанне апавесці.

Потым у Лёзна адбылася раённая канферэнцыя чытачоў «Дрыгвы». У канферэнцыі прыняло ўдзел да 500 чалавек. Цікава, да кнігі і яе аўтара была такая вялікая, што калгаснікі на падводах прыехалі за 25—30 кіламетраў з далёкіх сельсаветаў. На гэтай канферэнцыі прысутнічаў і аўтар.

Як толькі Канстанцін Міхайлавіч з'явіўся за сталом прэзідыума канферэнцыі, усе прысутныя ўзняліся з месца, грамавымі апладысмантамі і радаснымі воклічамі віталі аўтара «Дрыгвы».

Колас усміхаўся ў свае прыгожыя, ледзь падстрыжаныя вусы. Яго вочы выпраменьвалі радасць, выказвалі пачуццё ўдзячнасці народу за такі цёплы і радасны прыём.

Мне, як арганізатару калектыўнага чытання кнігі «Дрыгва», было даручана адкрыць канферэнцыю чытачоў і вітаць Канстанціна Міхайлавіча на лёзненскай зямлі.

Пасля майго кароткага выступлення-прывітання слова было дадзена Канстанціну Міхайлавічу. Пісьменнік устаў з-за стала прэзідыума, падшоў да трыбуны і роўным, спакойным голасам сказаў:

— Сэрдэчна вітаю вас, дарагія мае чытачы! Дзякую ўсім вам, прысутным тут, а таксама раённаму камітэту партыі і выканкому раённага Савета дэпутатаў працоўных за арганізацыю калектыўнай чыткі маёй кнігі «Дрыгва», за скліканне гэтай канферэнцыі і запрашэнне мяне. Я рады гэтай шматлюднай сустрэчы, рады пагаварыць з вамі аб маёй рабоце над гэтай кнігай, а разам з тым выслухаць вашу думку аб кнізе, вашы заўвагі па ёй і прапановы на маю будучую работу.

Канстанцін Міхайлавіч проста і душэўна адказаў на ўсе пытанні чытачоў, падзякаваў за крытычныя заўвагі па кнізе, абяцаў больш пісаць добрых кніг аб гераічных справах нашых людзей. У пасляваенныя гады мне неаднаразова даводзілася сустракацца з ім, гутарыць і слухаць яго прамовы на вялікіх форумах. Я заўсёды захопліваўся гэтым выдатным таленавітым грамадска-палітычным дзеячом, непераўздзеным майстрам яра. Разумны, працавіты, па-бацькоўску ласкавы — такім заўсёды застаўся ў маёй памяці Канстанцін Міхайлавіч.

Г. МІНЧУКОУ.

Вонкавыя кнігі Якуба Коласа на мовах народаў СССР.

Максім ЛУЖАНІН

СОН У САНАТОРЫІ «НЯСВІЖ»

У даўнім замку Радзівіла,
Дзе восень дыхала з муроў,
Мяне гарачка паваліла
І не ўцякла ад дактароў.

Тады, праз ласку гэтай цёткі,
Паміж трызней і забыццём,
Я сівых сцен выслухаў плёткі,
Быў старасветчыны гасцём.

Бляшаны круг каціла поўна
На здзірванелыя валы...
Здалося мне, ў палацы поўна
Яго насельнікаў былых.

Пазнаў адразу, толькі глянуў, —
Як дама трэф між дробных карт,
Княгіня з роду Кашталянуў,
Што насаджала дольны парк.

Князі, хто ў цёмных сутарэннях
Знайшоў касцяж надзейны спрат,

Жывыя нашчадкі з прагненнем,
Каб спадкі адхапіць назад.

На залу біў агонь каміна,
Быў стол накрыт на сто персон,
Пры ім — не ў крэсле — на драбінах
Сядзеў знаёмы нехта...

Ён!

У самай плыні аксамітаў,
Што з танцу ў танец гнаў габой,
Драмаў знябыты, абабіты,
Канёк з адвешанай губой.

Але — яздок!
На твары веліч,
Нібы гасціць у панства звык,
Слуга князёў, Міхал Міцкевіч,
З-пад Мікалаўшчыны ляснік.

Яго падступна падбівалі:
— Міхал! Пакінь ты нам хлапца...

І частавалі, падлівалі,
І падкладалі без канца.

Хоць чарку мог ён добра лыкаць,
Не расшчапіў замкнёных губ:
Каля драбін стаяў Музы́ка —
Ці то Сымон, ці то Якуб.

— Ты чуеш гэтую катрынку? —
Міхал паскардзіўся яму: —
А ну іх к ліху! Едзьма, сынку, —
У Стоўбцах зойдзем у карчму.

Згас княжы вензель на балконе,
Растала ўсё — і шум, і сквіл.
І пацягнуў калёсы конік
У прадсвятальны небасхіл.

Абілі лапці, пыл абтрэслі,
Каб больш не ліп да ног паркет.
І з губ хлапца зляцела песня,
Якою абагрэўся свет.

У ПАЧАТКУ гэтага стагоддзя наша вёска Кляннік, упершыню ў лясцы і балоты на мяжы Ігуменшчыны з Барысаўскім паветам, жыла ціха, спакойна. У вёсцы многія галадалі, сядзелі без хлеба, а каб пакарміць жывёліну, да самых лат абдзіралі саламяныя стрэхі.

З пагардай адносіліся да мужыкоў паны і падпаны: «Што з яго возьмеш, цёмны мужык». Не лепш гаварылі яны і аб нашай беларускай мове. Ды і кніжак беларускіх мы тады не бачылі. А першае знаёмства з адной з іх адбылося васьмь гадоў.

Было гэта ў пачатку 1907 года. Мой хросны бацька быў абраны за старасту нашай вёскі і з гэтай прычыны часта наведваў воласць

3 ДАЛЁКІХ

ГАДОЎ

МАЛЕНСТВА

М. ГАНЧАРЫК

І адтуль прыносіў заўжды шмат усякіх навін. Прынёс ён і на гэты раз невялікую памерам газетку:

— Нейкая дзіўная, бо вельмі ўжо з яе смяяліся пісар са сваім памочнікам. — сказаў ён, перадаючы газету майму бацьку. — Вось, можа, паглядзіце, ды і пачытаеце. Баяць, што гэта нейкая мужыцкая, якую выпісаў, мабыць, настаўнік, што нароткі час настаўнічаў у Верхмені.

І калі ўвечары, дагледзеўшы скаціну і выканаўшы іншую работу, уся сям'я сабралася ў хаце, а на комінку ярка запалалі смаякі, старэйшы брат Алесь узяў у рукі гэтую газету і пачаў чытаць.

І вось — цуд! Газетка напісана проста нашай мовай. Гэта было нешта неверагоднае... Наша, сялянская мова, якой усе грэбавалі, з якой смяяліся — і гэта мова ў друкаванай газеце! Ды і пішучы ў газеце аб мужыцкай долі, аб цяжкім жыцці сялянства. Звалася яна — «Наша ніва».

Прачыталі тады і верш нейкага Якуба Коласа, які ўсім вельмі спадабаўся — відаць, той аўтар такі ж мужык, як і ўсе тут.

Не адзін вечар чыталася і перачытвалася гэтая газета з вершам Якуба Коласа. Влізлі і далёкія суседзі, прыходзячы да нас у вольны вярочны час з вялікай цікавасцю слухалі ўпершыню беларускае друкаванае слова. Гэта было і маё першае завочнае знаёмства з беларускім пісьменнікам Якубам Коласам. Нумар «Нашай нівы», які выпадакова, але дзякуючы Якубу Коласу (як потым выявілася, гэта ён выпісаў яе ў Верхмені), трапіў у нашу сям'ю, нашу вёску, дазволіў усвядоміць нам нашу людскую вартасць і нацыянальную свядомасць.

У 1907 годзе ўвосень я пайшоў у пачатковую школу, якую толькі што адкрыла земства ў вёсцы. Чытаць і лічыць я ўжо добра навучыўся ад брата і сяспёр, якія канчалі Верхменскую пачатковую школу. Па заканчэнні пачатковай

школы, у 1910 годзе, мяне аддалі на далейшае навучанне ў Ігуменскае вышэйша-пачатковае вучылішча. Пачынаючы з 1908 года, у нашай хаце пачалі з'яўляцца кніжкі на беларускай мове, а з 1911 года старэйшы брат Алесь угаварыў бацьку выпісаць і газету «Наша ніва». Маё завочнае знаёмства з Якубам Коласам пашыралася. Мы ўжо мелі яго кніжачкі «Нёманаў дар», «Тоўстае палена», а ў хуткім часе і невялічкі памерамі зборнічак вершаў пад назвай «Песні жалбы».

Не прасіце, не пытайце
Светлых песень у мяне,
Бо як песню заспяваю
Жаль усю душу скальхне...

Мы ўжо ведалі, што Тарас Гушча і Якуб Колас гэта адзін і той жа чалавек, але калі піша апавяданні, дык падпісвае іх Тарас Гушча. Неўзабаве ў нас у хаце з'явіўся і невялічкі зборнічак у чырвонай вокладцы «Апавяданні Тараса Гушчы. Некаторыя, напрыклад, «Пісаравы імяніны», напісаны пра нашых верхменскіх — пісара, урадніка, дзяка і іншых «інтэлігентаў».

Здаецца, на другім годзе маёй вучобы ў Ігумене, пасля зімовых канікулаў я выпрасіў у старэйшага брата Алесь даць мне з сабой кніжачку Якуба Коласа «Песні жалбы». Нярэдна ў вольны час, закончыўшы падрыхтоўку ўрокаў, я са стрымечным братам Валодзем чыталі і перачытвалі цудоўныя вершыкі.

Надыходзілі вялікодныя канікулы. Увайшло ў звычку, што ў апошні дзень настаўнікі ўрокаў не вялі, а праводзілі гутаркі ці чыталі цікавыя кніжкі. Я ўзяў з сабой у школу зборнічак Якуба Коласа. Да пачатку заняткаў кніжку паказаў суседу па парце, і яна пайшла з рук у рукі. Беларуская кніжка была для вучняў навінкай. Некаторыя спрабавалі чытаць, але атрымлівалася няскладна. Пачуўся званок, і ў клас увайшоў інспектар, бо гэта быў яго ўрок.

Дазволішы вучням сесці, ён запытаўся:

— Можа ў каго-небудзь ёсць што для чытання?

Адзін з вучняў прапанаваў «Песні жалбы». Інспектар прагледзеў тытульны ліст, перагарнуў некалькі старонак і твар яго зрабіўся нейкі барвовы ад злосці:

— Чыя гэта кніга? Хто яе прынёс сюды? — пагрозліва звярнуў ён да класа. Вачачы, якое ўражанне зрабіла на яго кніжка, усе маўчалі, а вучань, які падаў яе, адказаў:

— Не ведаю, хто прынёс, ха-даўла тут па руках, дык я і прапанаваў яе вам.

— Кніжка канфіскаецца і будзе вернута толькі па просьбе бацькоў. — падсумаваў інспектар.

Цяжка перажываў я страту любімай кніжкі. Праўда, брат пра яе не напоўніў.

Вярнуўшыся пасля канікулаў на вучобу, мне трэба было ўнесці плату за навучанне за другую палову года. Пасля ўрокаў чародна вучыў зашла ў канцылярыю, якая знаходзілася насупраць кватэры інспектара. У правым кутку канцылярыі за сталом сядзеў інспектар і прымаў ад нас грошы. Зайшоўны ў канцылярыю, я паглядзеў, куды б мне пакласці кніжкі, якія былі са мной, і завярнуў да стала, што стаяў у левым кутку пакоя. І тут раптам убачыў, што на версе стосіка школьных журналаў ляжаць мае «Песні жалбы»! Я хуценька, непрыкметна накрываю я сваімі кніжкамі, аддаў грошы інспектару і — за дзверы... У маіх руках разам з кніжкамі быў і ўратаваны зборнічак Якуба Коласа. Радасці не было мяжы...

Пад уплывам коласаўскай жыватворнай паэзіі я нават сам прыкладаў у 12 гадоў пачаў пісаць вершы на беларускай мове. Былі яны вельмі простыя і прымітыўныя. Але два з іх былі ўсё ж надрукаваны ў майскіх нумарах «Нашай нівы» за 1914 год.

Убачыў Якуба Коласа мне пацясніла толькі ў 1917 годзе...

МНЕ ТОЛЬКІ раз давялося бачыць Якуба Коласа. Было гэта ў 1952 годзе.

Сціпла аб'ява паведамляла, што адбудзецца сустрэча студэнтаў і выкладчыкаў Беларускага ўніверсітэта і Мінскага педінстытута з народным песняром, прысвечаная яго 70-годдзю.

Хоць мы прыйшлі загадзя, месцаў амаль не заставалася. (Многія на той вечар так і не трапілі). Селі ў далёкіх радах. Затое ў нас была адна перавага: адсюль, з высокіх ярусаў, што падняліся амаль да столі, сцэну было відаць, як на далоні.

Якуб Колас ішоў павольна ў суправаджэнні тых, хто павінен быў заняць месца ў прэзідыуме.

Усе ўсталі. Апладырэвалі доўга. Усмехаліся. Усмехаўся і Якуб Колас, стоячы за сталом. Усмехаўся той харошай коласаўскай усмешкай, якая была так знаёма па фотаздымках, кінафільмах.

Прамоўцы сказалі юбіляру цёплыя словы. Надзвычай усхвалявана выступіў прафесар І. В. Гутараў. Колас расчуліўся, і яны з Гутаравым абняліся. А зала адказала апладысмантамі.

Паэты чыталі творы, прысвечаныя юбіляру. Выступленне народнага песняра зала сустрэла з энтузіязмам.

Мінула дваццаць год, а я выразна бачу тую залітую яркім святлом залу, чую гром апладысмантаў. І ў гэтым святле, у гэтых апладысмантах — Якуб Колас — расчулены, крыху збя-

беленькія бярозкі па-ласкалі ў ёй тонкія ногі.

Мы абшылі вакол Азярца. Лес. Неба. І цішыня. І чысцюкае вільготнае паветра. І надвечоркавая прахалода.

Незабыўны малюнак! Праз колькі часу я зноў сабраўся ў «Радзіму Я. Коласа». Аўтобус папаўся стары і малень-

РОДНЫ КУТ

тэжаны ўвагай моладзі. Журналісцкі лёс аказаўся схільны да мяне: Стаўбцоўскі раён, радзіма песняра, трапіў у зону майго карэспандэнцкага абслугоўвання. І я пастараўся пры першай магчымасці наведаць Мікалаеўшчыну.

...Мінулі доўгія вуліцы. У лесе дарога стала трасунай, грузавік падскокваў на карэннях і выбоінах. Пацягнула смалістай сасной. Вось і Азярцо. Пасля траскай дарогі і вуржання матора тут было на дзіва ціха. У той год лета выдалася дажджлівым, і Азярцо напоўнілася да краёў. У некаторых, ніжэйшых месцах вада выйшла з берагоў, затопіла лес, які падступіў з усіх бакоў, і

кі. Гарачыня за трыццаць, якую шчодро падліваў у яго ліпеньскі поўдзень, дапаўнялася духатой, бо вокны былі зачынены. У дадатак праз незлічоныя дзіркі ў ніжняй частцы гэтай «скрынкі на колах» тугімі струменямі прабіваўся сівы пыл. І ўсе мы, пасажыры, былі як работнікі каля малатарні: устацелья і запыленыя.

Жанкі адна перад другой клялі такую паездку. І раптам спакойны, нават, здалося, звонкі голас:

— Эх, рабяткі! Раней вы пешшу ішлі са Стаўбцоў, а цяпер вась едзеце ды яшчэ незадаволены. Не ўсё ж адразу. Будучы скоры і па гэтай

КОЛАСАЎСКІМІ СЦЕЖКАМІ КОЛАСАЎСКІМІ СЦЕЖКАМІ

УСВАІХ ТВОРАХ

Якуб Колас з павагай і цёплай гаворыць аб Слуцчыне. Успомнім з трылогіі «Наростанях» сцэну сустрэчы Лабановіча з Турсевічам: «Якія-небудзь дваццаць вёрст раздзяляе нашы месцы, а якая розніца! Тут зусім іншае: не той выгляд прыроды... Ніяк, брат, няможна раўняць Слуцчыну з Піншчынаю. І дзеці ў школе не тыя. У іх больш сардэчнасці... чалавечнасці...»

Лабановіч і Турсевіч аглядаюць старэнькую каплічку. Пісьменнік заўважае: «Яшчэ і цяпер па глухія кутках Слуцчыны, напэўна, захаваліся такія каплічкі». Гэтыя словы пісаліся ў 1921—1922 гг. Вядома, што бацька пісьменніка і яго дзядзька прыязджалі ў вёску Смольгава купляць зямлю. Гэты факт знаёмай адлюстраванне і ў назве раздзела паэмы «Новая зямля».

Якуб Колас адным з

СЛУЧАНЕ ЯМУ

першых у беларускай літаратуры стварыў цікавы і прэўдзівы вобраз слуцкага селяніна. Я маю на ўвазе Хвядоса Хадынку з паэмы «Новая зямля», дарэчы, намалеваны з добрым гумарам, а не ў адмоўна-сатырычным плане, як сцярджаюць.

Калі Міхал з Антосем заехалі да Хадыкі ў двор, ён не без гонару кажа:

Сюды, сюды, кіруйся, браце!
І месца будзе й корму хваце.
Там за аўсянымі снапамі —
Ядзяць іх мухі з намарамі —
Ляжыць і кошанка і віка —
Не агалеў яшчэ Хадыка.

Пасля Кастрычніцкай рэвалюцыі Якуб Колас двойчы (у 1921 і ў 1923 гг.) працаваў выкладчыкам на настаўніцкіх курсах у Слуцку. За-

хаваліся фотаздымкі, пісьмы Коласа са Слуцка сваёй жонцы, успаміны тых, хто вучыўся на курсах, выкладаў на іх.

Курсы працавалі ў будынку былой калывінскай гімназіі (цяпер СШ № 1 г. Слуцка) — старэйшай школы ў Беларусі (сёлета школа пачала 355-ы навучальны год). Жыў Я. Колас у Слуцку і ў вёсцы Новы Двор. Пісьмы Коласа і успаміны былога выкладчыка курсаў Язэпа Дылы сведчаць, што тыя дні, якія пражыў Колас у нашым горадзе, былі насычаны педагогічнай і грамадскай працай, сустрэчамі з цікавымі людзьмі.

Па вечарах у актавай зале былой гімназіі Я. Колас чытаў курсантам паэму «Новая зямля» Я. Дыла (Буваеўскі Назар, Тодар Кулеша—

КОЛАСАЎСКІМІ СЦЕЖКАМІ КОЛАСАЎСКІМІ СЦЕЖКАМІ

СТУДЗЕНЬ С К І М

ранкам 1908 года ў вёску Сані прыехаў малады настаўнік. І ўжо на другі дзень дарослыя і дзеці ведалі яго прозвішча — Міцкевіч. І паважна называлі — Канстанцін Міхайлавіч.

Абедзве вёскі выглядалі не дужа прывабна. І ўсё ж малады настаўнік убачыў у іх і ў сялянах нешта такое, чаго не маглі убачыць і адчужы тэйшыя багацеі. Ён убачыў чалавечую годнасць і будучыню простых беларускіх мужыкоў.

І дзеля гэтай будучыні выкладаў у школе, якой было суджана стаць амаль ці не першай беларускай школай у нашым краі.

Па тагачасным адміністрацыйным дзяленні вёска Сані адносілася да Сенненскага павета. Побач знаходзіліся вёскі Папоўка і Плескае. А скрозь былі лясцы і лясы.

Па ўспамінах сялян, малады настаўнік апраінаўся проста, хадзіў пехатою, любіў пасядзець са старымі, пагэзючы пра сялянскую няволю. Зімовымі вечарамі,

праверыўшы вучнёўскія сшыткі, пісаў вершы, і, як сведчаць даты пад радкамі, тут было напісана нямала.

Так лёс звязаў з нашым краем выдатнага народнага песняра. Цяпер усе тры вёскі знаходзяцца ў межах Талачынскага раёна, а Плескае — цэнтральная сядзіба калгаса імя Якуба

творчай дзейнасці Якуба Коласа. Ён прысутнічаў на вечары і выступіў з прамовай, аб чым паведамляла газета «Зара Захаду».

Сардэчна сустрэлі песняра віцебскія чыгуначнікі. На літаратурным вечары ён чытаў вершы і расказаў аб маладой беларускай літаратуры. Сустрэчы з віцебцамі

ЯКУБ КОЛАС

Коласа, дзе цяпер робіцца многае для ўшанавання памяці народнага песняра.

Не раз успамінаў аб тых незабыўных днях сам паэт. Нават некалькі радкоў запісаў аб гэтым у сваёй аўтабіяграфіі. Але пабываць потым на Віцебшчыне доўга не мог.

Прайшлі гады. Змянілася аблічча нашага краю. І зноў лёс звязвае з Віцебшчынай Якуба Коласа.

5 студзеня 1927 года ў будынку Віцебскага тэатра было наладжана ўрачыстае пасяджэнне, прысвечанае 20-годдзю

мелі значэнне і для самога паэта, які ўбачыў сваіх герояў за натхнёнай стваральнай працай.

Наведанні Віцебшчыны сталі часцейшыя пасля 1935 года, калі Янка Купала пабудаваў дачу ў Ляўках. Якуб Колас часта прыязджаў сюды і ў сваіх успамінах з замілаваннем пісаў пра яркі куток зямлі нашага краю.

У красавіку 1936 года ў складзе пісьменніцкай брыгады ён зноў наведавае Віцебшчыну. Паэт прысутнічае на раённай канферэнцыі калгаснікаў у Лёзна. Тут чытачы зацікаўле-

дарозе людскія аўтобусы хадзіць.

Я азірнуўся, шукаючы таго, хто так спакойна і самымі звычайнымі словамі сцішыў крыкуноў. Убачыў пажылога чалавека з нейкім асаблівым, прывабным бляскам вачэй. Ён глянуў на мяне і ўсміхнуўся. Я таксама ўсмішкай адказаў яму і, дзіўна, адчуў, што мы — быццам бы даўно-даўно знаёмыя. Дзе ж я яго сустрэкаў?

А дзядзька тым часам звярнуўся да хлопца, які разваліўся на пярэднім сядзенні. І голас яго быў такі ж спакойны, толькі адчуваліся гнеўныя ноткі:

— І як табе, чалавеча, не сорамна? Гэта ж кабетка, з малым на руках, ледзь стаіць у такой штурханіне, а ты сядзіш — і хоць бы што.

Хлопец даў месца жанчыне. А дзядзька зноў глянуў на мяне, нібы просячы прабачэння: нічога не зробіш, трапляецца і такая нявыхаванасць.

— Кнотаўшчына, — аб'явіў шафёр.

Я выйшаў, выбіў аб слуп пыл з пінжака і накіраваўся ў калгасную кантору. Там вырашыў з аграномам карэспандэн-

цыя справы. І ён, прапанаваў мне свае паслугі! — У Смольні не былі? О, абавязкова трэба наведацца.

Добрыя, шчырыя людзі — як яны хочуць паказаць прыезджым Коласаву зямлю! Хочуць таму, што самі бязмежна любяць яе.

Мы асядлалі матацыклы, перасягнулі той самай лясчанай дарогай сярод жыта, прагрымелі дошкамі на мосце праз Нёман, праскочылі рэзвэнкім хмызняком, мінулі чараду соснаў — і апынуліся на двары сядзібы. Насустрач нам падняўся з муражнай травы гаспадар... Ды гэта ж той дзядзька, з якім я ехаў у аўтобусе!

— Знаёмцеся, — сказаў аграном. — Брат Якуба Коласа, дзядзька Юзік.

Дзядзька Юзік, падаючы руку, шырока ўсміхнуўся.

У Смольні я правёў некалькі гадзін. Агледзеў хату, у якой жыў народны пясняр. Падзівіўся на магутную раскідзістую ліпу ў двары, якая чула задушэўную гутарку Якуба Коласа і Янкі Купалы ў час іх

першай сустрэчы, калі малады Янка пешшу прыйшоў сюды са Стаўбцоў.

Тады я падумаў пра Іосіфа Міхайлавіча: «Інтэлігентны чалавек». Так і нататку пра нашу сустрэчу назваў. Мяне ўразіла яго эрудыцыя, арыгінальны падыход да твораў брата, ён ведаў, адкуль паявіліся ўсе іх вобразы, дэталі. Кранула яго ўвага да кабеты з дзіцем. Спадабалася ўменне правільна ацаніць паводзіны, сказаць чалавеку праўду ў вочы, знайсці пры гэтым такое простае слова, ад якога той, усваядоміўшы няправільнасць свайго ўчынку, становіцца крышачку лепшым. Ці не «сямейныя» гэтыя дабрата і строгаасць да людзей? Яны ж былі ўласцівы Якубу Коласу.

...Усюды на Коласавай зямлі бачны яго сляды. У апетых ім мясцінах — Альбуці, Азярцы, Ластку, Свэржанскай градзе... У філіяле музея ў Смольні, у школьным музеі. У назве школьнага літаб'яднання «Маладыя каласкі». Ва ўспамінах людзей, якія яго памятаюць.

М. ДЗЕЛЯНКОУСКИ.

Банавад скульптуры помніка Якубу Коласу.

Фота Ул. КРУКА.

КОЛАСАУСКИМІ СЦЕЖКАМІ КОЛАСАУСКИМІ СЦЕЖКАМІ

ЎДЗЯЧНЫЯ...

яго псеўданімы) у п'сьме да аўтара гэтых радкоў пісаў 25 жніўня 1967 года: «Настаўніцкія курсы беларусазнаўства ў Слуцку... Мы з Коласам былі камандзіраваны на іх. Ён чытаў курс выкладання беларускай мовы, а вечарамі па маёй дарэце чытаў свой твор «Новая зямля», яшчэ тады ненадрукаваны. Мы сустрэлі халодныя і варожыя адносіны тых элементаў, якіх не задавальняла беларусізацыя школы...

Але моц мастацкага твора Я. Коласа заўважалася. Я не памыліўся, калі радзіў біць ідэйных ворагаў сілаю мастацкага слова. І што цікава — калі прайшло некалькі дзён, «Новая зямля» заваявала, бадай, усю аўдыторыю і ўсякі раз, як Якуб Колас канчаў частку твора, разда-

валіся гарачыя апладысменты».

Жыхар горада Слуцка Лука Трафімавіч Трухан (памёр некалькі месяцаў назад на 86-м годзе жыцця) расказаў мне, што ў 1923 годзе ён ехаў са Слуцка ў Мінск у адным вагоне з Я. Коласам і той усю дарогу чытаў раздзелы з «Новай зямлі» пасажырам-папутнікам.

Дзейнасць Я. Коласа ў Слуцку як прапагандыста лепшых здабыткаў беларускай літаратуры яшчэ, на жаль, не вывучана.

Аднойчы Якуб Колас пабыў на кватэры ў дырэктара курсаў Сяргея Антонавіча Бярозкі. Вось што ён пісаў пра гэта ў п'сьме да жонкі: «У яго (у Бярозкі С. А.—Р. Р.) двое дзяцей. Сыну гадоў 17... Сын незвычайна даравіты хлопец. Навей-

шую расейскую літаратуру ведае, як прафесар, разважае па-прафесарску. Незвычайна начытаны, мае феноменальную памяць: яму досыць прачытаць падручнік па хіміі старонак на 200, і ён будзе помніць усе формулы... Піша вельмі таленавітыя расейскія вершы, пераймае крыху Блока, Брусаву... Хлопец хвараўіты... Тыдні праз два думае ехаць з маткаю ў Маскву. Калі я пазіраў на гэтага юнака, то мне чамусь напамінуў ён Максіма Багдановіча, і сваёю інтэлігентнасцю, і сваёю паззіяй. Не хацелася б, каб і ў далейшым было гэта іх падабенства»...

Георгій Бярозка цяпер вядомы пісьменнік.

У нас на Слуцчыне ўдзячны Коласу за тое, што ён любіў нашу зямлю, цёпла пісаў аб яе людзях і клапаціўся аб іх.

Рыгор РОДЧАНКА, настаўнік, т. Слуцк.

КОЛАСАУСКИМІ СЦЕЖКАМІ КОЛАСАУСКИМІ СЦЕЖКАМІ

на абмяркоўвалі яго апавесць «Дрыгва».

Па просьбе калектыву тэатра ў той жа прыезд Якуб Колас прачытаў урыўкі з п'ьсы «Вайна вайне». Артыстам да спадобы прыйшлося дзеянне п'ьсы, яе яркія жывацёвыя вобразы. І п'ьса была прынята да пастаўноўкі.

У студзені наступнага

работы. І Якуб Колас адгукнуўся на просьбу тэатра згодзі і стварыў п'ьсу па матывах свайго апавесці «Дрыгва».

Спектакль «У пушчах Палесся», пастаўлены ў гонар святкавання 20-й гадавіны Кастрычніка, зноў з захваленнем глядзелі віцябляне. На прэм'еры 6 лістапада прысутнічаў аўтар.

Надоўга застаўся ў сэрцах глядача вобраз дзеда Талаша, створаны Канстанцінам Аляксандравічам Ільінскім. У выкананні Ільінскага Талаш паўстаў як патрыёт Радзімы і храбры воін, па-майстэрску выявіў акцёр жывацёвы розум свайго героя, кемлівасць, гумар, аптымізм.

Дружба народнага пясняра і народнага артыста захавалася на доўгія гады. І аб ёй неаднойчы расказаў Ільінскі сваім папачнікам і больш маладзёвым сябрам, наведваючы музей Коласа ў Мінску.

З вялікай радасцю і

гордасцю сустрэў калектыв тэатра рашэнне ўрада БССР аб прысваенні яму імя Якуба Коласа.

22 жніўня 1942 года Якуб Колас выступіў з чытаннем па радыё верша, прысвечанага Бацьку Мінаю. А потым верш быў перапраўлены за лінію фронту да легендарнага камбрыга. Праз некалькі месяцаў яны абодва сустрэліся ў Маскве, куды Шмыроў быў выкліканы для ўручэння ўрадавай узнагароды.

Якуб Колас першы праславіў у вершах мужнасць легендарнага Міна. Творы паэта натхнялі на подзвігі партызан Прыдзвінскіх лясоў.

А пасля вайны калектыв Аршанскага паравознага дэпо, дзе было многа папачнікаў другога легендарнага героя — Заслонава, выбраў паэта сваім пасланцом у вышэйшы орган рэспублікі — Вярхоўны Савет БССР.

Давід СИМАНОВІЧ.

ХТО ЁН, ЯНКА ТУКАЛА?

У ТРЫЛОГІ «На ростанях» асабліваю цікавасць выклікаюць тры асноўныя персанажы, сябры па семінары: Андрэй Лабановіч, Алесь Садовіч і Янка Тукала. Кожны з іх мае свайго прататыпа.

Андрэй Лабановіч, як вядома, мае многія аўтабіяграфічныя рысы Якуба Коласа. Вобраз Алесь Садовіча напісаны з Аляксандра Сянкевіча, які родам з Мікалаеўшчыны.

Аляксандр Сянкевіч — выдатны дзеяч свайго часу. Ён быў урачом на Далёкім Усходзе ў часы грамадзянскай вайны, лячыў легендарнага героя Сяргея Лазо, быў сябрам Аляксандра Фадзеева, які, як лічаць многія даследчыкі, вывеў яго ў сваім рамане «Разгром» пад імем доктара Сташынскага, у першыя гады ўзначальваў Народны камісарыят аховы здароўя Саветскай Беларусі.

А хто такі Янка Тукала? Было вядома толькі, што яго прататып Сымон Самахвал з вёскі Нягертава, цяпер Кнотаўшчына. Яшчэ ў студэнцкія гады я звяртаўся да сваякоў Сымона. Звесткі былі вельмі скупыя. Я даведаўся, што ў Новым Свэржані (у трылогіі — Панямонь) жыве яго родны брат Канстанцін Фёдаравіч Самахвал.

...Заходжу ў дом. За сталом, схіліўшыся над газетай, сядзіць у акуларах сівенны дзядуля. Пры знаёмстве даведваюся, што яму во семдзесят гадоў, пенсіянер, былы настаўнік беларускай мовы і літаратуры ў Навасвэржанскай васьмігодцы.

Дзядзька Кастусь успамінае: — ...Сымон нарадзіўся ў 1883 годзе ў вёсцы Нягертава. Спачатку, як і ўсе вясковыя дзеці, пасві каровы. Пасля дзядзька Рыгор, настаўнік, забраў яго да сябе ў школу ў вёску Яншыцы, што на Бярэзіншчыне, рыхтаваў да паступлення ў семінарыю. Сымон быў вельмі здольны хлопчык.

— Дзядзька Кастусь, — умешваюся я ў гаворку, — з Янкам Тукалам мы ўпершыню знаёмімся ў трылогіі тады, калі Лабановіч заходзіць у Мікуцічах да свайго сябра Алесь Садовіча. Там ён сустракае і «другога свайго таварыша па семінары» Янку Тукалу.

— Так, Сымон меў амаль такую ж знешнасць, як і апісаны Я. Коласам Янка Тукала. З-за яго задзірыстага носу мы прызвалі Сымона «чайнічкам». І ў трылогіі сам Янка Тукала называе свой нос «чайнічкам», з якім сорамна сунуцца да дзядуляў. Прычоска ў яго была заўсёды кароткай, валасы — белыя, жорсткія. Характар у Сымона быў сапраўды крыху замкнуты. Ён увесь час нешта задумваў, выношваў. Ён рэзка адозніваўся ад сваіх аднагодкаў, якія жылі дробязнымі аднадзённікамі.

— Магчыма, Сымон удзельнічаў у настаўніцкім з'ездзе ў Мікалаеўшчыне ў 1906 годзе?

— Ён быў адным з арганізатараў гэтага з'езда. Разам з Я. Коласам, Аляксандрам Сянкевічам уваходзіў у бюро сходу. Я, дарэчы, бег у той дзень папярэджваць яго, што ў нашай хаце ў Нягертаве на вясвэржанскай паліцыі робіць воўбск. Ад Нягертава да Мікалаеўшчыны тры кіламетры. Пакуль я бег, паліцыя абагнала мяне на кюнях...

З'езд не ўдаўся... Вельмі перажывалі Якуб Колас і наш Сымон. Ён быў звольнены з пасады настаўніка і некаторы час даваў прыватныя ўрокі ў Міры, як Колас у Смалярні. У гэты час Сымон часта сустракаўся з Кастусём. Прывозіў яму з мястэчка нелегальную літаратуру, пракламацыі, разам абдумвалі надзёжныя праблемы.

Пасля асуджэння Я. Коласа на тры гады турэмнага зняволення, Сымон пераехаў у Латвію, у горад Лібава, дзе выкладаў у чыгуначным вучылішчы. Ён застаўся рэвалюцыянерам да пераможных кастрычніцкіх дзён.

Калі ў савецкі час пачалі адкрывацца навуковыя ўстановы, Сымон Самахвал паступіў у Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт. Скончыў яго і пачаў выкладаць у Мінску ў аўтадарожным тэхнікуме, затым — у політэхнічным інстытуце.

Памёр ён 10 лістапада 1938 года.

Яўген ХВАЛЕЙ.

ПРЫЗНАЦА, мне ніколі не здавалася надта пераказнай версіяй аб нейкай асобнай, спецыяльным кодам пазначанай інтэлектуальнай прозе. Усё па-сапраўднаму таленавітае і сумленнае, незалежна ад прадмета ці сферы свайго ўвагі, ад узроўню чалавечага матэрыялу, натуральна і без натугі плюсуе да такіх сваіх вартасцей, як псіхалагічна глыбіня і праўда, як жывая пластыка апісанняў, яшчэ і такую мастацкую рысу, як арганічная інтэлектуальнасць.

І ўсё-такі ёсць пэўная розніца паміж прызначным творам, які мае звычайным пунктам рэальна ўзноўленую падзею, жыццёвы факт, сюжэтна разгорнутую карціну, і творам, дзе асноўны канструктыўны фактар—думка пра жыццё, ідэя жыцця, рэалізаваная, вядома, у чалавеку і праз чалавека.

... Галоўны герой «Хатынскай аповесці» Алеся Адамовіча былі партызан Флёра Гайшун, цяпер Фларыян Пятровіч, выкладчык універсітэта, разважае пра двух сваіх знаёмых—былога партызанскага камандзіра Касача і сённяшняга свайго калегу, апанента па чыстых «разумовых» спрэчках Барыса Бокія. І той, і другі ўмеюць думаць і шмат думаюць «пра людзей, пра чалавека», але ў Касача думка выказваецца «абавязкова праз дзеянне», у Бокія ж «сама думка, пакутлівая, няспынная, і ёсць дзеянне».

У аповесці Адамовіча гэтыя два прынцыпы спалучыліся. Можна сказаць, што пераважае другі, Бокію, прынцып,— тут думка і ёсць дзеянне. Аднак дзея таго, каб вызначыць сутнасць гэтага дзеяння, яго глыбінны характар, найлепш звярнуцца да «практыка» Касача: «Ён умеў камандаваць, камандаваў умелі і цвёрда», але

Алеся Адамовіч, «Хатынская аповесць», Маладосць, №№ 8 і 9, 1972 г.

«рахункі яго былі не з аднымі немцамі» — «з самою вайною».

«Хатынская аповесць» Алеся Адамовіча і ёсць вольнае і асабістае ўважанне востра эмацыянальнай думкай рахунак з вайной. З той, што была і той, якую зноў рыхтуюць ворагі чалавецтва. З «філасофіяй» і «мараллю» рэакцыі, забойцаў Сангмі, якія імкнуцца вызваліць чалавека ад «хімеры» сумлення і пачуцця асабістай адказнасці за лёс зямлі. З нявартай разумнай чалавечай істоты—і небяспечнай!—тэндэнцыяй «загаварыць», «задобрыць» трагічную памяць мінулага, забыць яго ўрокі для дня сучаснага.

У вольнай ад усіх эмпірычных дамешкаў, чыстай форме ўсё гэтыя праблемы пастаўлены ў інтэлектуальных дыспутах паміж Фларыянам і Бокіем. Не лічу, быццам гэтыя дыспуты (як і прыведзеныя аўтарам дакументы часу) чужыя ў аповесці. І ўсё ж мова эмоцый і вобразаў, як і заўсёды ў мастацтве, аказалася мацнейшай за мову тэорыі, хаця б таму, што там, за першым кругам уражанняў, перажыванняў, карцін, увесць чалавек, увесць Флёра Гайшун, і ягоным болам, рапучасцю і незагойнай памяццю жыве і дышае «Хатынская аповесць».

Ёсць, як мне здаецца, у Флёры нейкі лішак нерва і крыку, нейкая спазматычнасць пакуты. Аднак не магу, не адважваюся кваліфікаваць гэты «лішак» і «перабор» як пісьменніцкі недагляд ці пралік, як хібу характару і ўсёй аповесці—было ад чаго жакнуцца на ўсё жыццё, на увесць чалавечы век «абрынуцца ў боль». Урэшце ж, павінен быць срод нас, «нармальны», і адзін такі, хто б зрабіў душэўнай «нормай» для самога сябе не проста памяць аб мінулым—патрэбу і здатнасць перажываць мінулае з сілай і вастрынёю сённяшняй і адзінай, калі хочаце,

страсцю. Такі чалавек патрэбен усім.

Пра аднаго партызана, таварыша Флёры, Адамовіч піша: ён—«галоўны хавальнік партызанскай геральдыкі», «з дапамогай ягоных пісем пастаўлены многія нашы помнікі»... Вось і цяпер партызанскае зямляцтва едзе адкрываць новы помнік, запаліць вечны агонь пры ім. Флёру ж Гайшуну балоча, балочай за іншых, цаліць той першы, нефігуральны вечны агонь, і гэтае полымя ў сэрцы ён не хо-

тэспену. Той першы вечны агонь, тое полымя спаленых вёсак зырка і непагасна гарыць на «чорным экране» Флёравай слепатай, таму што перад слепатаю, раней за калецтва былі чысціня, сумленне, натуральны гуманізм чалавека, выхаванага новым грамадствам. Фізічнае толькі падкрэсліла, акцэнтавала духоўнае, і роля гэтага фізічнага ў творы—сэнсавая, змястоўная.

Вельмі цяжка перачытваць, пераказваць бачанае і перажытае

Надрукавана ў «МАЛАДОСЦІ»

ВЕЧНЫ

ча, не можа пагасіць. Не можа, нават і каб захацеў.

Тое, што Флёра—хавальнік не партызанскай геральдыкі, як Лапцёнак, не партызанскай лірыкі і фальклору, як Косця-начптаба, а іменна партызанскай трагічнай памяці, дадаткова матывавана ў аповесці адной акалічнасцю лёсу героя: Флёра сляпы, аслеп ад кантузіі.

«Убачу не тое, што там цяпер, а што было», думае Флёра ў аўтобусе, седзячы побач з таварышамі, якія збіраюцца заехаць у Хатынь. І далей: «Калі чалавек страчвае зрок, першы жах—не можаш расплюшчыць вочы... І адначасова другая пакута—заплюшчыць таксама не можаш. Назаўсёды адкрыты, адзін на адзін са светам! І з самім сабой—свайю памяццю...»

Тут пісьменніца пільнавала сур'ёзна небяспека: псіхалагічны, змястоўны выпадак з Флёрам мог стаць выпадкам клінічным, істотнае перажыванне—паталогіяй, нездароўем. Пісьменнік абмінуў не-

Флёрам, яго слябрамі, але трэба, трэба...

«Бачу, як жанчыны на гарадах перабягаюць з месца на месца, падаюць, ізноў ускокваюць, паўзучы, цягнуць дзяцей. А ланцуг карнікаў марудна і няўмольна набліжаецца да гарадаў, да вёскі. Вось жанчына ў яркай, чамусьці ружовай кофце падбегла да лазенкі і, азіраючыся кругом, падзыхае малых. Двое—не, трое—бягуць да яе, падаюць і паднімаюць адзін другога. Жанчына запіхвае іх пад стрэшку з пацямнелага бульбоўніку...» Праз паўгадзіны-гадзіну яны загінучы. І жанчына, і дзеці. І не ад кулі нават—у агні...

«Цяпер я падыходзіў да таго самага месца, дзе гэта было, дзе наша хата. Тут ужо агеньчыкі не поўзаюць па гарадах, толькі калі печуць трыміццаць гарачы дух; значыцца, пачыналі з гэтага канца... Я падыходжу да печы, кранаюся яе, нечакана халоднай сярод настывлага вуголля... За яблынямі плямай бялеюцца печ Юстына—нашага суседа...» Як у ваеннай паэме

НОВЫЯ НАЗВЫ НА 'АФШАХ

50-годдзю ўтварэння СССР Магілёўскі абласны драматычны тэатр прысвяціў новы спэнталь — «Таполька мая...» паводле вядомай аповесці Чынгіза Айтматова. Паставіў спэнталь галоўны рэжысёр тэатра У. Караткевіч у дэкарацыях мастака М. Волахава.

На здымку — у ролі Асэль артыстка Н. Караткевіч, Ільяса — артыст А. Гаманюк.

Фота А. ГОЛЬША.

ВАЛОДЗЯ ЗАХАРЭВІЧ ехаў з далёкага Казахстана ў чарговы адпачынак. І чым бліжэй набліжаўся цягнік да родных мясцін, тым больш і больш думаў ён пра маці. Ужо каторы раз спрабаваў увячы сабе, якой яна была.

Калісьці яму здавалася, што самы галоўны абавязак маці — пакарміць яго, сагрэць пяшчотай, прытуліць да цёплай шкакі, паглядзіць непаслухмяныя пасмы.

Падрастаючы, ён пачынаў разумець, што быў у яе яшчэ і другі абавязак — перад грамадствам, перад радзімай, перад самой сабой. Яму прагна хацелася даведацца пра гэта. Бо тое, што здарылася з ёю, на што яна пайшла, яскрава сведчыць аб яе выключнай мужнасці, бязмежнай адданасці справе, якой сябе прысвяціла.

Гэтыя думкі не давалі спакою Валодзю. Асабліва цяпер, калі ён зноў прыехаў у Радунь і хадаіў па блізкіх яму вуліцах пасёлка, дзе жыла, працавала, правяла лепшыя часіны жыцця яго родная маці.

Да вялікага будынка дома культуры накіроўваліся людзі. Ішлі ў кіно. У гэтым натоўпе быў і ён, Валодзя Захарэвіч. Шоў не спячаючыся, думаючы пра сваё, запавэтнае, аднаму яму вядомае. І нават аб тым, што, магчыма, маці дэманстравала б сёння фільм у доме культуры. Але не давалася. У старэйшых застаўся кароткі ўспамін, як яна паказвала фільмы васьмью гэтай старэнькай хаце, што знаходзіцца па вуліцы Савецкай. Некалі тут размяшчаўся райком партыі. Яго невялікая прыёмная ператваралася на некаторы час у глядзельную залу. Захаваўся яшчэ адзін будынак па вуліцы Кірава. Таксама драўляны, старэнькі. У тую пару гэта быў раённы дом культуры. На большае ніхто і не разлічваў. Глядзелі кіно, слухалі лекцыі аб ходзе вайны, аб міжнародным становішчы, наладжвалі танцы, канцэрты мастацкай самадзейнасці. Ініцыятарам была яна — Марыя Захарэвіч.

Шоў 1944... Савецкая Армія гнала з роднай зямлі ворагаў. Услед за дзеючымі часамі ў вызваленыя раёны Заходняй Беларусі ехалі партыйныя і савецкія работнікі, спецыялісты розных галін гаспадаркі. Спяшалася сюды і Марыя Захарэвіч, чалавек сціплай прафесіі — кіна механік.

Складаная была сітуацыя ва ўсіх адносінках. Пад Беластокам грывелі баі. Нярэдка варожыя самалёты з'яўляліся ў небе Гродзеншчыны. Па начах бадзьяліся яшчэ групы ўзброеных нацыяналістаў і паліцаў, якія хаваліся ад расплаты. Паездкі партыйных і савецкіх работнікаў у аддаленыя вёскі былі небяспечнымі і нават трагічнымі. Марыя не баялася ніякіх перашкод. Бо ў бездакорным выкананні абавязкаў бачыла сэнс свайго жыцця.

Папулярныя кінастужкі «Ленін у Кастрычніку», «Ленін у 1918 годзе»,

А. ЖАЛКОЎСКІ,

А. МАЦКЕВІЧ

ЧЫРВОНЫЯ

«Аляксандр Неўскі», «Кутузаў», «Сувораў», «Чапаеў», «Аляксандр Пархоменка», «Сакратар райкома» былі сродкам удзеяння на розум і сэрцы людзей.

Кінамаршруты, як правіла, распрацоўваліся ў райкоме партыі з не-

ВЯРГІНІ

НАРЫС

пасрэдным удзелам першага сакратара Акіма Іванавіча Куляшова.

Аднойчы высветлілася, што ёсць памала вёсак, дзе кіно ўвогуле не бачылі. І Марыя Міхайлаўна цвёрда рашыла ехаць туды. Чым хутчэй пакажа там фільм, тым бліжэй пазнаёміцца людзі з вобразам вялікага Леніна, легендарных палкаводцаў, герояў Вялікай Айчыннай вайны. І яна паехала. У простай і даходлівай форме Марыя расказвала глядачам, што фільмы аб барацьбе савецкага народа з нямецка-фашысцкімі захопнікамі, такія як «Сакратар райкома»,

Аналізічны тэатр імя Я. Купалы паказаў прэміеру камедыі «Лесвіца славы» Э. Скрыба (пераклад з французскай мовы Я. Семлянона). Рэжысёр спэнталь В. Раеўскі, дэкарацыўнае афармленне заслужанага дзеяча мастацтваў БССР А. Грыгар'янец, музычнае — С. Караткевіч.

На здымку — сцена са спэнталь. У ролі графа дэ Мірмона — заслужаны артыст БССР П. Дубашынскі, Сезарын — народная артыстка БССР З. Браварская.

Фота Ул. КРУКА.

Куляшова: «Суседзі па попелу хат». Толькі тут, у Адамовіча, суседзі — таксама попел... Потым ён, Флёра, і Глаша, першае яго каханне, каштуючы выкіпелага амаль да дна агорлага крупініку і горкай, бы вугаль, бульбы. Выкіпелі і спалялелі ў тым самым полімі, дзе людзі...

Усе гэтыя эпізоды, сцэны, карціны — незамкнёныя ва ўласных межах «кадры» эпічнага цэлага, яго разнастайныя і ўвогуле роўныя

АГОНЬ

сваім значэннем праявы, Перад намі плыць успамінаў, эмоцый, думак цяперашняга Флёры Гайшуна, і ў гэтай плыні ўвесь час адбываюцца дзіўныя з пункту погляду традыцыйнага эпаса псіхалагічныя зрухі, падмены і падстаноўкі — увесь час размаўляюць паміж сабой мяняюцца месцамі, «працягваюць» адзін аднаго Флёра і Фларыян Пятровіч, Тадышні Флёра і сённяшні Фларыян.

Дарослы Гайшун абавязаны са-мому сабе, васемнаццацігадоваму, з «нягэлай, чорнай... ад сырасці» вінтоўкай, «у абвіслых абносах» і цяжкіх ботах, тым, што выйшлі сюды з Глашаю, з каханнем і бо-лем, з таварышамі і сябрамі. Але і той, даўнейшы, які «то прападае за дрэвамі, то вынырае з-за іх» і моўчкі, сярдзітым знакам вядзе за сабой, вырастае ў сваіх дачыненнях да гісторыі і такім чынам раскрываецца да канца праз тое, што добра ведае сённяшні Фларыян, сучаснік Асвенціма, Хірасімы — і першых, гагарынскіх, крокаў у

космас: «Мусіць, нават не са зло-сцю, а весела ганяліся «месеры» за бжанцамі», і так вось «цэллі б з чорнага космасу ў блакітна-шклянны шарык, які любаваліся першыя касманаўты, шчаслівыя, што яны людзі...»

Не цяляцца, таму што былі сал-даты, і сярод іх ніджлюдны, смеш-ны ў сваёй куртатай шынельцы добры Флёра Гайшун, таксама «шчаслівыя, што яны людзі», і гор-

Рыгор БЯРОЗКІН

дзя, што скруцілі, паставілі на калені фашысцкага людаеда.

Скажам, вось гэтага, намалёва-нага ў нязвычайнай для нашай про-зы экскантрычнай манеры, галоў-нага карніка, які аддаваў загады кідаць у агонь, цкаваць аўчарка-мі і страляць, тым часам як на вострым яго плячы дурэў бяс-крыўдны звярок — прыручаная мал-па. (Пазней у лесе, узяты партыза-намі, гэты галоўны забойца будзе чапляцца за малпу, нібы памян-яецца з ёю ролямі — «не яна пры ім, а ён пры ёй», і на твары яго будзе напісана: «Я добра трымаю? Усім відаць? Ці: вось так лепш?»)...

Новая апавесць Адамовіча тым і вабіць найбольш, што за родкім выключэннем няма ў ёй «мёрт-вых», не напоўненых мастацкім жыццём ці нават нейтральных клетак і пунктаў. «Намагнічана» ледзь не кожная кропка. Напрык-

лад, патрон у вінтоўцы, які, здаец-ца, сам варухнуўся ў ствале, калі немцы прайшлі зусім блізка ад Флёры і Глашы. Ці, скажам, зям-ля, што «нібы прыўзнямаецца на-сустрэч» ракеце, калі яна, ракета, падае, «і ўсё, што можна бачыць у хісткім яе святле, нібы на ды-бачні ўстае, паглядзець, куды упа-ла».

Неяк па-новаму ўгледжаны, у новым аналітычным ракурсе па-вернуты нелюдзі, каты: «Проста пакута на іх фізіяноміях, мука, крыўда. Мы ж такія недысцыплі-наваныя, аніж не хочам... верыць у звычайнасць і неабходнасць та-го, што адбываецца». Адбываец-ца ж «эзекуцыя» — забойства жанок і дзяцей!

Жудаснаму, злавеснаму механі-му забойства супрацьстаўлена са-праўдная веліч народнай пакуты: «Ціхан, я плачу, бачыш, і дзеці плачуч, і твае таварышы тут, Ці-хан, ты чуеш, мы плачам!» — галосіць старая над мужа-парты-занам. І веліч народнай стойкасці, пагарды, бяспрашнасці: «Тут за-бівай... не пайду ў агонь!» — кі-дае вясковы дзядзька двум пал-цаям, аднаму панураму, другому вясёламу...

Запомніўся жартаўліва-самотны Цімох Рубеж-«Спіноза», які ўвесь час вядзе гаворку са светам, за свет, як бы ад яго імя. «Вось я на вас зверху папырскую», балбоча дождж-Рубеж, а месяц-Рубеж аж-но разліваецца ў душэўнай лаго-дзе: «Ах, які я кругленькі і свет-лы! Іголак вам — збярэйце. Ці можа салаўёў? Mary!..» Тут ёсць тая арганічная для гэтага тва-ра, для твора-роздуму і канцэпцы-я доля мастацкай умоўнасці, якую, на жаль, не часта радуе сучасная апавесць.

У прынцыпова і паслядоўна не-фактаграфічнай «Хатынскай апаве-сці» рэчаіснасць пераўтворана ак-тыўнай думкай, а значыць, і ак-

тыўнай, творчай формай.

Па-рознаму, на неаднолькавых узроўнях пазнання, высвятляюцца розныя персанажы. Касач, на-прыклад, пазнаецца ўсюсюна, праз тое, што думаюць, ведаюць ці га-вораць аб ім іншыя персанажы, і мне асабіста цалкам «хапае» імен-на такога, скупого, яшчэ людзьмі не адкрытага да канца, «заморо-жанага» ў нямецкім лагеры Каса-ча.

А вось Глаша, хоць і яна ў па-току, у плыні Флёравых перажы-ванняў і разваг, успрымаецца як персанаж аб'ектыўна-рэальны, са сваім «наўным» быццём. Так доб-ра вершы Глашы, гэтак уласна-ленна жыцця, маладосці і прагі простага шчасця, у гэтым узруша-ным вайною і смерцю амаль не-рэальным свеце, дзе маніякальна-злосныя і аўтаматызаваныя прыві-ды спрабуюць сцвердзіць сваё па-наванне над людзьмі.

Пры ўсёй сваёй лёгкасці, нават імгненнасці пераходаў з радасці ў смутак, са святла ў цень, Глаша — поўная зямное важкасці і цеплыні істотная нота ў той надзвычай сур'ёзнай размове пра асноўнае, пра карэнінае, якую вядзе Алесь Адамовіч, аўтар «Хатынскай апавесці»...

Спаўсюды на словы Леаніда Ляонава: літаратурны «твор... в той ступені каштоўны, у якой да яго прымешана асоба аўтара і наколь-кі значная сама гэта асоба».

І Флёра Гайшун, і Глаша, і Ка-сач, і Рубеж, і ўсе падзеі, раскры-тыя ў «Хатынскай апавесці», усе яе вобразныя і «мысліцельныя» вузлы і канфлікты, глыбока кра-наюць нас, чытачоў, толькі таму, што ў іх і за імі — асоба аўтара, яго дапытлівая, жывая і вельмі важная для людзей, для жыцця думка — перажыванне, думка-страсць.

«Яна абараняе Радзіму» і іншыя здымаліся на слядах гарацых падзей, што ў іх аснове — канкрэтныя пры-клады гераічных учынкаў савецкіх патрыотаў.

Кінамеханік улічвала і тое, што на тэрыторыі раёна жывуць людзі, якія зусім не ведаюць або ведаюць слаба рускую мову. У такіх выпадках яна давала тлумачэнні, рабіла пераклады. Аднойчы даведлася, што ў кантору кінапракату паступіла карціна з польскімі субцітрамі. Гэта якраз тое, чаго так не хапала ёй. У той жа дзень паехала ў Гродна, выпісала фільм. А вярнуўшыся, роўным почыркам на шпалерах выводзіла: «Таварышы, за-прашаем вас паглядзець мастацкі фільм...»

Па ўсіх напрамках праялялі на-ходжаныя дарогі і сцэнікі кінамеха-ніка. У дождж, мароз, мяцеліцу. У любы час насцяржонных сутак.

На рэдкасць ініцыятыўна дзяў-чына перад кожным сеансам выпу-скала святлавую газету, і не было літасці тым, хто крочыў не ў нагу з новым ладом.

Зраджнікі даўно чакалі зручнага моманту, каб расквітацца з надаку-члівым кінамеханікам, звесці раху-нак: яе прапагандысцкая дзейнасць стаяла ім упоперак горла.

...Як заўсёды, апоўначы вярталася Марыя дадому, у райцэнтр. Настаяў-шыся на марозе, шпарка бег конь, фыркаючы, раскідваючы падковамі снег. Паволі рухаліся насустрач цём-ныя плямы хмызняку, скрыпеў пад палазамі снег. На шэрэм небе мігцелі зоркі. Шчыльнай захуталася Марыя ў паношаны кажухок. Тузанула лейцы. І тут толькі заўважыла, што ад хмы-зняку адарваліся нейкія цені. Было іх мо пяць ці шэсць. Цяжка выцяг-ваючы з глыбокага снегу ногі, яны ішлі напярэймы... Начную цішыню абудзілі хрыплыя галасы:

— Куды спяшаешся, камсамо-лчак!

— Пашкадуй каня, дзетанька...

— Воўку на вачэру тлусты кавал-лак будзе...

Захарэвіч імгненна ацаніла абста-ноўку. Крыкнула ва ўсю моц голасу:

— У мяне гранаты! Падарву, сво-лачы, хоць і самой смерць.

— Эй, ты не рыпайся! Звар'яце-ла?! — супыліся бандыты.

Марыя сцэбанула каня. А той, ні-бы адчуўшы бяду, рвануў галопа.

У тою ж ноч органы бяспекі выла-вілі бандытаў. Марыю запрасілі па-глядзець на іх. Як высветлілася, у іх не было патронаў. І яна цяпер зда-гадалася — бандыты звычайна кіна-стужкі прынялі... за гранаты. Не пра-яві дзядзьчына кемлівасці, расправі-ся б з ёю голымі рукамі.

Прайшлі месяцы напружанай і так неабходнай людзям працы Марыі За-харэвіч. Людзі палюбілі кіно. Для іх яно становілася штодзённай патрэ-бай. А кінамеханік старалася аб-слугоўваць насельніцтва як мага лепш. Праўда, у яе была прымітыў-ная апаратура. І калі паведамілі, што выдаюць новую, колькі было радасці на сэрцы Марыі.

Акім Іванавіч запрасіў яе да сябе і, задаволены, сказаў:

— Ну, Марыйка, заживём цяпер.

У Гродна трэба ехаць за апаратурай.

— То я і паеду. — не вагаючыся пранавала Захарэвіч. — Там і апа-ратуру праверу...

Сакратар райкома не сумняваўся ў смеласці і рашучасці дзяўчыны, бо ведаў, быў перакананы, што яна здоль-на на любую справу. Але ці варта па-сылаць за апаратурай менавіта яе.

Марыя дамаглася свайго. У Грод-на з ёю паехала Вольга Высоцкая, педагог, загадчык педкабінета рай-ана.

У дарогу яе збіралі ўсім пасёлкам. Хто кажух прынёс, хто валенкі, а хто цёплую хустку. Зіма ж стаяла мароз-ная: да трыццаці градусаў даходзіла.

Ой, як спатрэбіліся ёй гэтыя ніхт-рыя рэчы. Здавалася, што не цела, а сэрца сагравалі яны. Было такое ад-чуванне, што аб ёй ніхто яшчэ так не клапаціўся, як цяпер.

...У гарадскім пасёлку Воранава жы-ве бацька Валодзі. Таксама чалавек з цікавай біяграфіяй, складаным лё-сам. Бо і на яго плечы лёг цяжар ва-енных і пасляваенных год. Юнацтва, маладосць Станіслава Макаравіча гартаваліся ў жорсткай барацьбе з ворагам, з цяжкасцямі аднаўлення народнай гаспадаркі.

...Зімой 1942 года ў складзе дэ-сантнай групы праз слаўныя Сураж-скія вароты Захарэвіч быў закінуты ў тыл ворага. І з гэтага часу стаў партызанам. Мужна змагаўся за вы-зваленне роднай Беларусі. Адтуль, з-за лініі фронту ён атрымаў усяго тры лісты ад блізкага сэрцу чалаве-ка. Па некалькі разоў перачытваў ад-но і тое ж. Нібы кінакадры, зноў і зноў праходзілі перад ім успаміны аб тым, як яны насябралі з Марыяй, разам працавалі кінамеханікамі ў полацкім кінатэатры «Інтэрнацыя-нал», як потым пажаніліся.

Пасля вызвалення Беларусі ад за-хопнікаў учарашні партызан, Заха-рэвіч, быў актыўным удзельнікам стваральнай работы. Працаваў у пар-тыійных і савецкіх органах. Зараз Станіслава Макаравіч на пенсіі.

Часта ён абдумвае перажытае, па-начак ветэрана непакояць старыя ра-ны, шчымяць, як напамінак парты-занскага неспакойнага жыцця.

...Уладкаваўшы ў абласным цэнтры

ўсе справы, Марыя Захарэвіч і Воль-га Высоцкая адправіліся зноў у Ра-дунь. З сабою везлі апаратуру. Цяж-кую, грувасткую. Але на сэрцы было свята. Наперадзе ляжаў той самы шлях: да Ліды — цягніком, а там на санях.

У Ліду прыехалі вечарам. Адразу пераселі на сані. Гадзіны праз дзве зрабілі прыпынак у Ібырмунах — вё-сцы, якая ўздоўж рассякаецца шашой. Стаміліся коні, ды і змяркалася. Вось і рапылі трохі адначыць, а там, на золаку, зноў у дарогу.

Заначавалі ў сельскім Савец, які размяшчаўся ў прыватнай хаце. Га-спадарыня Францішка Грынцэвіч пры-няла іх моўчкі, нібыта нехаця. Зам-кнулі дзверы на ключ. Патухлі лі-мпу. Спаць улегліся ўдвух, з Воль-гай, накрыўшыся кажухамі, сагрэў-шыся, хутка заснулі.

Колькі прайшло часу — невядома, як хтосьці пачаў барабаніць у вок-ны і дзверы. Так моцна, што шыбы дрыжэлі. Жанчыны падхапіліся. «Яны, бандыты» — мільганула думка.

Між тым, адтуль, з сенцаў, пачуў-ся загад.

— Эй, вы камсамолачкі, выпай-вайце...

Высоцкая прытулілася да сяброў-кі, праціпала спалохана:

— Што рабіць, Марыйка?..

— Не адчынім дзвярэй і ўсё. — рашуча прамовіла Захарэвіч, і заі-нула назад доўгія, прыгожыя валасы.

З сенцаў крычалі зноў:

— Лічу да трох. Раз... Два...

На нейкі момант усталявалася ці-шыня, прыкрая, страшная. Бо літа-ральна праз некалькі минут нешта затрашчала, выбухнуў агонь, і сталі відаць сілуэты тых, хто падпаліў хату.

— Значыць, канец, — лемантавала Вольга Высоцкая, — давай выйдзем. Што яны нам зробіць.

— Не, Вольга, не, — трэсла гала-вою Захарэвіч, — усё роўна смерць. То лепш так.

Абвалілася страх. Дым пачаў са-чыцца ў хату. Заставацца тут далей было немагчыма. Яны спусціліся ў пограв. Але і там было не лепш. Не толькі дым, агонь падбіраўся сюды, лізаў настывылы бярвенні і цагляны. Падалі галавенкі. Побач загарэўся хлеш. Дзяўчаты задыхаліся ад іс-церпнага кашлю. Нічога не бачылі вакол сябе, бо вочы еў дым. Вольга Высоцкая ні аб чым больш не прасі-ла Марыю. Ціха ўсхліпвала. Увесь час цела вочы.

Уводзілі ад дзядзят Францішка Грынцэвіч, якая трымалася, раптам падхапілася, сказала нібы сама сабе:

ЧАСОПІСЫ У ЛІСТАПАДЗЕ

«ПОЛЫМЯ»

Значнае месца ў нумары адведзена матэрыялам, прысвечаным 90-годдзю з дня нараджэння народнага паэта Беларусі Якуба Коласа. «Наша любоў і гордасць» — так называецца арты-кул І. Шамякіна, які адкрывае гэты раздзел часопіса. Тут ма артыкулы М. Мушынскага «Якуб Колас у літа-ратурнай крытыцы», А. Лойкі «Му-расць жыцця», І. Навуменкі «Летапі-ска «Сымон-музыка» і літаратурны пра-цэс», Цікавыя таксама нататкі Ю. Гаў-рука, Б. Сачанкі, А. Жукаўскага, К. Яшэна, А. Звонака, вершы белару-скіх паэтаў.

«У сям'і адзінай, дружнай» — так называецца падборка вершаў паэтаў з братніх рэспублік у перакладзе на беларускую мову. У часопісе змешча-ны пачатак новага рамана А. Савіцка-га «Тры непрамытыя дні» і вершы В. Іпатавай.

У раздзеле «Крытыка і літаратура-знаўства» — артыкулы У. Саналоўска-га «Іаганес Бехер і беларуская літа-ратура», А. Гардзіцкага «Падарожжа праз перажытае і перадуманае», Р. Ніхала «Пясняр азёрнага краю».

Шмат у нумары рэцэнзій. Сярод С. Крывыца «Дубок», М. Янкоўскага на кнігу А. Фядосіна «Трапным народ-ным словам», У. Солаля на зборнік А. Дзеружынскага «Ластаўка».

Цікавы артыкул народнага пісьме-ніка Беларусі М. Лынькова пра плі-дзясцягадовы шлях часопіса.

Як заўсёды, на апошніх старонках у нумары «Хроніка».

«МАЛАДОСЦЬ»

Да 50-годдзя ўтварэння СССР часо-піс змяшчае матэрыялы, прысвеча-ныя Расійскай Федэрацыі. Сваё прыч-нае з с. Грахоўскі назваў «Сонца Расіі». Пра Маскву расказвае В. Пле-шавеня ў публіцыстычным артыкуле «Сэрца Радзімы маёй».

У раздзеле паэзіі — новыя вершы К. Кірзэнкі, В. Віткі, Я. Мальчэўскай. Не пакінуць чытача абываковым і пла-змічным мініяцюры нямецкага пісь-менніка Эрвіна Штрытматара «Лісткі з календара», якія перакладзены на бе-ларускую мову.

Багаты і змястоўны раздзел публі-цыстыкі. Ён адкрываецца артыкулам С. Кухарава «Вобразы роднага краю». Юбілею народнага паэта Беларусі прысвечаны апавесць Сцяпана Але-ксандравіча «Ад гоману бароў» і арты-кул Серафіма Андранка «Вялікае святло жыццесцярдзення».

БЕЗ СКІДАК НА АМАТАРСТВА

Два дні глядзець кіно! Ці ж не прыемна? Але для тых, хто правіў два дні ў малой зале Палаца прафсаюзаў — гэта была цяжкая праца. Больш за шэсцьдзесят аматарскіх кінастужак павінна было праглядзець і ацаніць журы рэспубліканскага конкурсу.

Фільмы былі розныя: відэа, вытворчыя, лірычныя, спартыўныя. Яны ўслаўлялі прыгажосць роднага краю, расказвалі пра фабрычныя дамы адпачынку і пра кветкі, пра паходы на партызанскіх сцежках і пра курсантаў аэракулуба. Розныя пытанні закраналіся ў аматарскіх стужках — скажам, такое: навошта чалавеку плот? Пра гэта смешна і вынаходліва зняла фільм кінастудыя «Юпітэр» Магілёўскага завода «Строммашына».

Ва ўсіх стужках адчувалася арганічная неабходнасць выказацца, выявіць слабе, свае адносіны да штодзённага жыцця. Таму і глядач не застаўся абіякавым. Шэраг фільмаў, без скідак на аматарства, можна было б рэкамендаваць кінапракату для дэманстрацыі на «прафесійным» экране.

Гэта перш за ўсё «Старонкі бессмяротнасці» (аўтар Л. Чарнілоўскі з Гродна — першая прэмія і дыплом I ступені Беларускага рэспубліканскага са-

вета прафсаюзаў і Саюза кінематаграфістаў БССР), «Памяць сэрца» (самадзейная кінастудыя Гомельскага абласнога дома народнай творчасці, кіраўнік Ул. Падалеца — другая прэмія), «Пачуццё рабачага абавязку» (самадзейная кінастудыя Баранавіцкага баваўнянага камбіната, кіраўнік Ул. Сазанкоў — другая прэмія), «Купаліца» (самадзейная кінастудыя Дома культуры чыгуначнікаў, кіраўнік А. Рагоўскі), «Пяцьдзесят кіламетраў па «Вейна», гэтай жа студыі — трэцяя прэмія.

Трэцюю прэмію атрымалі таксама фільмы «Дарогі» самадзейнай студыі Мінскага мотавелазавода, «Служу Савецкаму Саюзу!» самадзейнай студыі Мінскага акруговага Дома афіцэраў ЧВВА. Лепшыя стужкі, прысвечаныя роднай прыродзе, былі адзначаны прэміямі і дыпламамі Беларускага таварыства аховы прыроды. Сярод іх: «Вясёлка ля прахадной» баранавіцкіх кінааматараў, «Лясная фуражка» кінааматара С. Морса з Гродна, «У сааўтарстве з прыродай» наваполацкіх аматараў і інш. Сем фільмаў сталі дыпламантамі конкурсу. Сярод іх — «Нашто чалавеку плот?», «На полацкай зямлі» (Дома культуры Наваполацка) і іншыя.

Падводзячы вынікі

рэспубліканскага конкурсу аматарскіх стужак, старшыня журы Р. Ясіскі зрабіў шэраг заўваг, якія тычацца большасці прадстаўленых на конкурс фільмаў. Амаль усе яны перагружаны гукавым суправаджэннем: кадравы і сінхронны тэксты, музыка. Але ўсё гэта часам не спалучаецца, не дапаўняе матэрыял, а наадварот, — «заціскае». Існуе само па сабе. Так павялося, што ў фільме абавязкова павінна быць — песня. І часта песня ператвараецца ў самацэлу, аўтары забываюць пра асноўную тэму і экранізуюць песню. Адсюль непатрэбная расцягнутасць карцін, пінатэм'е ў рамках кароткай дзесяцімінутнай стужкі. Гэтым грашаць стужкі, прысвечаныя тэхнічным вычлішчам, у якіх імкненне расказаць «пра ўсё, усё» ўхіляе ад галоўнага, не дае глядачу засяродзіцца на чымсьці адным.

Адкуль гэтыя недахопы? Ад таго, відаць, што кінааматары не даявляюць часам выўлечным кінасродкам, забываюць пра спецыфіку кінамавы, якая не мае патрэбы ў перакладзе на мову гукаў і слоў.

Журы пажадала ўдзельнікам конкурсу больш вострага аўтарскага, апэратарскага, рэжысёрскага зроку, больш вострай назірлівасці, больш смела адыходзіць ад агульных сярэдніх планаў, углядацца ў жыццё, набліжаць кінакамеру да твораў сучаснікаў, да складаных з'яў рэчаіснасці.

Р. БАКУНОВІЧ.

ЛОВЯЦЬ І СУШАЦЬ

— Рыбы, кажаце, мала? Бо і вады ў нашай Шчары стала мала. Дый вельмі ж ловаць. Рыбакоў — усе берэгі абселі.

— Вудачкамі, — кажу жанчыне з

вёскі над Шчараю, — рыбы не пераловіш.

— Ведама, што не, але...

І яна з болем і з дакорам дадала:

— Сюды ў нашу «Рэчаньку» (дом адпачынку над Шчараю) летась прыязджаў нейкі Сіта (так я і не разбралася: ці гэта яго прозвішча, ці гэта яму мянушку далі тут у нас, на Шчары). І што думаеце? Як устане з сям'ёю — усе ўчатырох — за вудачкамі і давай цягаць, цялюць дзень цягаюць рыбку. Тады пасоляць і вывясця на верандзе. Глядзім, дык сотні тых рыбак пананізвалі на тонкі дроцік, усё адно як гарбузікаў або каралюў. І сушаць, і сушаць... А раз гэты Сіта стаіць і хваліцца, што і ён і жонка любяць піва піць і есці рыбку-суханку. Каб тае, казаў той, вантробы сушыліся! Пустадомак ты не сусветны! Што гэта робіш? Мы згаварыліся: як сёлета прыедзе, пойдзем і ўсё скажам яму, як думаем... Але нешта не едзе. Дый нейкі другі «Сіта» прыехаў з трактарнага. Гэты ўвесь бераг Шчары, ад вёскі Скрундзі аж да вёскі Трахімавічы, пакапаў, з азярын траву ўсё выцягвае, аугровіць, або вераціць, і п'явак шукае, а на іх язёў і акунёў ловаць. Глядзім — дык і ён пустадомак. Што ж станеца, як усе за берэгі гэтак возьмуцца?

У ГАСЦЯХ

Радасць сустрэчы маці з дзецьмі і ўнукамі ў першы ж дзень пасмутнела, а дзеці, самі дзеці ўбачылі, што іх мама пасля першых ужо гадзін гасцявання стала нейкаю іншаю. У вачах яе з'явілася незадаволенасць. Ды яна, незадаволенасць, зусім іншая, не такая, чым была тады, калі яны падлеткамі, юнакамі дзесьці памыляліся, шкодзілі, рабілі часам не гэтак, як трэба.

А на другі дзень маці не ўтрывала.

— Як жа гэта? Дзе ж бачылі! Ні ў нашай, ні ў суседніх вёсках няма і не было гэтакага. Радэчка мая! Дзеці на бацькоў — на бацьку, на матку — «ты!» А тады і на мяне, старую, на бабулю, ужо «тыкаюць». Гэта ўнукаў прычакала... Ды што ж вы робіце? Яму, раздуронцу, чатыры гадзкі, а ён цацкі шпурляе і шпурляе на зям-

ўсіх слухах, на ўсіх скрыжаваных вуліц былі расклеены афішы з надпісам: «Дарогія таварышы! Запрашаем вас праглядзець новы мастацкі фільм «Яна абараняе Радзіму».

Марыю Міхайлаўну прывезлі ў Радунь на тых самых санях, на якіх яна паехала ў свой апошні шлях...

Нарадзілася Марыя Захаравіч у Ленінградзе. Хацела пасля вайны паказаць сыну хараво гэтага цудоўнага горада... Марыя была адзінай у бацькоў дачкой. Валодзя быў яе адзіным сынам.

...Ужо ў каторы раз усе Захаравічы — муж, сын, унукі — моўчкі стаялі перад свяціцельным абеліскам. Марчыма, уяўлялі, якой была б яна цяпер — жонка, маці, бабуля...

А паўкола магільна ярай чырванню гарэлі пушыстыя вярціні. Над беласнежным будынкам сельскага Савета ветразем палымнеў чырвоны сцяг. Воранаўскі раён.

Ф. ЯНКОЎСКИ

ПУСТАДОМКИ

Малюні Ж. ШЫДЛОЎСКАН.

— Пустадомкаў не сеюць, іх не густа, але яны, чалавечы, яшчэ не зьявіліся, — казала мне ў вёсцы на Бабруйшчыне прабабка дваццаці шасці праўнікаў і бабка дваццаці чатырох унукаў, яшчэ ягадніца і грывніца, яшчэ пралля і ткаля. У гэтай вёсцы я чуў не раз і не два: «пу-ста-до-мак», «пу-ста-дом-кі». Не раз і не два чуў гэта выразнае і празрыстае слова каля Радашковіч, Бягомля, Вольска, Кіраўска...

Разарнуў свае нататкі блізкіх і далёкіх гадоў. У сшытках, блокнотах і на дзяжурных картках слова «пустадомкі» не раз і не два паўтараецца. А за ім, за гэтым словам...

У маіх запісах гэта слова сустракаецца з рознымі значэннямі, паўтараецца — з адным: абіякавы, безгаспадарны (пра чалавека).

А з рознымі значэннямі? Яны — у абразках з жыцця, з натуры, з размоў.

Мне расказаў...

лю, а мама бегае падымае, абцірае. Глядзець няможна! Бачыць нельга! Ды на каго ж вы іх вывучыце? За каго ж яны будуць? Ды гэтак гатовыя пустадомкі растуць!...

ДАПЫТВАЕЦЦА, АЛЕ НА ШТО?

— Вы толькі пачуйце! Студэнты прыехалі на бульбу. Капаюць, падносяць, у капец звозіць. З імі настаўнік іх, нейкі дацэнт. Пайшоў раз да яго Паўлюкоў Ілючок. Студэнты сядзець (якраз перадышка была, а ён і п'ягаецца ў гэтага настаўніка, але так, каб чулі і студэнты: «А як, скажыце, вучыцца дачка Петруся з нашае вёскі? Ён жа ў вас таксама за настаўніка, дацэнтам. Калі Петрусь настаўнічаў у нашай дзесяцігодцы, тут вучылася дачка і, казалі, кепска вучылася». Скажыце ён так, а хлопцы пераглынуліся. Настаўнік студэнтаў і каза Ілючку:

— У нас яна добра вучыцца. А на што гэта вы распытваецеся?

Ілючок пакруціўся, вочы ўніз апусціў. А студэнт адзін не змоўчаў:

— Дзяўчына — адным словам. І школьны атэстат бачыў. То добры атэстат.

Кабета працягвала:

— Прышлі ўвечары да нас тыя студэнты на тэлевізар, сядзелі, гулялі. Адзін казаў: «бач, кепскі чалавек адразаў відаць. Прышоў ваш Ілючок нагаварыць на дзяўчыну, хай людзі кепска думаюць. Злосны на бацьку, дык і на дзіця астуду наводзіць».

А я сяджу, слухаю ды думаю. Даўно ж вас ведаю і скажу вам, як свай-

ЧАСОПІСЫ ў ЛІСТАПАДЗЕ «БЕЛАРУСЬ»

Сцяпан Александровіч свой артыкул пра Якуба Коласа, змешчаны ў часопісе, трапіла назваў «Немаю дар». Мікола Базарэвіч расказвае аб сьлёбоўстве двух песняроў Купалы і Коласа. Ягоны артыкул «Яны ішлі поплеч» удала дапаўняецца дакумэнтальным здымкам з 30-х гадоў. «У Талыцы» — так называецца ўрывак з новай пэмы А. Бялевіча.

Нататкі «На радзіме песняра» М. Сталёва, артыкулы народнага артыста рэспублікі Ц. Сяргейчына «Найнаштоўнейшы скарб», «Тры сустрэчы» І. Пучынскага, рэдкі здымак, які прапанаваў С. Шушкевіч, дарожная замалёўка Ул. Томкі з Нясвіжа — усё гэта кветкі ў вяноч народнаму песняру.

З іншых матэрыялаў чытача зацікавіць артыкул кандамінічных навуц Л. Харыка «Магутнасці нашай аллот», нарыс А. Вінаградца і Н. Тулякова «У горадзе на Ныве», новыя вершы М. Калачынскага, П. Пруднікова, К. Камейшы, Я. Шабана.

Часопіс адзначае юбілей Н. Сакалоўскага, В. Палескага, А. Вольнага, М. Машары. У раздзеле «Сярод кніг» рэцэнзіі М. Хведаровіча, А. Кірпічэнкава, Н. Аранскага, М. Васілеўскага на новыя кнігі.

ЧЫРВОНЫЯ ВЯРГІНІ

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 12—13).

— Пайшла я... Дасць бог не заб'юць, — і пачала падымацца на лесвіцы. Адтуль, зверху, яшчэ мацней паваліў дым, клубамі папоўз па сьвой, халоднай зямлі.

Марыя і Вольга адлічылі яшчэ некалькі пакутлівых мінут. Але што гэта, стрэлаў ужо не чуваць? Значыць, надакучыла бандытам чакаць.

— Пойдзем, — прапанавала Марыя, і першай пачала намацаваць гарачыя перакладзіны лесвіцы. Вольга Высоцкая трымалася за яе руку. Так

«НЕМАН»

Нумар адкрываецца падборкай «Якуба Коласа—90 год». Змешчаны фотаздымак народнага песняра, а таксама тэкст яго звароту да студэнтаў Беларускага ўніверсітэта і педагогічнага інстытута Імя Горкага, з якім Я. Колас выступіў 13 лістапада 1952 года.

Напярэдадні юбілея Я. Купалы і Я. Коласа рэдакцыя звярнулася да шэрагу пісьменнікаў з прапановай падзяліцца думкамі аб вялікіх беларускіх песнярах, аб іх традыцыях у сучаснай беларускай літаратуры. Друкуюцца адказы А. Салынскага, М. Лынькова, А. Ганчара, М. Нагнібды, І. Шамлікіна. У вяноч Якубу Коласу ўплывае свой верш «Альбуць» Б. Спрычан.

А. Саннікаў у артыкуле «Тры ролі ацэбра» расказвае аб працы А. Ільінінскага ў п'есах Я. Коласа. Вялікаму песняру ў раздзеле крытыкі прысвечаны артыкулы А. Лойкі, М. Жыгоцкага, Л. Ванковіч.

У перакладзе на рускую мову надрукавана апавяданне «Шушаніца» І. Чыгрынава. Часопіс знаёміць чытача з маладымі прызямі М. Багоевым, Ф. Сірэнкавым. Іх творы змешчаны пад рубрыкай «Старонкі перагана апавядання».

Змешчаны таксама вершы 11 маладых паэтаў. Сярод іх Г. Казак, М. Токараў, М. Казлова і іншыя.

Герой Савецкага Саюза К. Міхаленка прапануе заканчэнне дакумэнтальнай аповесці «Я выбраў неба». Пачатак яе змешчаны ў 6—7 нумарах часопіса за 1970 год. З публіцыстыкі цікавыя артыкулы М. Калачынскага «Поступ распушліні», А. Барановскага «Джудыеты 2000 года», заканчэнне ўспамінаў Г. Будая «Так мужала маладосць».

яны, сабраўшы апошнія сілы, і падымаўся ўгару.

На ганку знямоглыя, згараючы ад смагі, ледзь трымаючыся на нагах, яны на ўсе грудзі ўдыхалі чыстае, марознае паветра. І забыліся пра небяспеку, пра холад, не чулі ні бандыцкіх выкрыкаў, ні аўтаматных стрэлаў, ні ірвання напалоханых коцей. Мабыць, адчулі толькі цёплую ўласнай крыві, — калі Марыя прыцікала да сэрца далоні, а Вольга Высоцкая, абхапіўшы рукамі галаву, з'ехала з ганку...

...Гэта здарылася 14 студзеня 1945 года. Нашы войскі былі пад Варшавай. Да канца вайны заставалася менш чатырох месяцаў...

А ў Радуні ўсе чакалі кінамеханіка з Гродна. Чакалі новага фільма. На

му: пустадомак ён, Іллючок, дыг годзе! У самога гора, бяда. Мала хто гэта гора ведае. Дык бачыце як... Пустадомак і ўсе... Чужых абгаварыць. А як пра тваё раскажуць? Я ж кумою лічуся, то ведаю, што яго дзіятка з бядою. Недае вазілі на цёплых воды, на курорт лячыцца. Хай на здароўе пойдзе. Ці ж можна на чужых дзяцей? Як тады тваім дзецям жыць будзе? Пустадомак сваім дзецям...

ЗА СТАЛОМ НА ФЭСЦЕ

— Васіль раскаваў. Быў у Вайцяхова фэст. І наш (які ён наш, хоць і нарадзіўся тут...) Амброжык прывалокся. Як нальоць чарку — перакуліць. Льюць, падліваюць яму і пасьміваюцца. А тады і пытаюцца ў яго: «Ці ў вашым Клетным усе так п'юць?» То ён і давай на ўсіх гаварыць ды нагаворваць. Кажы, што ўсе так, а то і больш за яго п'юць. А сам, далібог, мо не за адно Клетнае, а за тры Клетныя выпіў. Васіль слухае, сорам яму за свайго вяскоўца, ды не стрываў і кажа: «Нашто ганіш кліценскіх людзей? Такіх, як ты, — і аднаго там няма».

— Малады, — разважае жанчына, — і вучыўся, а выйшаў з яго толькі пустадомак. Няма чаго людскага сказаць пра яго.

СУСТРЭЛІСЯ АДНАКАШНІКІ

Так здарылася, што ў сваё мястэчка да родных і сваякоў з'ехаліся, як ніколі, многа равеснікаў, і былыя хлопцы-аднакашнікі парашылі правесці вечар разам, пасядзець, павячэраць, нагаварыцца і наспявацца пры вогнішчы на высокім беразе-вале пад дубам. У вызначаную часіну не хапала толькі аднаго. Пазіраючы на сцяжынку і ўгадаваючы, дзе ён і чаму яго няма, жартам і непрыкметна ўспомнілі, што — пра іншых, а больш пра таго, хто спазніўся, — пра Грака. Хто прыгадаў, як Грак з маленства вельмі глядзеў сябе, стараўся апранацца хораша і далікатна; хто пра тое, што Грак любіў высокія і ўзвышаныя словы і цытаты, хто пра тое, як Грак, тады выпускнік школы, прыйшоў на гэты бераг пад дубам (было гэта дваццаць пяць гадоў таму назад), лёг і сказаў:

— Расцягнуўся — як бог! Люблю раскінуцца на траве. — А потым задалены і шчаслівы, казаў: — Мы, брат, — што самі багі! Ляжым, закусваем і запіваем — як багі!

Пад дубам у вечар сустрэчы быў разасланы шырокі абрус, на ім стаялі тэрмасы з кавая, разложана адпаведная закуска, з вядра тырчалі серабрыстыя галоўкі бутэлек шампанскага.

— А-а-а! І ты наршце! Ляжыся, тваё месца і твая талерка чакаюць цябе.

А ён акінуў вокам усіх, азірнуўся, лажыцца не спяшаўся. Потым прысеў, але не лёг...

Сыпаліся жарты. Быў рогат. Адзін толькі Грак варочаўся, перасядаў: было відаць, што сядзець яму нязручна; паспрабаваў легчы на живот, як усе, але не паляжаў і хвіліны.

Хтосьці звярнуў на гэта ўвагу і яшчэ раз параў легчы. А Грак не стрымаўся і, забыўшыся на тое, што некалі сам гаварыў, тут жа, пад гэтым дубам, з незадавальненнем і нервова буркнуў:

— Ды непрыстойна ж так: лежачы ядуць і запіваюць, як распусніцы. Паразлягаліся, як...

Сказаў, і тады ўсе ўбачылі і зразумелі, што Грак не мог ні есці, ні піць лежачы: замінаў тоўсты живот-гарбуз.

Праз нейкую гадзіну Грак сышоў.

Быццам хораша згаварыўшыся, ніхто пра гэта і слова не сказаў. Хоць жыў і працаваў Грак дзесьці далёка, ведалі, што ён і прозвішча сваё падправіў, дадаўшы да яго, каб падоўжыць, суфікс, і што яму някепска жылося, і што выяўляў схільнасць да распанення, і што дачу-раздачу будаваў не са сваіх матэрыялаў, і што дайшло да непажаданага змянення яго становішча, і што ад сям'і адбіўся, і што на словы свае забыўся.

А калі падняліся, каб скончыць вечар-сустрэчу, настаўнік, якога сюды запрасілі яны, былыя вучні, спытаўся:

— То што? Для Грака ўспомнім словы школьнай старошкі Стэфы Даўнаровічышкі?

І ўспомнілі:

— Вучыцеся, але на пустадомкаў не выходзьце.

У ПОЯС ТРАВА

Уздоўж вуліцы Горкага, у Мінску па левы бок яе, ёсць шырокае зялёнае поле, там была балотная станцыя. Яно ўрасло травой і падкультурана цімафеўкаю. Трава була, аж сцелецца, цімафеўка густа высіпала, быццам свечкамі на драцінках, зялёных, моцных, трывалых.

Неяк ехаў аўтобусам па гэтай вуліцы. На прыездзяй лаўцы сядзелі, відаць, маці і дачка: вельмі падобныя адна да адной. Старэйшая — спакойная і добрая, яна пазірала на бакі, распыталася пра горад.

— Глянь, Ганулька! Пабачі Гэтакае дабро! У пояс трава. А яны — бач што! — ходзяць, топчуць. А божачка! Ды вунь — як дрывы ляжаць, загарваюць. І не шкада ім гэтакага дабра!

З высокага аўтобуса відаць былі купкі людзей, адны хадзілі, другія сядзелі, а трэція ляжалі, набіраючыся сонца.

— Ну і што? — сказала маладая.

— Якое ж тут «што»? Ці і ты пайшла ў пустадомкі? Гэтакае дабро! Гэтакі харч кароўцы, коніку, авечачыі Скасіць, сабраць... Ды, мусіць жа, нідзе на зямлі такое не лішняе. І трэба ж! Не то не косяць, а яшчэ топчуць, паразлягаліся і ляжаць. Нехта ж гнаў, урабляў поле. Нарасло дабра, а яго топчуць. Трэба на іх, пустадомкаў, дубца і слова патрэбнае...

ЛЫТКІ КАЛАЦІЛІСЯ

— Улетку 1943 года немцы зрабілі каля школы два бункеры, у адным

самі жылі, а ў другім — з дзесяць паліцаў і ўласаўцаў. Збяруцца дзяўчаты на вячоркі, і яны прыйдуць. Раз зайшоў адзін з дзесяці і сам давай гаварыць, што немцаў добра паціснулі назад. Ганна Змітракова і пытаецца: «А дзе вы падзенецеся, як і адсюль паціснуць?» Ён падумаў і кажа: «Уцячом у Германію» Хацела на словы сказаць: «Пустадомкі вы ды непатрэбнікі...» Падумала, але дзе скажаш! Стрэльбы ў іх, гранаты ў іх.

— А ўцяклі!

— Уцяклі, але вельмі люткі калаціліся ды трэсліся, дык палавілі і пасудзілі.

НА БЕРАЗЕ БЯРОЗЫ

На правым беразе Бярозы, недалёка ад мястэчка, якое з даўніх даўн называюць местачкоўцы і сяляне навакольных вёсак Бярэзань, а на картах пішуць інакш — Берэзіно, ёсць невялікая вёсачка. На высокім беразе ў акруглай лагчыне, быццам у шырокім і неглыбокім катле з вялікаю шчарбінаю ў бок рэчкі, прытулілася хат дзесяць. У катлавіне ўрадлівая зямля, тоўсты пласт гліны, і суседнія вяскоўцы прыходзяць і прыязджаюць прасіць з вядра зямелькі на вазоны. А вакол вёскі пясчанае, як попел, поле, рэдкі хававы лес, і людзі паблізу не селяцца, няма зямлі пад гароды, не пасадзіш саду. Так і выйшла: з дзесяць хат тут сёння, з дзесяць іх было, казалі мне, і пяцьдзесят і сто гадоў назад.

Я не раз завітаў у гэтую вёску. Меў тут і прытулак, і гарачую бульбу, і сырадой. Але з апошняга разу засталася... Ты тут лепш не ацэнка пачуцца і адчування, а само здарэнне. Павітаўшыся з бабулькай Альжбэтай, распытаўшыся пра яе здароўе і поспехі дачок, унукаў, зяціў, я папрасіў адмакнуць падачку і паказаць, дзе схаваны якар (надвор'е было ляшчовае, і хацелася хутчэй туды, пад высокі бераг...).

— Хадзіце, даражэнькі. Па дарозе раскажу крыву да сваю.

Яна паказала: на беразе стаяла яркая ружовая палатка. — Там два з горада. Дні тры стаяць тут — купаюцца, рыбу вудзяць, загарваюць і малако ў нас куплялі. А сёння ўночы ўлезлі да суседкі ў сад і абарвалі маладзенькую яблыню, мо з дзесяць на ёй завязалася, з чырвонымі бакамі і па добрым кулаку. Гаспадыня зняла адзін на паспытанне, ажно — познія, цвёрдыя і кіслыя. «Хай, кажа, паспеюць, і цябе, Альжбэтка, некалі пачастую». Аж во як яно... да аднаго пазрывалі.

Мы спускаліся сцяжынкаю да ракі, да палаткі. Мая карміцелька і пацелька нагнулася і падняла надкусаны яблык, потым другі, трэці... І калі падымала апошні, я бачыў: у яе закалаціліся рукі.

— А што ж гэта? Чэрві б вас елі!

З палаткі вырываўся рогат. Потым выскачыў адзін хлопчына, за ім другі і нечым папусціў у першага. Гэта быў кавалак жытняга хлеба, які мякка стукнуўся аб зямлю недалёка ад нас. Старая стала і моўчкі глядзела на іх. Глядзела, не моргаючы, глядзела строга і ўладна. Сказала толькі адно слова:

— Пустадомкі!

А хлопцы стаялі, унурыўшы ў зямлю вочы. Потым бліснуў з-пад лоба адзін, зірнуў другі. Яны бачылі ў прыгаршчах у бабулі вялікія чырвоныя надкусаныя яблыкі.

На змярканні я вярнуўся на бераг. Палаткі ўжо не было, але засталіся шматкі паперы, баначкі, бутэлькі...

РЭДКАСНЫ ЦІ АДЗІН КАВЫ

І тое, што абазначае слова «пустадомак», і само слова — яго гучанне, яго граматычная структура — ніколі не былі мне экзатычнымі. А тыя, каго называюць пустадомкамі? Іх не сеюць...

Усе гэтыя абразкі і «асколкі» з жывой рэчаіснасці я занатаваў ад людзей — з размоў і апавяданняў — у розны час і ў розных мясцінах Беларусі. І толькі аднаго чалавека я сам ахрысціў часта паўтораным тут словам...

Надвор'е выстаялася і ўсталявалася: цёплыя сонечныя дні і свежаватыя, здаровыя, як на Палесці кажуць, ночы. Здаў выдавецтву рукапіс, закончыў лекцыі, прыняў экзамены і, запрогшы буланага «масквічыка», паехаў на некалькі дзянькоў у вёску, на рэчку, да тых людзей, сустрэчы і размовы з якімі з першага года гарадскога жыцця — мая жывіца, маё дыханне, мая энергія.

У сетачку, апушчаным на лезовым дубцы ў раку на шпаркім цягніку, «гуляюць» жывы язь, з дзесятак п्लотак і шчупачок. Ужо спісаў цэлы блакнот — пачулае, падуманае і задуманае. Ужо асушаны тэрмасы і спалены пустыя пакеты з-пад «васільковага» малака. Значыць — або дахаты, або ў недалёкае мястэчка. Спыніўся на другім: трэба завітаць у мястэчка, сёе-тое прыкупіць. Ледзь паспеў паставіць на тормазах машыну, побач з'явіўся знаёмы настаўнік. Павітаўся і адразу:

— У вас «Масквіч» А мы з Васілісяю на «Волгу» сабралі. Сёлета купім.

— Добра. На здароўе!

Настаўнік запрасіў да сябе і быў пры мне, пакуль я не купіў неабходнага.

— А пітва не купляйце: дзежка бярозавага соку ў skleпе стаіць.

Праз гадзіну мы былі ў хаце настаўніка. Пілі і хвалілі сок. Было прыемна пасядзець у зацененым і прыцемненым пакоі. Настаўнік паказаў картачкі дачок, уключыўшы, як воўчае вока, лямпачку. Хочаш ці не хочаш — бачыш пакой, яго багацце. Залыніўся на этажэрцы. Гляджу — і сваім вачам не веру: з трох палічак этажэркі дзве — дачушчыны (відаць з наклейк: на адной «Вандзіны», на другой «Маргарыціны»), верхняя, самая бедная — «татавы». Прыгледзеўся — ажно ў таты толькі школьныя падручнікі, зношаныя і падношаныя, абгорнутыя газетам і не абгорнутыя. Толькі (!) тыя падручнікі, па якіх вучаць дзеці ў 5—8 класах яго навуку...

Цяжкавата было падаваць на развітанне руку і сказаць нейкае пажаданне. Смачнага бярозавіку ні адной чаркі з сабою ў тэрмас не ўзяў. Успомнілася яно, простае народнае слова, патрэбная ацэнка — пустадомак. Свядома яе не сказаў. Можасам прачытае, можа — калегі скажуць гэта слова яму, рэдкаснаму ці адзінкаваму дыпламаванаму бяскніжніку, пустадомку.

Уладзімір БАГДАНОВІЧ

ІНТЭРВ'Ю З МЭТРАМ

— Паважаны рэжысёр, дазвольце павіншаваць Вас з выходам новай таленавітай кінастужкі. Нашых чытачоў цікавіць, як яна стваралася.

— Мая новая праца працягвае тэму кахання, тэму маіх папярэдніх работ. Калі ў першай стужцы я паказаў каханне як выбух, у другой — як замілаванасць, то ў апошняй я вырашыў паказаць адносіны герояў кантрапунктна...

— Нашых чытачоў цікавіць, чаму Рыта адмовіла Барысу, а той адмовіўся стаць дырэктарам рэстарана.

— Хай гэта застаецца маім творчым сакрэтам...
— Ну, добра. У такім разе Вы, можа, растлумачыце нашым чытачам, чаму Рая адмовіла Віктару, а той згадзіўся стаць дырэктарам?

— Вашы чытачы гэта заўважылі? Дзіўна, што яны звярнулі ўвагу на

прахадныя сюжэтныя лініі. Давайце пагаворым лепш аб філасофскай глыбіні майго новага твора.

— Калі ласка. Нашых чытачоў цікавіць, якой філасофіяй кіраваўся Сцяпан, спакушаючы Рыту і Раю?

— Вашы чытачы надзвычай пільныя. Гм... Сцяпан, Сцяпан.. А хто гэта?

— Як хто? Галоўны герой Вашай апошняй...

— Майго героя клічуць Арнольдам. І спакушае ён не Рыту з Раяй, а Бэлу і Ганку.

— Як жа так? Вы аўтар стужкі «Сонечны змрок»?

— Хе-хе, вось Вы і папаліся... Я аўтар «Змроку ў сонечны дзень», а «Сонечны змрок» ляжыць на сумленні майго лепшага сябра Кірылы Распацешнага.

— А хто ж Вы?
— А я Кірыла Непачешны.

— О, божа! Казалі ж мне, што ў кінамастацтве галаву можна згубіць.

— Так, наша справа патрабуе жалезных нерваў, творчай глыбіні і шыршы, вобразнага і арыгінальнага раскрыцця тэмы на экране...

— Я ўсё зразумеў, Дзякуй за інтэрвю.

Лёгім штрыхам

Саброўскія шаржы з ПАУЛОУСКАГА.

Рыгор Шырма.

Мікола Гамолна.

СКАРГА

Пазваніў Вепрукоў:
— Калыскін? Прывітанне. Слухай, тут на цябе скарга... Якая? Сур'ёзная вельмі. Грамадзянін Буслаў скардзіцца, што на яго скаргу, якую ён табе даслаў, ты нават не адказаў. Давай, братка, варушыся.

Пазваніў Калыскін:
— Скібін? Гэта я. Тут мне на цябе грамадзянін Буслаў скаргу падкінуў.

Скардзіцца, разумееш, што на яго скаргу, якую ён табе даслаў, ты нават не адказаў. Блага, Скібін... Давай, давай...

Пазваніў Скібін:
— Коўзун? Грамадзянін Буслаў скардзіцца, што ты яго скаргу пад сукно сунуў. Непарадак. Разбярся.

Пазваніў Коўзун:
— Маруся? Якую там скаргу нейкі Буслаў надрапаў? А ты пашукай, пачакаю. Знайшла? Чытай. Так, так, так... А пры чым тут мы? Ну, до-

бра, адкажы яму, што меры прыём. Усё. Але, таварыш Скібін? Коўзун турбуе. Са скаргай Буслава разабраўся. Справа ў тым, што бюро прагнозаў падвяло... Абяцалі сонечны дзень, а пайшоў дождж. І Буслаў вымак, насмарк пахпаў. А як жа, адказалі. Меры прыём.

Пазваніў Скібін:
— Карп Іванавіч? Скібін турбуе. Са скаргай разабраўся. Коўзун вінаваты. Канечне, канечне. Меры прыём.

Пазваніў Калыскін:
— Прабачце, Сямён Піліпавіч, што адрываю. Са скаргай разабраўся. Скібін, разумееце, падаў. Будзе выканана. Меры прымаем. Да пабачэння.

Вепрукоў уздыхнуў і ўзяўся за пяро:

«Паважаны т. Буслаў! Паведамляю, што Ваша скарга грунтоўна разгледжана. Факты пацвердзіліся. Вінаваты пакараны.

З павагай С. П. Вепрукоў».

Лотар КУШЭ

СТАРЫ ЧАЛАВЕК, А ДАЛЕЙ ШТО?

альбо

ШТО ХАЦЕЎ СКАЗАЦЬ ХЕМІНГУЭЙ

сімвалізуе дробнага прадпрымальніка, у якога ўсё з'ядаюць акулы, гэта значыць канцэрны.

4 Не, не ў асобе старога, а ў мечрыбе бачым мы дробнага прадпрымальніка. Акулы ўвасабляюць канцэрны — гэта так, але вобраз старога не мае сімвалічнага сэнсу і, па-сутнасці, ён лішні.

5 Аповесць праслаўляе заганы індывідуалізму: стары — адзін з тых вялікіх адзіночак, якія імкнуцца заваяваць свет, у дадзеным выпадку — рыбу. Само сабой зразумела, у лодцы старога няма радыё-прыёмніка, таму што індывідуалісту радыё не патрэбна.

6 Аповесць рэзка крытыкуе індывідуалізм. Мы зноў пераконваемся, што рыбалоўным промыслам у сучасным акіяне можа паспяхова займацца толькі рыбалавецкая гаспадарка, а не які-небудзь асобны стары.

7 Хемінгуэй хацеў сказаць сваёй аповесцю, наколькі лепш жывецца старым людзям у ГДР, чым на тагачаснай Кубе.

8 Сэрца аўтара належыць рыбам, гэтым цудоўным старажытным стварэнням, з якімі ні ў якое параўнанне не ідзе ні стары, ні чалавек увогуле. Лёс рыб загадзя вызначаны невядомымі сіламі, якія недаступны звычайным людзям.

Барацьба — глупства, у выніку на нашу долю выпадае толькі некалькі абгрызаных рыбных костчак.

9 Аповесць «Стары і мора» адкрывае новую эпоху ў творчасці амерыканскага пісьменніка Э. Хемінгуэя. Аўтар упершыню выказаў думку аб тым, што можна піць і валу.

10 Цудоўная навела, сапраўдны гімн піву.

Тонкі ход аўтара: ён дае свайму герою выпіць усяго-наўсяго адзін кубак пива і адпраўляе яго потым у водную... пустыню, — які кантраст! Навела магла б называцца «Стары і смага»!

11 Хемінгуэй хацеў сказаць сваёй аповесцю, што мора, відавочна, помсціць за тое, што ў яго адймаюць рыбу, каб з'есці яе ў свежым выглядзе ці засаліць, і, акрамя таго, калі адпраўляешся ў акіян на рыбалку, то добра б заўсёды браць з сабой крыху солі, парачку патронаў і лшчэ што-небудзь, чым можна хутка забіваць акул.

Закрываючы наша апытанне, хочацца адзначыць, што аўтар памайстэрску напісаў сваю аповесць — і не больш таго, што ягоны пункт гледжання прасты, хутэй прымітыўны, але гэта той пункт гледжання, на які і здольны Хемінгуэй.

Пераклад з нямецкай М. НАВІЦКАГА.

А ПОВЕСЦЬ Хемінгуэя «Стары і мора» добра падыходзіць не толькі чытачу, але і для крытычнай інтэрпрэтацыі.

Стары кубінскі рыбак, у якога восемдзесят чатыры дні не было ніякага ўлову, нарэшце злавіў такую вялізную рыбіну, якой дагэтуль ніколі не бачыў. Стары, адзін у лодцы, вытрымлівае доўгі і цяжкі бой, спачатку з рыбінай, якую ён забівае і прывязвае да лодкі, а потым з акуламі. Стары змагаецца, як толькі можа. Але ўсё ж ён пераможаны. Акулы з'ядаюць яго вялізную рыбіну да самых касцей.

А цяпер правядзём апытанне грамадскай думкі. Есць шмат тлумачэнняў і тлумачальнікаў. Прафесійны крытык авалодвае творам, глядзіць на яго да таго часу, пакуль твор, прынамі для яго, не робіцца настолькі празрыстым, што праз яго лёгка разгледзець жыццё немцаў.

Тады можна лёгка растлумачыць пісьменніку і яго чытачам, у чым жа, уласна кажучы, сэнс твора, таму што тое, што хоча сказаць крытык, у творы звычайна адсутнічае зусім ці выказана яно вельмі слаба. Такім чынам, патрэбна тлумачэнне.

Што ж хацеў сказаць Хемінгуэй сваёй аповесцю?

1 Чалавек, які ўступае ў барацьбу, — цудоўны; ён аказвае супраціўленне акулам нават пасля таго, як аламаўся яго нож. Чалавек, які ўступае ў барацьбу, заўсёды перамагае.

2 Акулы заўсёды перамагаюць людзей, тым больш старых людзей. Апошнія вырастаюць ад драпежных рыб толькі нікому не патрэбны шпілет; барацьба дзеля барацьбы.

3 У аповесці Хемінгуэя стары

Аўдоля КОРЧ

КАХАНАЙ

Руні моц бязмерную адчулі, што б ні ўзяў пляжкое — падіму. І здаецца, я б зямную кулю, як ядро спартыўнае, шпурнуў.

Алесь СТАВЕР

Мне дало такую моц каханне, што, калі адкінуць сантымент, абпусца на сцяну я ўранні — Разбураецца сцяна... Ушчэнт.

Ты жыві, харошая, і слухай, што прыйду я па тваю душу. Круціцца зямля прывычным рухам: Гэта ж я нагою калышу...

ГЭТЫ МАЛА

ЛАГІЧНЫ СЛОЎНІК

Алігатар (размоўн.) — аматар віна «Алігатэ».

Антысвет — фіранка.

Аркуляцыя — шлях артыкулаў ад стала рэдактара да кошыка.

Валакітчык — нешта сярэдняе паміж валод і кітом.

Вербаваць (састарэл.) — секчы ласой.

Выкупшчык — трэнер па плаванні.

Гіраскоп — калекцыянер гір.

Дантыст (літ.) — знайца творчасці Дантэ.

Загарадка — паездка за горад.

Засценак — сусед па кватэры.

Кажан — гаваркі чалавек.

Картэж — гуляка ў карты.

Касмапаліт — нястрыжаны палітык.

Лейцы — палівалішчыкі.

Муляж — каменьчык у чаравіку.

Нашчадак — чалавек, які не паспеў паснедаць.

Браты БАРОУКІ, Я. КАШКАН, М. МІРАНОВІЧ.

Па тэхнічных умовах унутраныя восем старонак газеты друкуюцца і выпускаюцца асобна ад васьмі знешніх. Атрымаўшы або набыўшы газету, укладзіце ўнутраныя аркушы ў знешнія.

«Літаратура і мастацтва» — орган Міністэрства культуры і праваўлення Саюза пісателёў БССР. Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарова, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адназнага сакратара — 33-44-04, аддзела літаратуры — 33-22-04, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-24-62, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела публіцыстыкі — 33-21-53, аддзела культуры — 33-24-62, выдавецтва — 32-22-19, бухгалтэрыі — 32-15-87.

Рукапісы рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Х. Д. ЖЫЧКА.

Рэдакцыйная калегія: З. І. АЗГУР, А. Ц. БАЖКО (намеснік галоўнага рэдактара), Б. І. БУР'ЯН, А. І. БУТАКОУ, А. С. ГРАЧАНІКАУ, Ю. П. ГРЫГОР'ЕУ, К. Л. ГУБАРЭВІЧ, І. М. ДАБРАЛЮБАУ, В. У. ІВАШЫН, А. С. КАЗЛОУСКІ, П. М. МАКАЛЬ, У. Л. МЕХАУ (адказны сакратар), Л. Я. ПРОКША, Р. К. САБАЛЕНКА, І. А. САНКОВА, М. Г. ТКАЧОУ, Ю. М. ЧУРКО, Р. Р. ШЫРМА.